Dituritë për mësonjëtoret e para

prej

N. H. F.

BUKURESHT 1888

BKSH

BKSH

BKSH

BKSH

BKSH

BKSH

DITURITE

PER MESONETORET TE PARA

PREJ

N. H. F.

V 97.98
Z

BUKURECT
ЄТУПURE PREJ GOQERISE „DITURIA“
1888

BKSH

BKSH

371.35
F86

DITURITE

ПЕR МЕSОИЕТОRЕТ ТЕ ПАRА

ПЕЈ

N. H. F.

BKSH

BUKUREGT
GTYПURE ПREJ GOQERISE „DITURIA“
1888

BKSH

COLLEGIUM S. FRANCISCI XAVERII SCODRAE IHS

ΠΑΡΒΘΕΝJΕ

Dituria ε ben ŋεrine ŋεri te mbaruare.

Ηεriu i padíture eɢte ŋe fare kafɢε. Andáj ŋεriu dúhεte te mesoŋe; po mesimi do zene se vógeli, sε po s' u mesua ŋεriu nde vogelí, nuke mesón dot pasdáj, sa do te mundóhεte.

Nuk' eɢte turp i mad te mbεse ŋεriu i padíture per jεt' ε te poŋe si kafɢe?

Ηεríu per te ber' i díture mjaft duhεte te mesoŋe ɣúhen' ε vεt, ɣuhene, q' ε mesój dukε pire sise nga mema, tà ɢkruaŋe mir' ε búkure. Sε mε ɣuhe te huaj nuke munt kûpe te ndritóhεte pas nεvójes' ε pas ditúrise, q' eɢte sot.

Diturí ε sotmε ɣεti ε na pefén ɣide te pɢéktat' ε ɣidesise, te cílate ŋérezit' ε moçim s' i dijne farε.

Diturite i çpiku mendj' ε ŋεriut ŋe-nga-ŋe dalε-nga-dalε; Ηat nísure laɢt; po taní mê se fundi vatε ɢume mbrod ε apiti me ɢkale te larte.

BKSH

Dituria na trɛgón ɣiđe ç' na ɕɛh syri, đɛ ɕume ɣerra, qe s' i ɕɛh syr' i te ɲadíturit.

Na trɛgón: ç' eɕte đɛu, ç' ka brenda, ç' ka jaɕte, ç' eɕte ŋɛriu, káfɕet' ɛ tjɛra, ɛra, rɛte, uji, ɕiu, gíɛλi, yjete, díɛλi, hena, ɛtj., ɛtj., ɛtj.

Ne keté flɛtorɛ, q' ɛ beme ɲer te véɣelite, i đame te ɲaka diturite; sɛ ɲa nísure nga ɛ ɲaka, s' apijme dot kûpe ne te ɕúmete.

N. H. F.

BKSH

DITURITE

I

БЕТREGOHA

Бɛu eɢte ŋe yƛ pumbuƛáx si ɡiđe yjte, qe ɢóheme ne haɲesiret te ɲa ane.

E brendesmɛ ɛ đɛut eɢte lenk i zjarte sihɛkur itrɛture, ɲersiɲer ka ciɲe si vɛja. Lenda, qe ka đɛu brenda, eɢte si ɛđɛ lend' ɛ díɛƛit. Sot diturija ɛ ka ɲefýɛre fáqɛza qe đɛu eɢte ŋe cóɲeze ɲɛj diɛƛit.

Qíɛƛi eɢte ŋe haɲesire ɲa an' ɛ ɲa funt, đɛ haɲesira eɢte ɲlot mɛ ŋe ɡe, qe đúhɛte ɛ đír. Eđiri eɢte mem' e ɡiđesise.

Diɛƛi eɢte bere, si đɛ ɡiđe yjte, ɲɛj ɛđirit, se ɲari iɢ ŋe avuƛ i nxɛ́hete, mê ɲasdáj ŋe lenk i zjarte, q' aɢtú eɢte đɛ sot.

Diɛƛi dukɛ potulúare ɡiđe-ŋe mi boɢtit te

BKSH

tî, jane kepúture soje disa cópera, ðe duke bere sicila ηe yλ me vethe, i víηene te giðe peð, duke kðýere ð' atá mi boetit te tyre.

I treti i ketyre yje eete ðeu, q' i vjen peð díeλit duke dreðure mi boetit te vet si mioi nde heλ.

S' díhete mire kur undane ketá yj nga díeλi: Kur iete avuλ inxehte, a kur ube lenk i zjarte.

Si ukeputne ðeu me eokete nga díeλi e jùbene yj potuλohes, aetú ðe hena unda pej ðeut, e ube ηe yλ me vethe, ðe potuλohes i ðeut.

Beu me qene m' imað se hena i ðeðiti ujerat' e erene henese, ð' e la ðat' e ekrete, pa fiλ bar e pa gê te gaλe. Eðé eume nga eoket' e ðeut kane hénera me vethe, qe jane kepúture syree.

Lend' e díeλit eete ηe me lendet te cóperavet te tî; po dieλi, me qene i mað teper pendet ðe sot lenk i zjarte, cóperat' e tî, me qene eume te vógela pas maðerise s' atí, vune pas kohe cipe.

Munt te ðote ηeriu qe ðe dieλi duke ekuare kóhera eume dote vere cipe, si ðe cópet' e tî, po pas maðerise, qe ka, dúhene kóhera pa numure, qe tà ftóhine. Ho te ftóhete dieλi, co-

pet' ɛ tî dote ŋgrijne farɛ, ã' ahɛrɛ ɛ́ste fund' i jɛtese s' ane, sɛ te nxɛhtit ɛ díɛλit ɛ́ste q' u ɛp pojtjɛ potuλoheset te tî. Ho ãɛ ɛ́ume ŋga te díturite ãone sɛ díɛλi ka aqe fuqí, sa nuke dote ftóhɛte, ɛ nuke ka per te vene cipe kûpe.

Bɛu, si pide ɛ́oket' ɛ tî, iɛ́ se pari lenk i zjarte, ndare pɛj díɛλit, brenda n' ɛdirt, ne mɛst te hapesírese pa ane, driãɛj kokeŋɣ́lmazi ãɛ i vij mɛ henene baɛ́ke ne seret te pide ɛ́ókevɛt pɛã díɛλit, si i vjɛn ãɛ sot.

Si te tjérete, ɛdɛ ãɛu pas ɛ́ume kohe zu ɛ vij cipe, si qumeɛ́t' i zjɛre kur ftóhɛte. Ho lengu, qe zjɛntɛ brenda, buçittɛ, çpontɛ cípene ãɛ hiãtɛ val' ɛ mɛtalɛ mbi tê. Lenda, qe pidtɛ mi cípete, ɛ traɛ́tɛ cípene mê tɛper ãɛ i priɛ́tɛ te ɛ́ɛ́mite, dukɛ bere briŋ' ɛ gropa.

Ujerate, qe kane zene tani tri te kátertat' ɛ fáqɛse se ãɛut, ahɛrɛ íɛ́ine ŋe avuλ i perzjɛre baɛ́ke mɛ érene, ɛ i bere ŋe tym i rende ãɛ mbytes. Ajŷ tym iɛ́ aq' i pɛre sa kiɛ́ mape ãɛ hénene brenda. Mɛ te vene cipe mire ãɛu, ávuλi, dukɛ ftóhure, ube uje, ãɛ zû ɛ bij ŋe ɛ́i inxɛhte ɛ i pa prɛre mbi cipet te ãɛut. Uji bij mi cipet te nxɛhte, ãɛ benɛj avuλ, ɛ ngrihɛj prape perpjɛte, po lij ŋe lende mi cípet,

q' ajo cipen' ɛ traɢtɛ pake, dukɛ perzjere mɛ fíɳene, qe dil se bréndesmi.

Ciɲ' ɛ par' ɛ ðɛut ka qene si ajke, pasdaj, dukɛ tráɢure, ɛ dukɛ vene ciɲe mi ciɲe, vale mi vale, mɛtál mi mɛtál, ka bere ɳe fare ðɛu, q' i ðone *Granit* nde gúherat te húaja.

Ketó pale te cípes' se ðɛut, qe ðame, ðúhɛne te Zjarta. Ner ketó ðérera s' ka pásure as bar, as kafɢe, ðɛ sot tɛk do q' ɛɢte graniti nuke pjɛλ as ɲê.

Si uftoh pake cipa, ɛ mê s' kiɢ fuqí tà bente újete pɛr-ɳe-hɛrɛ avuλ, zune ɢírera te ɢuma ɛ bínine mbi ðê, ë' ɛ mbulój ane mb' ane uji, vɛtem ca maja te larta íɢine jaɢte; újerate, dukɛ pjéðure ɛ dukɛ mbléðure ç' kiɢ mbi ðêt, bene ðɛrera te râ. Ketó ðérera ðúhɛne (ðérerat' ɛ ujit).

Bêu i pare, q' ɛɢte bere, si ðame, nga újerate, ðúhɛt *Gist*. Ky ðê i ka mbulúare ðérerat' ɛ zjarta, vɛtem ner majat ɛ larta iɢ graniti.

Bérerat ɛ fáqes' se ðɛut ndahɛne me ɢume pale, ðɛ s' ɛ kane mbulúare farɛ ɳera tjáterne, andáj te ɲiða pálete ɳíhɛn' ɛ dúkɛne te perzjera, a te vɛçanta.

Πas Cistit jane tfáqure ðɛ ðérera te tjɛra, qe ðúhɛne *ardoáz* ɛ *balaqils*.

Bɛu kete hɛre ndonesɛ iɕ mbulúare mɛ uje, prape lend' e bréndesmɛ, dukɛ buçíture, çpontɛ cípene, ðɛ hiðtɛ fíɳera te nxɛhta jaɕte, ɛ ató bénine nisírera mɛ ðê te perzjɛre.

Cisti eɕt' i kálterte, ðɛ sot ɡendɛte mi faqɛt te ðɛut mê tɛper ne France, ne Brɛtaɳe ɛ n' Inɡiltɛre, Balaqilsi dúkɛte n' Amɛrike.

Eðɛ ne ketó ðérera kafɕe ɛ bar s' ka pásure; sɛ íɕine te nxɛhta, ðɛ májate, q' íɕine jaçte, s' íɕine ðɛ ftóhure, sa duhɛj per te nxjɛpe bar' ɛ kafɕe.

Πalet' ɛ ðɛut' s' kane mbulùare tɛj-per-tɛj ɳera tjaterne farɛ, pa ç' ka pásure ç' do pale i ɡejme sot nder tò te gurósura. Sɛ ɳe ɡê po te pije ɕume kohe ne vent, qe s' ka lagesire, ðɛ s' mɛr ɛre, bénɛte se pari ðenɡíÀ, pa kelqerɛ, ðɛ me pasdáj gur i forte ɛ mɛrmér. Me ç' do pale te ðɛut jane ɡéndure te gurósura bárerat' ɛ drúrete ðɛ kafɕet' ɛ saj, qe ka pásure koha, qe ka ɕkúare ɡɛr ketú, ðúhɛte : Koh' ɛ pare ɛ ðéreravɛt t' ujit.

Koh' ɛ dyte ɛ ðéreravɛt t' ujit :

Dukɛ ɕkúare koha, újerate zun' ɛ ftóheɕine,

ðɛ ŋe fare bari zû ɛ dɛltɛ neper ánerat te nisivɛ. Ajý bar ŋgantɛ me bárerate, qe mbijne taní neper murɛ. Has asáj nisne ca fare krimbaɕ te díline, ðɛ pas atyrɛ ɕume pérera te paλa mɛ kafke.

Kafkat' ɛ pɛmɛtit te ketyre, dukɛ perzjɛre mɛ ðérerat' ɛ para ðɛ dukɛ qendrúare ne funt t' újeravɛ, bene ŋe fare ɕisti te rî. Ciŋ' ɛ ðɛut dukɛ plásure, ðɛ lend' ɛ bréndesmɛ dukɛ buçiture, ɛ dukɛ dale uperzjé mɛ ðɛn' ɛ rî, ðɛ beri ɕume nisírera ne mɛst t' ujit.

Ɔume hɛre nder ðérerat' ɛ májavɛt te málɛvɛ pɛjme kafɛe pɛj dɛti te gurósura. Sɛ ciŋ' ɛ ðɛut dukɛ plásure, ðérerate, q' iɕine ne funt te dɛtit, jane ngríture mɛ léndet te bréndesmɛ baɕke, ðɛ mɛ giðe ç' iɕ nder tô, ɛ kane bere malɛ te larte.

Ky ðê i kesáj kohɛ péndɛt' i ɕume n' Evrope.

Mépɛte vɛɕ, qe nde keté kohe ciŋ' ɛ ðɛut eɕte tráɕure mjaft, lengu qe zjentɛ brenda mê nuk' ɛ çpontɛ dot léhtazi; po kur mbliðɛj fuqí ɛ maðɛ brenda, ɛ doj te dil lenda, ɛ çpontɛ ciŋen' ɛ tráɕure mɛ te mað pembím, ðɛ bentɛ malɛ te mbeðéŋ ɛ fuɕa te pera. Andáj ðérerat' ɛ para

i gejme te paka, ɛ ðérerate, qe jane bere nde kete kohe i gejme te ɢuma.

Koh' ɛ trɛte

Has ketyrɛ te ngáravɛ, qe ðame, ðɛu ɢume kohe ka géture puɢím, ðɛ n' até puɢím ɛ siper újerate jane ftohure mê tɛper, ɛ kane nísure te dálene ɢume fárera kermíjɢ ɛ striðɛɢ, po káfɢet' ɛ kesáj kohɛ kane qene mê te mbarúara nga te kohese se pare.

Ner véndɛra, qe kane qene jaɢte újeravɛ ne keté kohe, kane mbire ca bárera ɢume te mbeða. Ðírerat' ɛ pekɛte, qe kane qene te ɢume ne keté kohe, dukɛ kepúture ketó bárera, qe ðame, ɛ dukɛ mape baɢke mɛ gérerat' ɛ gaλa, q' íɢine, i kane ɢpene ne funt te détɛvɛ, atjé jane perzjere ɛðɛ mɛ qe fare ðɛu, qe ðuhɛte *qils.*

Dukɛ dale se riɢ lend' ɛ ðɛut mɛ pembím te mað, lengu mɛ ðenpíλt jane perzjere mɛ bárerat' ɛ mɛ gérerat' ɛ gaλa, qe ðame, ɛðɛ mɛ qílsine, ðɛ jane bere giðe baɢke mɛrmér; sɛ qilsi dukɛ perzjere mɛ ðenpíλ bénɛte mɛrmér. Neper ðérerat' ɛ kesáj kohɛ, qe ðɛmi, ky mɛrmér gendɛt i tɛper, ðɛ çqúhɛne báre-

rat' ɛ pérerat' ɛ paλa, qe ðame, te mermerósura. Bérerat' ɛ kesaj kohɛ péndɛne ðɛ n' Evrope, ðɛ n'Así.

`Koh' ɛ káterte

Ne keté kohe ɕume ane te ðɛut jane xbulúare nga uji ɛ jane bere sterérera te pera. Bárerate ne keté kohe jane bere mê te mbarúara, ðɛ drúrete kane fiλúare te dálene. Kafɕet' ɛ kesáj kohɛ s' kane qene vɛtem kermíj ɛ striðɛ, po jane tfáqure ðɛ krimba ɛ piɕq, ndónesɛ s' kane qene te mbarúare si sot.

Bɛ bárerat' ɛ káfɕet' ɛ kesáj kóhese se káterte i kane mbléðure újerat' ɛ i kane ɕpene ne funt te dɛtɛvɛ, ðɛ atjɛ, dukɛ perzjere mɛ ðérerat' ɛ vjɛtera, kane bere pale te rê. Πrape cip' ɛðɛut ka plásure, ðɛ lenda ka buçiture, ɛ baɕke mɛ ðérerat' ɛ rá ɛɕte perhápure.

Druret' ɛ bárerat' ɛ kesáj kohɛ jane bere brenda ne ðérerat ɳe fare mɛtali, q'ajʃ ɛɕte ðenpiλi, qe djégine ne vapórt. Θenpíλ' i vaporit ɛɕte drú ɛ bar i gurósure, ðɛ ɕume hɛre ketó péndɛne mɛ dɛga, mɛ flɛte ɛ mɛ peme te gurosura.

Koh' ɛ pésete

Ne keté kohe prape ãɛu ka géture puɢím, ãɛ újerate, dukɛ ɢpene ne fúnderat te détɛvɛt ãérerat' ɛ gérerat' ɛ ãɛut, kane bere pale te rê.

Káfɢet' ɛ újeravɛt ne keté kohe jane ɢtúare ãɛ jane bere ɢume mê te mbarúara nga te párate. Mbi ãêt jane tfáqure keté hɛre ca harãjɛɢka ɢume te mbeũá. Káfɢet' ɛ kesáj kohɛ, sí te dɛtit ãɛ te stɛrɛse jane géndure te gurósura fort ɢume.

Bérerat' ɛ ujit, qe ãame mê pare, jane giãe te perzjéra mɛ ãérerat' ɛ zjarta. Ho te kesáj kohɛ te paka jane ng' ató; sɛ ne koherat te para lend' ɛ ãɛut dilte ɛ-ɢume se bréndesmi, ãɛ ɢume hɛre fúndin' ɛ dɛtit ɛ bênte maje mali; sɛ cip' ɛ ãɛut iɢ fort ɛ hoÀe, ãɛ lenda, qe dil bentɛ giãe-qe brigɛ pumbuÀake. Sa vendɛ kane granít, do-mɛdêne ãérera te zjarta, jane giãe brigɛ pumbuÀake, si ãame.

Ne keté kohet te pésete cip' ɛ ãéut iɢ trá-ɢure mjaft ãɛ fortesúare ɢume, lend' ɛ bréndesmɛ per te dale jaɢte dukɛ buçíture, vétem qê vríme munt tɛ çpontɛ, ɛ nuk' ɛ çqyɛntɛ dot si perpara cípen' ɛ ãɛut, andáj lenda, qe ka

dale ne keté kohe, s' ka bere bripɛ si ne kóherat' ɛ para, po ka pjéðure si peké, a eɢte ndɛre mi faqɛt te ðɛut si ɢkorse; sindekúr bénɛte ðɛ sot dukɛ dale nga málɛte qe nxjépene zjar.

Bérerat' ɛ kesáj kohɛ péndɛne ketu-ketjé te paka, ðɛ mɛ pake ðérera te zjartá.

Mépɛte vɛɢ qe kjo koh' ɛ pésete s' ka pásuare buçimɛ te forta, ɛ ndryɢimɛ te mbeðá te ðɛut.

Koh' ɛ paɢtte

Eðɛ kjo kohe ka ðérerat' ɛ saj, qe ndáhɛne me tri fare, ðɛ jane bere si ðɛ te kóhes' se pare, do-mɛ-ðêne dukɛ permbléðure nga újerate ne fúnderat te dɛteve, dukɛ perzjere mɛ te vjéterate ɛ dukɛ perhápure nga te ngarat' ɛ ðɛut.

Neper ðérerat' ɛ kesáj kohɛ péndɛte ðɛ ɢume kripe. Kjo na trɛgón sɛ ðérerat' ɛ perhápura kane dale baɢke mɛ ujet te dɛtit, po uji eɢte ðare pɛj díɛÀit ðɛ kripa ka mbéture.

Vɛç káfɢevɛt te para nder ketó ðérera pejme te gurósura ðɛ ɢume fare brɛtkosaɢ te mbeðá ɢume.

Koh' ɛ ɢtatte

Kjo kohe eɢte xɲáture fort ɢume. Bérerat' ɛ saj ndáhɛne me disa pale, ðɛ kafɢet' ɛ gurósura, qe ɲéndɛne ner tô, jane te ndryɢmɛ ŋera nga tjátera. Ho ne funt te kesáj kohɛ ka buçíture ɢume lend' ɛ bréndesmɛ, ðɛ faqɛn' ɛ ðɛut ɛ ka ndryɢuare se riɢ. Mê pare kane qene vɛtem ca nisírera ne ɲer meɛɛt t' újeravɛ, keté hɛre nisite dukɛ baɢkúare, kane bere stɛrɛrra te ɲera ɛ te ɲata.

Bérrat' ɛ kesáj kohɛ jane te ɢuma: jane te kálterta, te vɛrða, te barða, te ɲerzjera mɛ lendet te bréndesmɛ, ðɛ te mɛrmɛrósura. Málɛte, qe jane n' Evrop' ɛ ðúhɛne *Xɛvrá*, jane ɲiðe nga ketó ðɛrra.

Bérerat' ɛ kesáj kohɛ bene ɢume mɛtalɛ, ðɛ ŋe fare druri, q' i ɢembelén drurit te hurmase.

Ne keté kohe ne dɛt ka pásure vɛç káfɢevɛ, qe ðame ne kóherat te para, ðɛ ca piɢq te mbeðéŋ ɢume, qe ɢembeʎɛjne me *Timsahne*. Bɛ ŋe fare kafɢɛ si lakuriqes ka pójture ne keté kohe, ɛ ka qene fort i-mað, ðɛ se prápesmi u ɢembeʎén káfɢevɛ mɛ sise, nga kémbete u ŋpan ɢpéseve, ðɛ nga ðémbet' ɛ nga mjékera eɢte si timsahu.

Ne sterét jane tfáqure ca kafse me sise, qe ndónese kane qene te pa-goditura mire ε te pa-mbarúara, ðε te semetúara fort nga trupi, po jane te párat' ε fáres' se tyre mbi ðêt.

Γiðe ketó fare kafses, qe ðame, i gejme te gurósura. Jane géndure ne ðerrat te kesáj kohe te bera gûr ðε gurme nej spese te mbeðéη. Nga ketó gurme mépete vess qe kjo kohe ka pásure ðε spes, po s' este géndure dot ger me sot as ηe nga atá spes i-gurósure. Me gið' até gurmet' ε tregojne fáqeza qe ka qene ηe fare spesi.

Koh' ε tette

Bérrat' ε kesáj kohe, qe jane mbléður' ε perhápure si ðε te párate, kane bere málet' ε *Ilirinéavet* ne mest te Fránces' ε te Spáηese, te Alpevet n' Italí, te Karpaðit n' Austrí, ðε Balkánete ne Buλgarí eðé vende te tjere.

Ne keté kohe kane pójture gerra te gaλa me kafka sume, eðé ðérrat' ε saj jane te súmate nga káfkat' ε ketyre. Ató kafse sot nuke jane mbi ðêt. Kane çqúare ger me sot nej káfkavet te tyre te gurósura teteqint fare nga ketó. Te pákat' ε ketyre ðérrave jane bere nej

kóckavɛt te káfɕevɛt te ðɛut ɛ te lumeŋɛt. Ner ketó ðɛrra ɡéndɛte ɛðɛ ŋe pɛɕk i mað ɕumé, qe s' ka qene mê pare, ðɛ ɕume mɛtalé.

Koh' ɛ nentte

Bérerat' ɛ kesáj kohɛ jane ɕume te pezjɛra, ðɛ ndáhɛne me ɕume fare. Kjo kohe ka qene m' ɛ ɡate nga ɡiðe te párate. Ne keté drú-ret' ɛ bárerate kane váture fort mbroð. Mi-ðɛt' ɛ Stríðɛt' ɛ kesáj kohɛ jane aqe mbarúare, sa u ŋɡajne ketyrɛ te kóhese s' ane. Timsahu, po-ðua, sɛ eɕte si Timsahu i sotme, qe pon n' Afrike.

Ne ketó ðɛrra ɡéndɛne ðɛ Fil' ɛ Tɛrɡɛrdane te mbeðéŋ ɕume, ðɛ ŋe kâ i-mað, q' u ɕembɛλén qɛvɛt te sotme t' Amɛríkese, ɛðé ŋe fare kafɕɛ ɡymse-dɛlɛ ɛ ɡymse-kale, ɛ ɕume fare majmuneɕ.

Bérrat' ɛ kesáj kohɛ ɡéndɛne mɛ ɡiðe kaf-ɕet' ɛ saj te ɡurósura mi ɡiðe faqɛt te ðɛut, po me tɛper ɡéndɛne pɛð qytɛtit te Harisit, an-dáj qúhɛne Bérrat' ɛ Harisit; ɡiðe káfɕet' ɛ ðéut te kesáj kohɛ kane qene bar-ngrénesɛ. Bɛ kesáj kohɛ, si ðɛ te tjérave, i ka ðene funt

ŋe dalj' ɛ ré ɛ léndese se bréndesmɛ, q' ajó ka perhápure ɛðé ðérrat' ɛ saj.

Koh' ɛ ðɛtte

Ne keté kohe ciŋ' ɛ ðɛut ka mape mjaft fuqí dukɛ trásure. Era, q' iɕ ɛ perzjere mɛ tymɛ ɛ te tjɛra léndera, ɛɕte qeruare mire, ɛ ka mbéture fjɛɕte ɛre, ðɛ týmɛte kane qendrúare dalɛ-ŋga-dalɛ mbi ðɛt. Ŋga káfɕet' ɛ para, qe pónine nde ɛret te perzjere, te ɕúmate kane húmbure, ðɛ jane tfáqure te tjɛra mê te mbarúara. Vɛç káfɕevɛt bar-ŋgrénesɛ, ne keté kohe ka pásure ðɛ miɕ-ŋgrénesɛ si aríu, ujku, qɛni, çakaʎi ðɛ ŋe kafɕe qe ðúhɛte Mamúd ɛtj. ɛtj. Si káfɕete ɛðé bárerat' ɛ drúrete kane váture ɕume mbroð keté hɛre. Bɛ kjo kohe ɛɕte xgáture ɕume, ɛ ka ðérrat' ɛ saj disá fareɕ.

Ne funt te kesáj kohɛ ka bucíture ɕume lend' ɛ ðɛut ɛ ka ndryɕúare ɕume fáqen' ɛ tî. Keté hɛre ɛɕte ndare Franca nga Ingiltɛra, ðɛ Spaŋa ŋga Afrika.

Bɛu vɛç potuʎímite pɛð díɛʎit, ɛ vɛç te kðýɛrite mi boɕtit te tî, keðéhɛte ðɛ gátazi, domɛ-ðene puʎa ɛ vɛriut kðéhɛte nga juga ðɛ

puλ' ɛ júgese nga vɛriu. Kjo kθýɛrjɛ bénɛte ɕume nga dalɛ, θɛ xpátɛte fort, ɛ mbaróhɛte ne ɕume mijera vjɛt. Ho kur kθéhɛte vɛriu nga juga θɛ juga nga vɛriu bénɛne ɕume ŋgarjɛ ɛ ɕume ndryɕimɛ mbi faqɛt tɛ θɛut; sɛ puλa, qe ka qene nga vɛriu, dukɛ kθýɛre nga juga, ze ɛ ɕɛh diɛλ' ɛ drite, θɛ mɛ qene mê pare ne t' épete θɛ ne te ngrite, ákuλɛt' ɛ saj, dukɛ çkrire mbulojne θêne θɛ mɛr klímen' ɛ júgese; puλ' ɛ júgese vjɛn ne vent te púλes' se vɛriut, ɛ mɛr klímen' ɛ asáj.

Ne kohet te θɛtte, qe po θemi, ka ŋŋare kθyɛrj' ɛ puλes' se vɛriut nga juga, si θame. Hapó dalɛ-nga-dalɛ puλ' ɛ júgese ka hyrɛ n' ɛ-pesir' ɛ ne te ngrite, dukɛ mos pare syn' ɛ díɛλit, θɛ újerat' ɛ saj kane ngríre; m' anet tjáterɛ puλ' ɛ vɛriut, mɛ te váture nga juga, ɛ dukɛ pare díɛλine, ka çkrire, θɛ újerat' ɛ saj kane mape θɛne. Has kesáj ŋgarjɛ θɛu prape ka géture puɕím θɛ ketú eɕte fund' i kóhes' se θɛtte.

Koh' ɛ ŋe-mbe-θɛtte

Koh' ɛ ŋe-mbɛ-θjɛtte eɕte kjo koh' ɛ sotmɛ. Ho kur ka nísure, kur dote sosŋe, sa éɕt' ɛ

gate? Ketó nuk' i ka trɛgúare dot diturija. Eðé ç' do kohe nga te ɓkuarate s' díhɛte sa eɓte xgáture, po mípɛte vɛɓ sɛ m' ɛ ɓkúrtera eɓte xgáture ɓume míjera, masɛ ðɛ miliúnera vjet.

Koh' ɛ ŋe-mbe-ðette ka pásure ngárjet' ɛ saj; ðɛ ðérerat' ɛ saj qe jane bere gɛr me tani, ðɛ ndáhɛne me ɓume fare.

Bárerat' ɛ drúret' eðé ɓpɛst' ɛ káfɓet' ɛ kesáj kohɛ jane bere dalɛ-nga-dalɛ te mbarúara si i ɓóheme sot. Mè se fundi ka dale ðɛ ŋɛriu. Hɛriu eɓte i kesáj kohɛ, sɛ ne kóherat te para nuke ka qene, sindekur dotà ðɛmi ne *Hɛritrɛgóŋete.*

Eðé sot ne dítet tène ɓóheme, qe me ŋ' ane béhɛne ðɛrra te zjarta, si ne kóherat' te para, nga lenda qe nxjépene málɛte mɛ zjar, m' anet tjátere po bénɛne ðérra t' ujit neper dɛtɛ ɛ ne per kenétera nga pekɛte ɛ nga lumeŋte.

Faq' ɛ ðɛut eɓte ndryɓúare giðe nga te ngárate qe ðame: fúɓate jane bere détera, déterate fuɓa, fund' i dɛtit maje mali, maj' ɛ malit funt dɛti ɛtj. ɛtj.

Ne kohet te ɓtatte Evropa iɓtɛ tri nisí te mbeðá ðɛ ca te vógela. Det' i barðe ŋe hɛre

ka qene fuɕ' ɛ ɡɛre, fuɕa mɛ rer' ɛ Afríkese, q' ɛɕte sot, ka qene dɛt i ɡɛre.

Grékerit' ɛ vjétere ðóɕine, qe Grɛqija iɕtɛ ɲe hɛr' ɛ ŋɡíture mɛ Asine, ɲo ŋga Asija vínine ɡiðe-ɲe kafɕe t' égera ne Grɛqí, andáj Hɛrendite vune dɛtne ne mɛst. Nga kjo ɲepaλe mépɛte vɛɕ qe Asija ka qene ɲe hɛr' ɛ ŋɡíture mɛ Grɛqine, ðɛ keté ɛ ka ɲare ɲɛriu mɛ syt te tî.

Mi ɡiðe ketó, qe ðame, ðɛ ɲe ŋɡarjɛ, qe ndron fáqɛn' ɛ ðɛut, ɛɕte termɛti: Gume hɛre termɛti ka pɛrmbýsure malɛ, ka ŋgríture fuɕa, ka nxjɛpe lumén, ka bere kenɛta ɛtj. ɛtj. .

Illini, q' ɛɕte ɲe nga te móçimite, ɕkruan, qe termɛti ɛ ɲat ndare Síqɛline nga Italija, ðɛ Qíprene nga Sirija.

Termɛti béhɛte nga te ndézurit' ɛ mɛtáleve ðɛ te si-mɛtáleve, duke ɲerzjɛre ɲeri mɛ tjáterine brenda ne ɡujatet te ðɛut.

Nuke do te mbaróhɛte kjo koh' ɛ ɲe-mbeðette? Nuke do te ɲelcase mê faq' ɛ ðɛut? Bérerat' ɛ ra nuke dote nxjépene kafɕe te tjɛra, duke mbulúare te sótmɛte?

Θúhɛte sɛ jo; sɛ ðɛu mê s' ka aqe fuqi, qe te hɛðɛ ɲe lende te tiλe, sa te beɲe ɡiðe ketó.

Po nuke dote pakesóhεte zjar' i bréndesm' i ðeut ε te ɕúhεte? Bε per keté ðúhεte se jo; sε ðéu pasketáj zjare, qe ka brenda, ε mban; sepsé málεte, qe nxjépene zjar, qemoti íɕine mê te ɕume, taní ðε atá kane ɕtróhur' ε me te paλe nxjépene zjar, ðε te riɲ mê s' jane bere. Andáj ðeu ðúhεte qe fuqine mê s' ε humbét.

Vertét hena zjape, qe kiɕ brenda mê s' ε ka, po hena mε mos pásure újera; ε mε qene ɕume m' ε-vógele nga ðeu, dukε plásure cip' ε saj ɕume hεre, jù mbarua zjari; eðé ðérerat' ε saj sot jane si kelqεrε. Hena eɕte trup' i vdékure.

Béu mbáhεte gaλ, ε pjελ mε zjart, qe ka nde zémere, ðε mε te nxéhtete, q' i vjén nga díελi. Te pakesúarit' ε zjarit te tî a ε te nxεhtît te díελit i bije eðé ðeut vdékjene.

Díελi, ðeu, hena jane trε nga giâ' yjte pa númure. Eðé yjte plákene, ε vdésene, dukε ber' eâír, sindekúr qene pa bere yj, eðé líndine te tjere; po jet' ε yjet eɕt' ε gate sa s' nemeróhεte as mε mijera, as mε miliune vjet.

II

KAFCƐ-CKROHA

Ƃέu eɢte ŋe lenk' i zjarte, ɗɛ ƿersiƿer ka ciƿe si vɛja. Kjo ciƿe ƿer krahet te ŋɛriut eɢt' ɛ traɢe; sɛ ŋɛriu sadó te mihŋe fúndine s' jà ƿɛn dot; ƿo ƿerƿara maɗeris' se ɗɛut, eɢte fort ɛ hoʎe. Te hɛqim ŋe vije tɛjƿertɛj ɗɛut, me trɛqint ɛ ŋezɛt ƿjɛse, ŋe eɢte gujate. Γérrat' ɛ ɗɛut ndáhɛne me tri: jane *mɛtalɛ, mbímera* ɗɛ *ƿerra te ƿaʎa.*

Sindekúr gujat' ɛ ɗɛut ɛɗέ ƿέrrat' ɛ saj jane nga lengu í bréndesm' i ɗɛut.

Mɛtálete

Mɛtálɛte jane ɗέrera, ɗέrerate jane disa fare ɗɛ kane ɢume ƿýrera ɛɗέ ɢum' έmera: rere, gine, balt' ɛ kuqɛ, ɛ barɗe, ɛ vέrɗe, ɛ zɛze ɛɗέ ɢume te tjɛra. Ƃê m' i mire, ɛ mê ƿeʎór eɢte ajý, qe eɢt' i ƿerzjɛre mɛ ɢume fárera nde ɢkaʎe qe líƿsɛte.

Has ðéreravɛt jane gurete, qe ðɛ atá ndáhɛne me ɢume fare, ðɛ me disa gýrera: Jane se pari gúret' ɛ ɢtrɛɳte, q' i par' i tyrɛ eɢte gur' i paçemuare, pastáj gúret' ɛ tjɛre qe ɢóheme mi ðét ɛ brenda ne tê.

Jane ðɛ mɛtalet' ɛ tjɛre: hékuri, qe na hyn me ɢume pune, magniti, qe, po te kɛte perra te hékurta áfere sojɛ, ka fuqine t' i hɛqe, ɛ t' i ngitɳe pas vɛtiu. Hékurine po tà ferkojme mɛ magnít i lê fuqin' ɛ tija, ðɛ pas asáj hɛq ðɛ hékuri si ajý. Rama, kaλaji, plumbi, floriri, ɛrgendi, xíngua, qehlibari, sɛra, vaj' i gurit, eðé ɢume pérera te tjɛra. Mɛtálete nuke pɛ́ndɛne kudó ðɛ ɢume hɛre jane te perzjɛre ðɛ dálen' ɛ qróhɛne mɛ ɢume djɛrse. Mɛtálet' i lipsɛne fort ɳeriut.

Mbímerate

Mbímerate jane te parat' ɛ te pjéλavɛt te ðɛut, ðɛ jane ɢume fárera: ç' do mbime, q'eɢt' ɛ mbarúare ka péɳete brenda ne ðét, ka ðɛ trupn' ɛ dégate.

Peɳa pítɛte brenda ne ðɛt, ɛ ka dégaze te hoλa. Peɳ' ɛ ca báreravɛ pon véteme ɳe mot, te tjérav[illegible] pon ɢume vjet.

Te mbírate ndáhɛne me dŷ : bárera ðɛ drure, jane ðɛ ca ne mɛst te tŷre.

Bárerat' ɛðé drúrete pojne mɛ anet te péŋevɛt, sɛ péŋate píne léngun' ɛ ðɛut, ɛðé ɛ dergojne ne giðe trupt, ne dɛgat, ðɛ gɛr ne majet te ç' do flɛtɛ, péŋet' ɛ mbímeravɛt jane disá fare te ndryɣmɛ.

Bɛ trúpat' ɛ tyrɛ jane te ndryɣme nga ŋerijáteri; ca ɛ-kane tevɛtem, si qiparisi ɛ si gruri, ca ɛ-kane mɛ ɣoke, si trendafili, ɛ te tjére; trupi jaɣte ka cípene, brenda ka pálcene, ðɛ ne mɛst te tyrɛ drû, a quλ. Ç' do drû ɛ ç' do bar ka kóhen' ɛ tî, qe leɣón lul' ɛ flɛte.

Mbímerate kane sŷre, nga sŷrete dálene dégate. Flétete prape jane fare-fare : ca pumbuλakɛ, ca te gata, ca mɛ ðembe, ca te drɛjta, ɛtj. Lúlɛte jane mê tɛper te ndryɣmɛ : si-cila-do ka gŷren' ɛ saj, éren' ɛ saj, bukurin' ɛ saj, ðɛ ŋe fuqi ɛ ŋe miseri me vétehɛ.

Lúlɛte jane te pɛjɛλa mɛ ŋe cipe, kur hápɛne, cipa bíjɛ, a mblíðɛte ne funt te tyrɛ.

Lúlɛte ne mɛst kane ŋe quλ, ðɛ persiper atí fárate; fárate jane máɣkuλ' ɛ fémere, ðɛ mɛ te baɣkúare bejne pémete.

Mbímerate mbijne nga fárate, ŋa berðá-

mate, nga filízatɛ mɛ peɲe, ðɛ ca nga dégate si pjérguλa ɛtj.

Ho te veme rê kur dálene nga ðɛu mbímerate, i ɕóheme qe jane tri fareɕ : ɛ para dɛl mɛ ɲe flɛte, ðɛ ðúhɛte ɲe-flɛtesɛ, ɛ dyta mɛ dŷ, ðɛ ðúhɛte dy-flétese, ɛ trɛta dɛl si kercurɛ ðɛ qúhɛte ɛ-pa-flɛte.

Mê te ɕúmat' ɛ te pa-flétavɛt s' kane te çqúare trup ɛ dɛga, as flɛt' ɛ lulɛ. Dŷ-flétesɛte kane trup, po jo si ɛ trɛgúame mê sípere, po kane vɛtem levézgene, ðɛ brenda kane peɲe te druɲte, si drur' i hurmase, a jane brenda fyl si kalámɛte, si kaɕt' ɛ grurit eðé te tjɛra. Flétet' ɛ kesáj farɛ jane peð trupit ketu-ketjé. Dy-flétesɛte jane mɛ trup, qe ka levɛzge, palce, ðɛ ne mɛst eɕte drû, kane ðɛ flétete te várura mɛ kercéλ.

Drúret' ɛ bárerate géndɛne ne giðe faqɛt te ðéut, ðɛ ne funt te dɛtit, ðɛ ca fare mbijne mi gure, ɛ mi drure. Ka ðɛ ɕume fárera, qe géndɛne vɛtem me ɲe, a me ca vendɛ.

Bárerate pojne pake, drúrete pojne mê ɕume, ðɛ ca pojne gɛr me 5000, ɛ 6000 vjɛt. Bɛ nga te tráɕet' ɛ nga te dréjtet' eðé te gátete drúrete ndrojne ɲɛri pɛj tjáterit.

Nga mbímerate mê te vjéjtura jane : gruri, ðékera, míseri, ɛlbi, orizi, ɲecɛli, ókeri, fasulja, qíqera, ðíɛri, mɛli, urovi, báðete, móλet' ɛ ðéut. Móλet' ɛ ðéut, si ðɛ rɛɲa, ɛ kane trupne brenda ne ðɛt. Πas ketyrɛ jane lákerate, qe ndahɛne me ɕume fare.

Kafɛja

Nga drúrete atá qe ápene pɛme jane moλa, darða, zɛrdɛlija, pjɛɕka, ftoj, portokalja, limoni,

ɛđɛ́ te tjɛra; jane đɛ lajđija, apa, bajámɛja ɛtj., qe kane gujate.

Kafɛja bénɛte n' Arabí ɛ ne Hint; eɕte 6—7 mɛtra ɛ larte. ɕɛqɛri eɕte miseriɕte 3—4 mɛ-

ɕɛqɛri

tra ɛ larte, đɛ mbin nde vendɛ te nxɛhta, ɛ áfer' ujit, ka palce t'émbele, qe nja ajó ɛ nxjépene ɕɛqɛre. U-ŋoh n' Evrope ne kohet t' Alɛkspndrit te mađ, kur vatɛ ne Hint. Sot n' E-

vroɲe ɢɛɣɛre ɛ nxjépene ɗɛ nga bárera te tjɛra, qe kane emblesire.

Liri ɛ kerɲi jane bárera, qe truɲ' i tyrɛ eɢte ŋe bariɢte ɲiɗe ɲɛŋe, ɗ'atá i ɲunójme ɛ i bejme, qe xbútɛne. Hambuku bénɛte ne vendɛ te

Hambuku

ngrohte: Bɢte ŋe bariɢte mɛ lemçka, ɗ' ató jane ɲlot mɛ ɲambúk, ɗɛ kane neɲer mɛst fara. Nga ketó bejme ɲɛŋe, ɲelhúrera, sɲango, sixim, terkuze, ɗɛ te tjɛra. Duhani nga Amɛ-

rika u-prû n' Evrope me 1558. Jane ðɛ ɕume drur' ɛ bárera, qe i-perdórime per ɲyre si ðɛ disá ðérera. Mbímerate na uɕqɛjne ðɛ nɛvɛ ðɛ

Çaji

bagetine ɛðé ɕume nga ɲérrat' ɛ ɲaƛa. Hɛj drúrevɛ bejme zjar, ðenɲíƛ ðɛ lenden' ɛ ɕtepise, te aníjɛvɛt ɛtj. Ɑume bárera ɕerojne, po jane ðɛ ca qe hɛlmojne.

Mbímerate pojne mɛ te nxéhetit, qe ka ðɛu brenda, mɛ te ngróhetit ɛ mɛ dritet te díɛƛit, ðɛ mɛ uj' ɛ mɛ ɛre. Ƭaku i tyrɛ eɕte lengu, qe ðeðîjne péɲete nga ðɛu, ɛðé ɛ ápene ne ɲiðe trupt te tyrɛ.

Γérerat' ε ɡaʎa

Γérerat' ε ɡaʎa te ɗεut jane ɢume fárera; ca jane brenda ne ɗεt, a nd' uje, ca mi faqεt te ɗεut, ca fluturojne n' εret, ca bejne vê, ca kelyɢe, ca jane mε ŋe ɗua, ca mε dŷ, ca mε mê téɲere, ca hane bar, ca miɢ, ca jane fort te voɡela, ca ɢume te mbeɗá.

Γérerat' ε ɡaʎa kane te nɡare mε mbímerate. Bε te ɲárat' ε ɡiɗe ɢtezavε jane ca fare báreraɢ qe jane ɡymse-kafɢe, qε ɗúhεne ɢteza te barta. Ató jane si ŋe bariɢte, kane ne kryεt ŋe si burbuqε, ε mi té ŋe xufke, sindekúr kane ɗε ɢume bárera, ε nene burbúqεte kane kercεʎe. Ketó jane te ɡaʎa ε te ɲerzjεra ŋera mε tjátrene, ɗε te nɡítura mi guret ne dεt. Ne kryεt te burbúqεse, qe ɗame, kane gójene, ε pεɗ gójese kane xúfkate. Ketó s' jane ɡê tjátere ɲervéç bárera te ɡaʎa. Sfungari eɢte nga lekúret' ε ketyrε.

Πas ketyrε jane Aqinoŋt' ε dεtit'. Atá s' jane ɡê tjátere vεç ɡemba tê ɡaʎe, ne mεst te ɡémbavεt kane ŋe vrime, q' eɢte goj' ε tyrε, ɗε brenda kane ŋe quʎ ɲo-ɗua si bárerate. Ketá jane te ɡaʎe, ɗε ɡémbate i levízine si dúane,

ndrojne vendine, nuke si te párate qe s' ndrojne dot vent, ɛđé uɢqéhɛne se jaɢtesmi. Πas ketyrɛ víjene Míđɛt' ɛ Stríđɛte qe jane ɢume te vjétera đɛ te ɢúmat' ɛ pálevɛt te đɛut jane pɛj syrɛɢ. Ató kafɢe qe vine pas ketyrɛ jane Tɛtekémbesɛt' ɛ đɛut, Πínɛte, Supjɛte; pasđáj Kermijte; te ɡiđa ketó jane te pa-mbarúara nga mísate, si đɛ Krímbate, Glístrate, Pehɛŋte, đɛ Gúŋɛte, qe vine pas ketyrɛ.

Káfɢet' ɛ tjɛra i ndajme me dy tufe : te parate jane ató qe kane kocka, te dýtate janɛ ató qe s' kane; nga tuf' ɛ dy te jane Mízate fluturakɛ, Vízate, Grérate, Mblétete, Flúturate, Muɢkóŋate, Πléɢtate, Γinkáλate, Milingóŋate, ɛ te tjɛra. Te ɡiđa ketó bejne vê, vɛte pas ca kóhɛ bénɛne krimba, pine ca kohe krimba, pa đáhɛne, ɛ bénɛne pɢíkaze đɛ vɛt' i lene brenda

Miza fluturakɛ

Viẓa

nde pɕíkazet, sindekúr ɕóheme krímpn' e mendáfɕit, qe bénɛte, aɕtú bénɛne te ɡiđe. Krímb' i mendafɕit iɕ ɡéndure qe laɕt ne Kine, po jaɕte nuke diltɛ; me 556 usuaλ n' Evrope. Ky krimp eɕte fort i vjéjture per ɳɛrine, ɛ prɛj járgevɛt te tî eɕte bere pɕíka, prɛj se ɕílese bénɛte mendafɕi.

Grérate

Πas ketyrɛ eɕte mblɛta ɛ lipsure, qe na ben mjáltete. Ne ɳe koɕɛrɛ ɡéndɛne 30,000 ɡɛr me

Flůtura

40000 mblɛte. Kane vɛtem ŋe mbrɛterɛɛe, sɛ po te bénɛne mê tépere ndáhɛne siciladó me vétehɛ; vɛç mbrɛterécate jane fémera; pas asáj jane 700 ɡɛr me 800 mɛɛkuj, ðɛ te tjérate s' jane as fémera, as mɛɛkuj, ɛ jane punetorɛ, qe vɛne nde lulɛ ɛ mlédine emblesí-

Mízate

Illɛɛti

rene, nɛj se cílese bejne mjáltete. Mɛ te maðɛ mjɛɛterí bejne púnerat' ɛ tyrɛ mblétete.

Has ketyrɛ ne keté tufe jane ðɛ Mɛrimágate. Has atyrɛ Herçolákete, Karavíðete, ɛ ɛume te tjera. Ho ketó líndine drɛjt nga vɛte pa-bere krímp.

Mízat' ɛ krímbate ŋiðe dímerine fútɛne ne ðɛt, ɛ qɛtóhɛne mɛ muaj, as levízin' as hane, po pine si te ngórðura, ɛ mɛ te ngróhure kóha, ngríhɛne.

Kpimb' i mendafɛit

Te ŋiɗa ketó ɗɛ tɛ tjɛra s' kane kocka ɗɛ

kane ne koke ε ne gide trupt ŋe quâ te barde ne vent te gakut. Vɛtem mbléta âε krímb' i mendáfɛit jane, si âame, te vjyɛre ger ŋɛrine, te tjérate mê ɛume jane ger te keqíja, si Grɛra, Illɛɛti, Muɛkoŋa, Karkalɛci, Ilɛrçolákete, ɛtj.

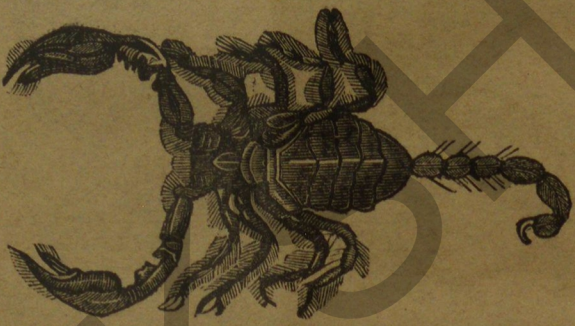

Ilɛrçolaku, Ilɛrkovaçi, Sfurku

Has ketyrɛ vine ató, qe híqɛne xvape, a bárkazi: gerpente, rɛpérkate, qe jane ca te ujit ε ca te âɛut. Ne vendɛ te nxɛhta ka ger-

Nɛperka

ɲéŋ te mbeđέŋ ε ɞume tε keqíj. Γerɲeŋte kane hέlmine ne đempt, si đε ɲerçoλákete q' ε kane ne đumpt.

Πas ketyrε vine harđjέɞkate.

Harđjεɞka

Ηε fare harđjεɞk' ε mađε eɞte krokodili, qe ɣέndεte ne luméŋt te Asíse, t' Afríkese, ε t' A-

Krokodili

məríkese. Krokodili eʊte i mađ ɛ i kɛq, ha ŋérezite, ɛ plumbi s' ɛ çpon dot, sɛ ka foλa te forta mbi lekúrete. Kur eʊt' i úrete dɛl n' anet te lumit đɛ ʊtríhete si i ngórđure, ató kafʊe, qe geŋéhen' ɛ i qásɛne, i ze đɛ i ha.

Πas ketyrɛ jane brɛtekósate.

Brɛtekose

Brɛtekosat' ɛ vógela

Ketó kur dálene nga vɛja jane si piʊq te vépele, đɛ te zɛza, ɛđé pojne vɛtem n' uje; po dukɛ píture ndrojne trupne, bénɛne sikunder i

ɕóheme, ðɛ pojne n' uje, ɛ ne ðɛ̈. Hasdáj vine brɛ́ɕkate, qe jane te ðɛut, te lumeɳɛt, te kenɛ́tavɛt ðɛ te dɛtit, te cílate jane fort te mbeðá.

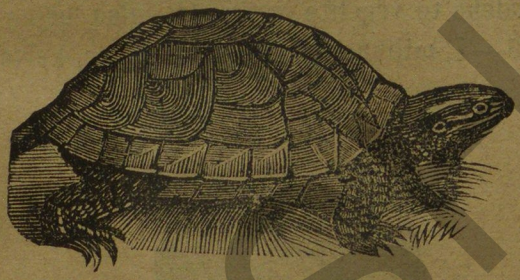

Brɛɕka

Has ketyrɛ vine píɕqite, qe pojne n' uje mɛ ɛret qe ka uji; jaɕte s' pojne dot, sɛ i mbyt ɛr' ɛ jáɕtesmɛ. Bejne not mɛ te dy krához, ðɛ mɛ bíɕtit kûɛ́hɛnɛ si dúane. Ca nga píɕ-

Híɕqite

qite kane ɳe si trajste brenda, qe kur dúane t' úɳɛne, ɛ xbrázine frýmene. Atá piɕq qe

s' kane keté trajste, pojne ɡiđe-ɳe ne funt t' ujit. Πiɢqite jane ɢume fárera: ca ɡakn' ɛ kane te ftóhete, te ɢúmete béjne vê, i lene nene gure đɛ dálene te vɛ́ɡelite vɛtiu. Ca ɲiɢq bejne ɡɛr me 6—7 miliune vê. Ca fare bejne kelyɢe.

ɢqiɲja

Πas ketyrɛ vine ɢɲɛste. Kane dy krahe, qe fluturojne n' ɛre, đɛ bíɢtin' ɛ kane qe kđɛ́hɛne, si đɛ píɢqite, qe bejne not nd' uje. ɢohen' ɛ deɡojne ɢume ɢɲɛste; nuke kane đembe, ɲo kane qɛɲne, ngrénjɛne s' ɛ ɲertýɲine, ɲo ɛ kaɲerxɛjne,

andáj kane dy lukðɛ: ɳeri i ɲerzjén ɛ i ben gatí ngrénjɛte, tjáteri i trɛt. Ca ɕpɛs jane te

Ckaba

bute, hane vɛtem koqɛ, krimba, miza; ca jane t' éger'. ɛ kane ðoɳ ɛ qɛpɛ te keqíj, ðɛ hane kerme. Ca jane te vépele, ca te mbeðéɳ, ca pine giðe-ɳe me ɳe vent, ca berkojne vendɛ te ngrohte, si dɛλendyɕja, ɕtergu, qe ne vɛre vine ne vendɛt t' ona, ne dímere vɛne ne vendɛ te nxɛhta, a si ɕapetorja, qe pon ne vendɛ te ftohta, ne dímere vjɛn nder nɛ, ne vɛre vétɛ neper vendɛ te ftohta. Ca pojne vɛtem n' ɛ-

ret' ε mí ðɛt, ca pojne ðɛ n' uje, si rosa, ε pata.

Bufi

Gpɛste gide bejne folé, bejne vɛ, ðɛ zoqte, kur vjɛn kóha, çpojne gujátene mɛ qɛpt, dálene, ðɛ mem' ε tyrɛ gɛr sa dáline u pi síper' ε i ngroh, pasdáj i uɛqén gɛr sa béhɛne ε fluturojne. Nga atá ɛpɛs, qe pojne fémer' ε maɛkuÂ, si peÂumbi ε ɛtergu ɛtj., máɛkuÂi i ndih fémerese, ðɛ me te nxjɛpe, ðɛ me te uɛqýɛre te vépelite.

Nga gide ɛpɛste ɛóket' ε ŋɛriut jane : pula,

Cpɛs' i papájsese

rosa, pata, miska, qe zogu i tyrɛ mɛ te dale nga vɛja, kerkón vɛte baɕke mɛ t' émene uɕqimn' ɛ tî.

Has ketyrɛ vine káfɕete mɛ sise qe bejne kelyɕe. Nga kjo fare ka ðɛ ne dɛtt, si fóqɛte, ɛ balénate ɛtj. Ne mɛst te ɕpesɛt te kesáj farɛ eɕte lakuríqesi, qe fluturón mɛ ca lekurçɛ, qe ka si krake, po ka sise, pjɛλ kelýɕe, ðɛ eɕte

ŋe fare miu. Hasdáj jane m'ŋte, kétepɛte, huríqete, nus' ɛ lálese ɛtj.

Gala

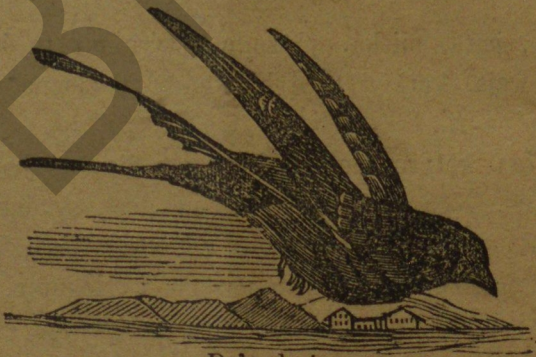

DɛΛendyɛja

BKSH

Has atyrɛ eɕte macja, qɛni, çakaλi, ujku,

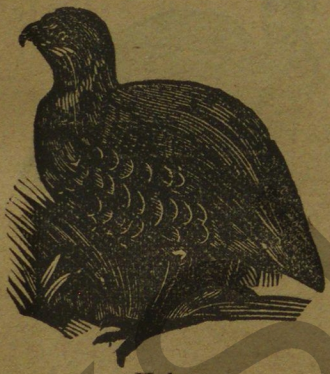

Hula

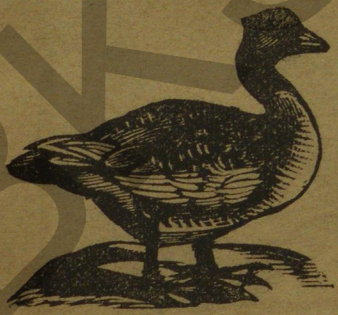

Rosa

aríu, dragój, qe hane miɕ. Jane ðɛ dɛlja, ðija, kaperóλeja, dreri, lopa, gomari, kali kamiλa, zyrafeja, fili, qe hane bar.

BKSH

Miska

Kapoei

BKSH

Παλόj

Has ketyrɛ vine Majmúnete ðɛ urangotán gete, ɣe jane disa fare. Ketá jane mẽ te mbarúare nga káfɛet' ɛ tjɛra, si nga trupi, ðɛ nga Kupetimi. Has ketyrɛ vjɛn ŋɛríu. Sikunder mbímerate, aɛtú ðɛ káfɛete jane ɛume fárera ðɛ ç' do vent ka te tijate, ɛ s' ɣéndɛne ɣiðe tɛk-dó.

Γiðe káfɛet' ɛ ðɛut pojne mɛ ɛre, mɛ uje, ɛ mɛ te ngrene mbimera, a kérmen' ɛ ŋɛri

Парадаλиа

Fokja

BKSH

tjéterit. Eðɛ ɕtóhɛne mɛ te ɲjɛλe vê, a kelyɕe.
Faq' ɛ ðɛut ndáhɛte me dy: tri te káterta

Lakűriqi

Miɲte

Huriqi

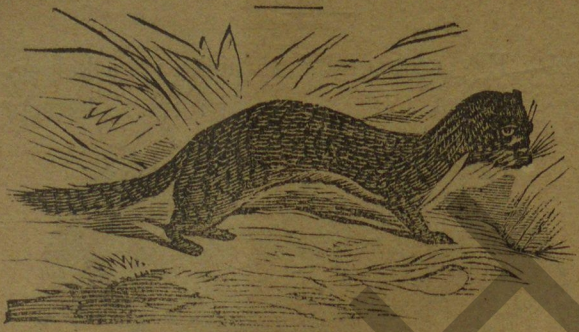

Nus' ɛ lálɛse

Bɛlpra

Ujku

te fáqɛs' se ðɛut jane mbulúare mɛ uje, ɲe pjese eøte tɛre.

Ariu

Kaplani

BASHT

Бєu eɕte peɕtjєλe mє єre pєđ є pótuλe, đє єra eɕte ꝑaɕteđjєte mije mєtra nga faqє є dє-

Dragój

Bija

tit pɛrpjɛte, pasdáj mê s' ka ɛre, po eɕte ɛđiri.
Káfɕet' ɛ gaλa pojne, si đame, mɛ ɛre mɛ

Drɛri

uje đɛ mɛ pémet' ɛ tɛrese.

Liépuri

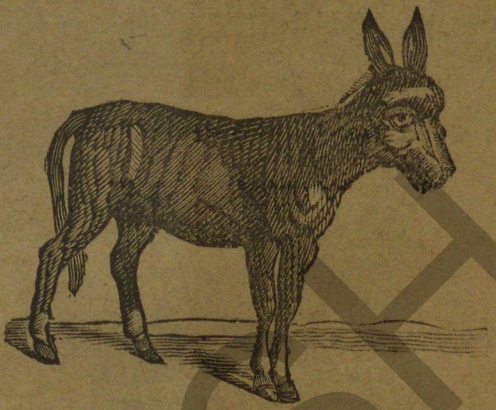

Gomari

Kamiλa

DKSH

Vɛç ketyrɛ káfɛevɛ, qe ðame, ɛóhemɛ mɛ sy qe me ç' do bariɛte tfáqɛne nde vɛre ɛume

Urangotanga

[illegible] ɛe ɣaλa. Ka ðɛ ɣérera te ɣaλa n' uj' ɛ n' ɛre pa númure, ɛ disa mije fárera, po ató

s' ı ɕóheme mɛ sy. Te márime Tɛjqýrene, ɛ te ɕikojme ne ŋe pik' uji, dote ɕóheme ɕume, ɛ te ndryɕmɛ kafɕe brenda.

Era eɕte plot mɛ gérera te gaλa, qe ŋɛriu me ŋe te mape fryme kaŋerxén ɕume syrɛɕ.

BKSH

III

HERITREGOHA

Ɛeu sikunder ðame ne Ɛetrɛgóɳete, qɛ ɛðír, pasdáj ube ɳe avuλ, mê pasdáj ube ɳe lenk i zjarte; qɛ baɕke mɛ díɛλine ðɛ ukepút sojɛ, pasdáj vû cipe, ðɛ te ndryɕúarit' ɛ cípese ndáhɛte ne ɳembeðjɛte kohe.

Cip' ɛ ðɛut ka mɛtálɛte, bárerate ðɛ káfɕete. Has giðe káfɕevɛt vjɛn ɳɛriu.

Koh' ɛ fúndit, a cip' ɛ taniɕmɛ ɛ ðɛut eɕte ɛ ɳembeðjɛta. Hɛriu eɕt' i kesáj kohɛ, do-mɛðene ne keté kóhe eɕte tfáqure mbi ðɛt. Kjo kohe ndáhɛte prape me katre pale ðérera te veçanta, ne te párate, ne te dýtate ðɛ ne te trétate ɳɛrí s' ka pásure; sɛ ató ðɛrra sot i kane kerkúare ðɛ s' kane gɛture ndoɳê gurme pɛj ɳɛriu.

Hake kohe mê pare qɛne géture ca fare kockaɕ, ðɛ upandɛhne sɛ qɛne pɛj ɳɛriu; po mê se fundi umuar vɛɕ qe ngajne mê tépere mɛ te majmúnevɛt; ɛðé jane te ɳe kafɕɛ qe ka

qene ne mɛst te ŋɛriut ɛ te majmunit, ɛ cila ka húmbure pasdáj; nuke ka qene as ŋɛrí, as majmún, po ne mɛst te tyrɛ. Ky dúkɛte q' i ka bere gatí úðene ŋɛriut.

Ne ðérerat te káterta te kóhese se ŋe-mbe-ðjette, do-mɛ-ðene ne funt te kohese qe péndɛmi eɛte tfáqure ŋɛriu mi ðɛt; sɛ ne ketó ðérera pɛjme kóckat' ɛ ŋɛriut ɛðé te tjɛra plaçka te tî.

Bérerat' ɛ káterta te kóhese se ŋe-mbe-ðjette jane bere nga te çkríret' ɛ ákuλɛvɛt, q' íɛine ne anet te vɛriut ðɛ dukɛ dérðure mɛ pembím drɛjt júgese, kane bere ŋe trazím te mað.

Has kesáj ŋpárjɛjɛ eɛte tfáqure ŋ' ɛr' ɛ ngróhete ðɛ ɛ bute; ákuλɛte jane tréture ɛðɛ ŋe lagesire ka mbulúare fáqɛn' ɛ ðɛut.

Ne keté ŋpárjɛ ajó fare kafɛɛ qe ðame sí-ŋere, q' i ŋgantɛ ŋɛriut, ka húmbure, ðɛ ka mbéture ne ðérerat' ɛ tréta te kóhes' se ŋe-mbe-ðjette. M' até ɛre te ngroht' ɛ te bute, ðɛ n' até lagesire, qe eɛte nisjɛ ɛ ðéreravɛt te káterta ka dale ŋe fare kafɛɛ tjátere, q' ajó kafɛ' eɛte ŋɛriu i pare.

Ketá ŋɛres kane ndéqure nd' ánerat' te luméqɛt ɛ nder fuɛa, ðɛ per te rúajture nga

újerat' ɛ nga te ftóhtite jane fúture neɲer vrima te gúrevɛt.

Ketá te mbjɛƛ' ɛ te vɛ́ɢur' ɛ te mbáđure s' kane díture, ɲo jan' uɢqýɛre mɛ ɲémerat' ɛ drúrevɛt, đɛ mɛ baríɢtera.

Ɲo ahɛrɛ faq' ɛ đɛut ka ɲásure ɢume kafɢe t' ɛ́gera; kjo kafɢ' ɛ rɛ ɲer te mburúare vɛ́thɛne ng' ató ka ɲerdórure gúrete, đɛ ka bere arme te gurta, dukɛ ɲrɛ́hure gure si seɲate, a si kame.

Kóckat' ɛ kesáj kafɢɛ đɛ mɛ ɡiđe ketó arme jane ɡɛ́ndure ne đɛ́rerat te káterta hɛren' ɛ ɲare me ŋe vent q' i đone ɢeŋt-Azól. Andáj qúhɛne ŋɛ́rezite đɛ armet' ɛ ɢeŋt-Azotit. Te tiƛa arme ɲerdóríne đɛ sot ŋɛ́rezit' ɛ ɛ́gere te Oƛándese se rɛ.

Ɓɛ́rerat' ɛ kohese se ŋe-mbe-djɛtte ndahɛne, si đame, me katre ɲale; ɲal' ɛ katerte ka nxjɛpe ŋɛrine. Eđɛ koh' ɛ ŋɛriut, a mê mire đɛ́rerat' ɛ ŋɛriut, do-mɛ-đene ɲal' ɛ káterte ndáhɛte me kátere.

Kjo qe đame qúhɛte koh' ɛ ɲar' ɛ ŋɛríut. Ɲas kesáj jane đɛ tri te tjɛra:

Koh' ɛ dyte eɢte bere si ka ɢkúare lage-

sír' ɛ maðɛ ðɛ ɛr' ɛ ngrohte, ɛ ka árðure dalɛ-nga-dalɛ ŋe ftohtesir' ɛ ɕume.

Ne keté kohe ɕume fare káfɕeɕ kane húmbure dukɛ mos durúare te ftóhtete, ɛðé kane dale te ra. Nga ketó te rate jane ca filɛ ðɛ ca arín ɛ te tjɛra. Te giða ketó kafɕe kane qene mɛ léɕera te ɕuma ɛ te gata.

Illáçkat' ɛ ŋérezɛt te kesáj kóhese se dyte hɛ́ren' ɛ pare jane géndure ne ŋê vent, q' i ðone Mostjé; andáj atá i qúajne ŋérezit' ɛ Móstjɛse.

Ketá ŋɛres jane ca mê te mbarúare nga te párete, ármet' ɛ tyrɛ te gúrtate s' jane vɛtem sepat' ɛ kame, po ðɛ ðike ɛ hanxár, ɛðé jane fort ɕume mê te búkura sɛ te parate.

Armet' ɛ ŋɛriut te Geŋt-Azolit vɛtem mɛ te réndet' ɛ tyrɛ múntnine te vrísine ŋe kafɕe; po te ŋɛriut te Móstjɛse jane kaqe te prɛ́hta, sa munt te présine ɛðé kóckene. Kjó pune trɛgón qe ŋɛriu ka váture mbroð ne kete kohe.

Ne France, n' Itali, ne Bɛljí, n' Ingiltɛre, ɛ nepɛr Amɛrike jane géndure ɕume vrima gureɕ mɛ kóckat' ɛ mɛ armet te ŋɛriut te Mostjɛse.

Ne keté kohe mípɛte vɛɕ qe ŋérezite nga

te ftóhtete kane lene fúɕat' ɛ ánet' ɛ lumeŋɛt ɛ jane fúture nder vríma.

Koh' ɛ trɛte ka ŋgare dukɛ pakesúare ákuʎɛt' ɛ ðɛʎimi, ðɛ dukɛ héqure lagesira. Ne keté kohe káfɕete jane ɕtúare ɕume, ðɛ mê tépere kuajt' ɛ ŋe fare drɛri, q' i ðone Rɛn.

Иɛriu ne keté kohe ka vájture ɕume mbroð, ármet' i ka bere nga gur' i zjarit ðɛ ka pásure disa fare armeɕ per te prɛre drû ɛ per te rjépure lekúren' ɛ káɕevɛt. Ne mɛst t' atyrɛ eɕte ɡéndure ðɛ ŋe maje ɕigɛtɛ, q' eɕte bere mɛ mjɛɕterí ɕume ɛ fort ɛ búkure.

Ne mɛst te kóckavɛt te káfɕevɛt, qe jane ɡéndure te kesáj kohɛ dúkɛne ca te gðéndura, ðɛ ca te djégura; ŋga kjó márime vɛɕ qe ŋɛriu i kesáj kohɛ ka mesúare te beŋe zjar, te ðɛrŋe káfɕet' ɛ t' u haje miɛte; masɛ ðɛ te viɕɛte mɛ lekuret te tyrɛ.

Ketó plaçka héren' ɛ pare jane ɡéndure ne ŋe vent qe ðúhɛte *Soʎotre*, andaj ðúhɛne ðɛ ŋérezite te Soʎótrese, ðɛ drɛri q' i ðone Rɛn ne keté kohe ka qene i ɕume, andáj ðɛ kjó koh' ɛ trɛte qúhɛte koh' ɛ Rɛnit. Kjó kafɕe

pas asáj kohę ka húmbure, ɛ sot i gejme kóckat' ɛ brírete n' ató ðérera.

Koh' ɛ káterte eɢte bere si eɢte héqur' ákuÂi ðɛ ŋérezite kane dale ne malɛ, ɛ ne vendɛ te larte, ðɛ kane zene vrímat' ɛ gúrevɛ per ɢtepí.

Per taní pláçkat' ɛ dórese te ŋeriut íɢine te gurta, ne keté kohe kane qe ɪe pɛj kóckaɢ, pɛj brireɢ ɛ pɛj ðembi te ŋe fili, qe ka qene aherɛ ɛ sot s' eɢte, ðɛ i ðone Mamúð.

Ne mɛst te ketyrɛ pláçkavɛ jane géndure ðɛ gilpera te kócketa, qe nga kjó mípete veɢ sɛ ketá ŋeres kane díture ðɛ te qépure.

Ketó plaçka, qe jane te bera pɛj kockɛ, pɛj briri, pɛj ðemp fili, kane ɢume fáre fytyraɢ te gðéndura nga dor' ɛ ŋérezɛt te kesáj kohɛ.

Mbi ŋe ðemp te Mamuðit eɢte géture fytyr' ɛ kesáj kafɢɛ, do-mɛ-ðene ɛ Mamuðit ɛ bere nga ŋeriu.

Ca kohe mê pare, qe vɛtem kóckat' ɛ kesáj kafɢɛ kíɢine géture ðɛ s' i dínine trupne, kjó fytyre dukɛj si lodre, po mê pasdáj qe ugént i tere ne Sibirí ŋe Mamúð, mbɛtur' i ngór-

ðure qe nga ajó kohe ne mɛst te ákuλit, ɛ trɛgój sɛ ajó fytyre eɕte ɛ Mamuðit, qe ka pójture mɛ ŋɛrine ahɛrɛ, ɛ pasdáj ka húmbure far' ɛ tija.

Gume fytýrera jane géndure te gðéndura pɛj ŋɛriut, si ðame, nga ketó, jane ca qe kane ɕtatn' ɛ ŋɛriut lakuríq, qe ðɛ kjó trɛgón sɛ ahɛrɛ ŋɛriu s' ka qen' i véɕure, sadó qe gilperen' ɛ ka pásure.

Eɕt' eðé ŋe nga ketó fytýrera te bera pɛj dórese se ŋɛriut mi kóckat te Mamuðit, qe trɛgón ŋe ŋɛrí lakuríq mɛ stap tɛk po ndjɛk ŋe kâ, po nuke márime vɛɕ dot sɛ ŋɛriu ɛ ka xbúture kâne n' até kohe, apo íɕtɛ i égere.

Ketó fytýrera giðe jane pa ndoŋe mjɛɕteri, ðɛ sikur i ka bere ŋe dore foɕŋɛ, sindekúr ka qene ŋɛriu i asáj kohɛ pas nga mjɛɕterite.

Ηérezit' ɛ kesáj kohɛ qúhɛne te Madɛlénit pas émerit te véndit q' upɛne hɛren' ɛ pare.

Ηérezit' ɛ kohese se káterte ndáhɛne me disá fáre, sɛ kockat' ɛ kókevɛt te tyrɛ, qe jane géndure, jane te ndrýɕmɛ, ðɛ ç' do farɛ te zotte ɛ kesáj diturijɛ i kane vene ŋe émere me vɛ-

thɛ. Ho te gida me se fundi ketó fárera i ndajne me dy:

Kryɛ-gɛre, qe kjo fare u ngán majmúnevɛt t' Asise, qe ðúhɛne Uráng ɛ Xibón; kryɛ-gate, qe kjó u ngán majmúnevɛt t' Afríkese, qe ðúhɛne Gɛmpanzé ðɛ Gorilɛ.

Ketá ŋɛres, qe ðame gɛr ketú, s' kane qene, pas kóckavɛt te géndura, nga ɛtati mê te mbeðéŋ sɛ ŋɛriu i sotme.

Ketá ŋɛres mɛ gidɛ ketó nuke munt te ðúhɛne ndryɛɛ, vɛç ŋɛres t' égere. Gtepí s' káne pásure, po kane pójture si ðɛ káfɛete.

Ketó kátere cope te kóhese se ŋe-mbe-ðjɛtte te ðɛut, jane xgáture mɛ míjera vjɛt. Andáj kupetóhɛte qe ŋɛriu ka ɛume míjera vjɛt, qe géndɛte mbi ðɛt.

Akuî' i ɛume, qe kiɛ mbéture neper malɛ, dukɛ tréture, ðɛ dukɛ zene ɛírera fort te mbeðá ɛ te ɛuma, dalɛ-nga-dalɛ ɛume ane te fáqɛse se ðɛut i ka lene uji, kjo ngarjɛ i ka ðene funt kóhese se káterte ðɛ ka zene fiî ŋe koh' ɛ rɛ. Ne keté ɛ sípere ka húmbure far' ɛ drɛrit q' i ðone Rɛn.

Θone sɛ ðɛ far' ɛ ŋɛriut ɛ para ka humbur' ɛ ka dale ŋe far' ɛ rɛ; po kjo nuke ngan

te jɛt' ɛ vertɛte; vɛtem kupetónɛte qe nga ketó te ngara ŋérezite jane perháпure ɛ kane harúare zakónɛt' ɛ para.

Koh' ɛ rɛ ɛ ŋɛriut

Иérezit' ɛ kesáj kóhɛ kane zene prape te bejne arme te gurta ðɛ nuke kane díture tà punojne kócken' ɛ brine, si te párete, andáj kesáj kohɛ i ðone ðɛ koh' ɛ gurit te ri.

По keté raðe ŋérezite kane váture mbroð çpɛjt; sɛ gúret' ɛ mɛrmérete, qe kane punúare jane bere fort búkure.

Mipɛt vɛɛ nga kóckat' ɛ géndura sɛ ketá ŋɛres kane xbúture nga káfɛete mê pare qɛne, pasdáj ðɛ bagetíne. Ne keté kohe kafɛet' ɛ égera jane pakesúare, ðɛ larpesúare nga ŋɛriu.

Иérezite kete hɛre kane lene vrimate ɛ kane bere mɛ drure ɛtepí nd' ánerat te kenétavɛt, nga ketó ɛtepí jane géndure per hɛre te pare ne Svɛqí. Ketó jane te ɛuma ðɛ mɛ raðe, qe trɛgojne sɛ ketá ŋɛres te kesáj kohɛ pónine baɛke. Ner tô jane géndure ɛnme vɛgla ɛ ɛne te bálterta, bere pɛj dórese se ŋɛriut. Bɛte géndure ðɛ elp ɛ grure ðɛ buke ɛ bere mɛ grure te ɛtýpure mɛ gure.

Te kesáj kohɛ jane géndure ðɛ ca ɕtepírera, te bera mɛ gure te mbeðéɳ, qe kane qene per te héðure te vdékurite ðɛ u ðɛmi doλmane; vɛç ketyrɛ kane pasure ðɛ vrima ne ðɛt per vapɛ.

Ne France jane géndure gɛr me sot nga ketó vrima te bera per vapɛ nga ɳérezit' ɛ asáj kohɛ 144, ðɛ doλmane 2314.

Hɛriu vertét nuke díhɛte si doλi héren' ɛ pare per mi ðɛt; po ðɛ káfɕɛt' ɛ tjera s' díhɛte sɛ si dúaλe. Kaqe gé diturite na pefɛjne, qe mbi ðɛt gérerat' ɛ gaλa kane nísure nga ɳe kafɕ' ɛ vógele farɛ, eðé kane váture perɲjɛte gɛr te ɳeriu.

Hɛriu héren' ɛ pare s' ka qene si eɕte sot; po ka mape uðe ɛ ka apíture ketú. Bɛ sot po géndene neper faqet te ðɛut ɳeres t' égere ɛ te ɲa-díture farɛ, qe fort pake ndrojne nga káfɕete.

Hɛriu mɛ mendjɛt te tî, dukɛ mape mesimɛ nga káfɕete, ðɛ mɛ anet te nɛvojes' ɛ te kóhese ka váture mbroð.

Nuke ðɛ vɛtem te tfáqurit ɛ ɳɛriut ɛ ditet' ɛ para te tî, po ɕume kóhera jane te ha-

rúara, ɛ gidɛ púnerat' ɛ tî te lacta jane te pa-dítura.

N' ató kóherat' ɛ hapúara ŋɛriu ka géture mɛtálɛte, zjape; ka bere gilpérene, plúarine; ka xbúture kafɛet' ɛ i ka perdórure; ka míhur' ɛ lerúare ðɛne, ɛ ka mbjéλ' ɛ kópure; ka ber' avleméndine; ka vene n' uðe guhene; ka çpikure mê se fundi ɛkróŋate ɛtj.

Иɛriu eɛte ŋe pɛm' ɛ natúrese ne mɛst te gidesise; gidesija eɛte ŋe trup pa ane; ajý nom, ajó fuqí qe beri gidesine, beri ðɛ ŋɛrine. Иê ɛpirt eɛte, qe mba gaλ ðɛ yjte ðɛ díɛλine, ðɛ ŋɛríne, ɛðé gidesine.

Иɛriu se pari eɛte bere barí, pasdáj bujk, mê pasdáj mjéɛter' ɛ trɛgetár.

Tufet' ɛ ŋɛriut jane perhapure dalɛ-ŋga-dalɛ mi gidê faqɛt te ðɛut, ɛ jane ndare me ɛume fare, ðɛ perndare me kombɛ.

Иɛrine ɛ ka bere ŋɛrí te mbarúare guha ðɛ ɛkróŋate. Ketó jane te párat' ɛ mbroðesise.

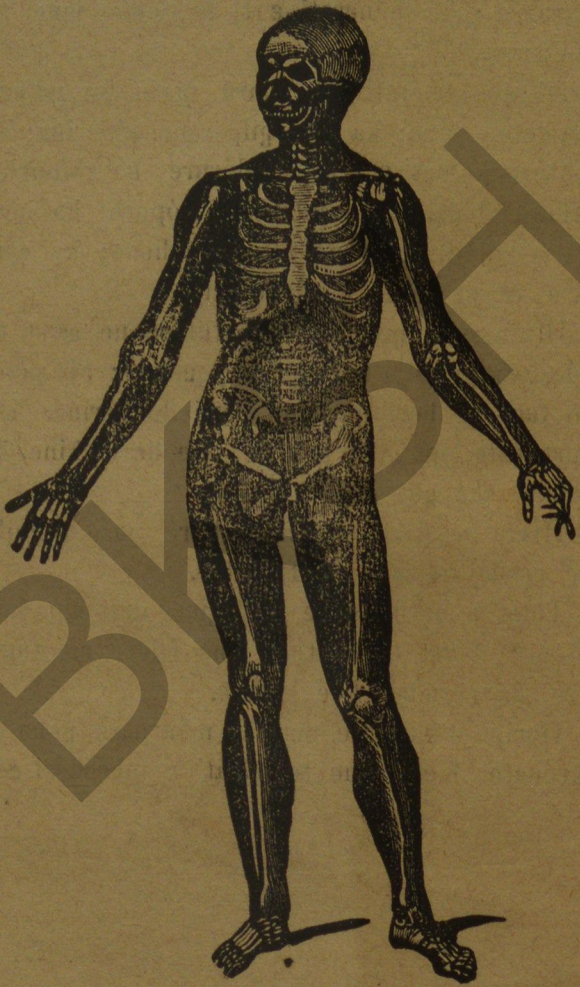

Dejt' e trupit

Kóckat' s ηeriut

BKSH

IV

TRUП-TREGOПA

Trup' i ŋɛriut ndáhɛte me kátere: 1 koka, 2 vɛte trupi, 3 dúarte, 4 kémbete. Пɛriu ka ɛ́ɛterate, kýçɛte, dɛjte, míɛrate; ka ðɛ cípene

Dɛjt 'ɛ dórese

Míɛrate

per sípere ðε pémbate brenda, qe leçín paku nder tâ.

Míserat' ε púlpese

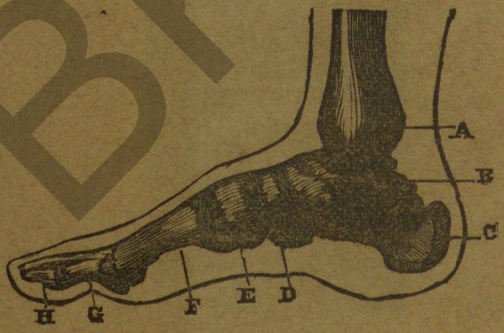

Míserat' ε kémbese

BKSH

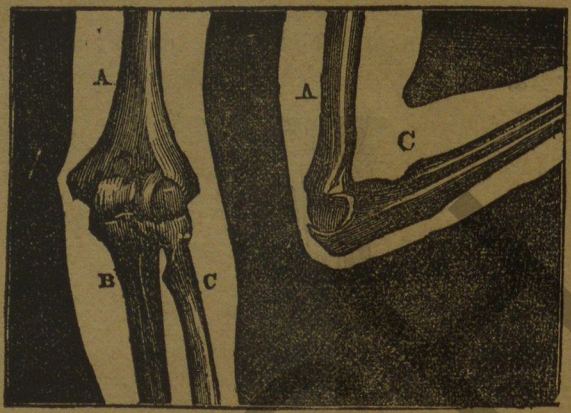

Kyçete

Koka este plot trû, q' atjé este ðe mendja

Dejte

Syri

Ctyì' ε kupizit ð' ε brendesm' ε kraherorit

BUSH

ðɛ djénate te giða. Ka syte qe jane si pasqyre, ðɛ mɛ anet te déjet, qe vɛne nga syri ne trút, bénɛte parja. Ka véɛete, qe brenda jane si pizge, ðɛ ne funt kane ŋe lekure te

Illaçkat' ɛ bréndesmɛ

ngrɛhte, zeri dukɛ hápure neper érete, hyń ne vɛɛt, ðɛ nga lekúr' ɛ ngrɛhte mɛ anet te dɛjet vɛtɛ ne trût, ɛ bénɛte deŋimi. Hunda mɛr ɛren' ɛ mir' ɛ te lígene, guha te ðáretite, te

émblite, ɛ t' íâurit' ɛ te tjɛrate mɛ anet te dɛjɛt ja ɕpijɛ trûrit, â' ajý i ɳɛh. Dora kur zê ɸe, truri, mɛ anet te dɛjɛt ɛ ɳɛh sɛ ɛ but' ɛɕt' a ɛ áɕpere. Dɛjte jane te ɕume, ca jane

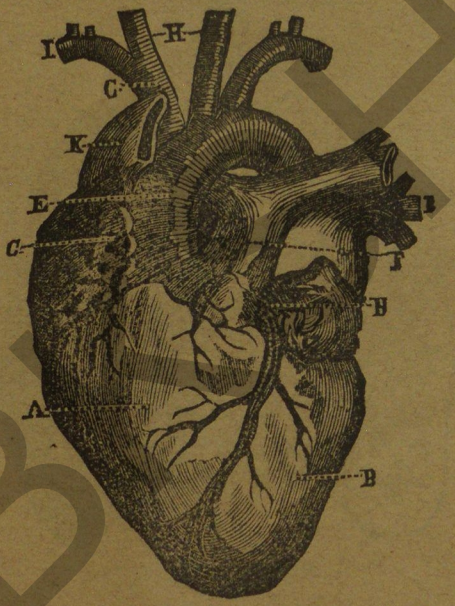

Zémera

te trɛɕ fort, ɛ ca jane ɕume te hoj. Иɛriu mɛ kóket ɕɛh, deɸón, kuɳetón, mɛjtónɛte, mba ment, ɳɛh, ɛtj. ɛtj.

Vɛte trup' i ŋɛriut perndáhɛte me dy : 1 Kraherori, q'eɛte nga mɛzi ɛ sípere; 2 barku, q' eɛte nga mɛzi ɛ poɛte.

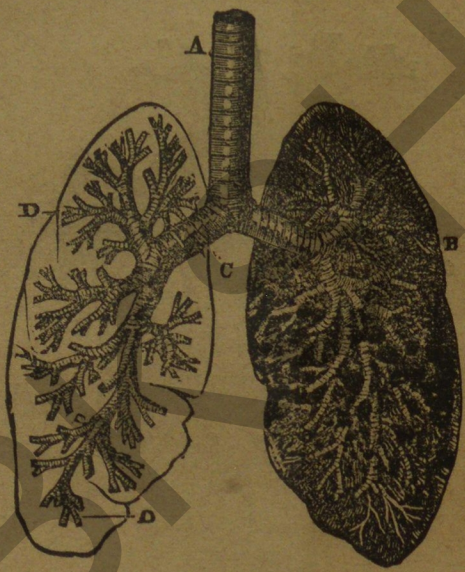

Muskerí ɛ barde

Trupi ka ɛtýλen' ɛ kupizít, ðɛ palc' ɛ saj perzjéhɛte mɛ trût, ka ðɛ bríŋete, ɛ ástin' ɛ kraherorit, qe rúajne pláçkat' ɛ kraherorit.

Illáçkat' ɛ kraherorit jane : 1 zémra, q' eɛte ne siset te ménpere, tɛk pɛh; 2 muskerí ɛ

barđe, q' eɕte n' anet te síƿermɛ me siset te ménƿere; 3 muɕkerí ɛ zɛze, q' eɕte m' anet te ƿóɕtermɛ me te djađte; ƿas asáj eɕte nƿíture t' émblite đɛ ɕƿrɛtka.

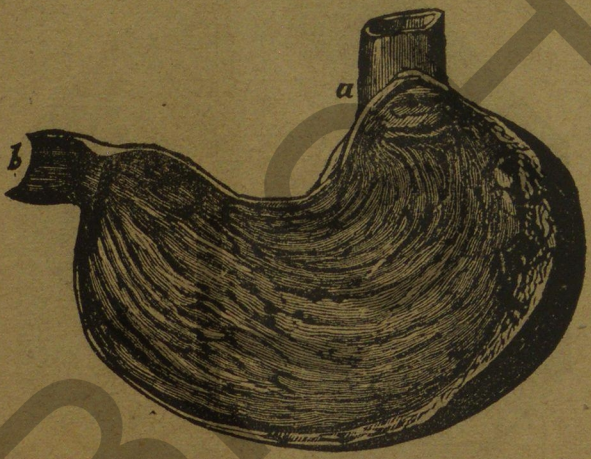

E bréndesm' ɛ lukđit

Zémera ƿunón ɛ ƿerháƿ ƿakne neƿer ƿiđe truƿt; muɕkerí ɛ barđe mɛr fryme nga goja mɛ lefýtt, mɛ ɛret, qe mɛr, lan ɛ qerón ƿakne; muɕkerí ɛ zɛze ben t' émblite; t' émblite, dukɛ rene ne lukđit, trɛt ngrénjɛne; ɕƿrétkese đé s' i díhɛte mire ƿuna qe mbarón.

Kraherori ndáhɛte nga barku mɛ miɕt te

várferė. Barku ka sípere lúkđine, qe ngrenja ε pirja, dukε ɕkúare neper kaperxέλt, bijε ne tê. Ka đε zórete, qe si zjεn ε perzjέhεte ngrenja ne lukđit, dέrđεte nder tô, ε si trέtεte mire

Pembat' ε ɒakut

ε lε uɕqimn' ε trupit, ε tέpera dεl. Ka đε vέɕŋεte, qe ndajne újete nga te tjέrate, đε vεtε ne lekurçεt te tî, pasdáj dεl jaɕte.

Grúaja ka đε mémen' ε trupit, qe mban fóɕŋene nente muaj ne tê.

Ηɛriu pon mɛ te ŋgrene; te ŋgrenet' ɛɕte buka, miɕi, vɛte, bulmɛti. Ηo ka nɛvoje te haje ãɛ pake lákera, farera, pɛme, ãɛ t' émbele.

Ηɛriu dúhɛte te mos pije i úrete, po te haje sa te ŋgíŋɛte, nuke sa te frýhɛte.

Buka ɛ pɛƛa trétɛte perpara ne goje, dukɛ pertýpure mɛ ãembe, ɛ dukɛ perzjere mɛ pɛý-mete, andáj ŋɛriu dúhɛte te pertýpŋe mir' ɛ ŋga dalɛ ne goje ŋgrénjɛne.

Ngrenja dô afró dy ore te zjɛŋe ne lukãit, andáj ŋɛriu te pije ç' ka per te pire ne buke, ãɛ n' ató dy ore te mos pije uje, sɛ ndalón te tréturite.

Γɛƛa dukɛ tréture nepɛr zórete, pémbate, qe jane npíture mɛ tô, dukɛ ãeãíture pembɛjne léngune, q' ɛɕte paku, q' uɕqén trupne.

Γaku mɛ anet te pémbavɛt vjɛn ne zémere. Zémera ka kater te ndara; ŋera ɛ mɛr pakne ɛ ja ɛp tjáterse; tjátera ja ɛp muɕkerise se barãe; ne muɕkerít te barãe paku qeróhɛte mɛ anet t' érese; muɕkerija pakn' ɛ qerúare ja ɛp se trétese ndarjɛ se zémerse; ɛ trɛta ja ɛp se kátrese mɛ anet te pémbavɛt, ã' ajó ɛ perndán prape mɛ pémbate ne pãe trupt, pa lene vent te ãate; prape pémbate ɛ sjéƛine ne ndarjɛt te

pare, ðɛ perhápɛte se riɛ ɛ vjɛn kɛɛtú pɛð papuɛím.

Lukði ðɛ zórete dukɛ tréture ngrénjɛne, bejne gakne; Zémera mɛ anet te pémbarɛt ɛ mblɛð, ɛ leɛón ðɛ ujít giðe trupne; muɛkerija ɛ qerón; sɛ gaku dukɛ árðure pótuλe ne trupt mɛr ðengíλ, kur vjɛn ne muɛkerít te barðe eɛte i pa-qerúare; muɛkerí ɛ barðe eɛt' ɛ pɛjeλe mɛ ŋe cipe; dukɛ mape fryme hyn ɛra jaɛte cípese, ðɛ neper cípet te hoλe ferkóhɛte mɛ gakt, ðɛ perzjéhɛte mɛ ðengíλt, ɛ ja mɛr ðengiλe, ɛ dɛl jaɛte dukɛ ðene muɛkerija fryme, andáj ɛra qe dɛl nga goja eɛt' ɛ ʒɛʒíture.

Mundim te ðɛmi qe ŋɛriu eɛte ŋe avleménт, qe punón mɛ zjar, ðɛ zjari ɛpíkɛte dukɛ ferkúare ɛra mɛ gakt. Pémbate q' ɛ ndajne gakne jane te tjére, ð' atá, q' ɛ sjéλine ne muɛkerit prape jane te tjére. Kur puɛón gaku, puɛón ðɛ fryma, ðɛ zémera qendrón gaku ftóhɛte, ahɛrɛ ŋɛriu zê per te vdékure, ðɛ kur ftóhɛt' ɛ ngrín mbarón; andáj pa ftohur' ɛ pa ngrire s' dúhɛte vene ne ðét.

Γumi, ndónesɛ ðúhɛte veλáj i vdékjɛse, nuk' i ŋgan ɛume, sɛ ŋɛriu kur flɛ zémera ɛ gaku

punón, ðɛ fryme mɛr; po vɛtem dɛjte leɢónɛne, ðɛ trupi qɛtóhɛte.

Mɛjtimi ne ɢume punón; po nuk' eɢt' i kðíɛλte; ajó pun' ɛ mɛjtimit te méndjɛse ne ɢume eɢte éndepa.

Ka ðɛ ŋɛres qe ne ɢume trupi u punón, atá ðúhɛne Γume-vátese; po kur xɢúhɛne s' ɛ mbajne ment ku vane, ɛ çe bene.

Иɛriu pon, si ðame, mɛ te ngrene, andáj dúhɛte t' uɢqéhɛte mire ɛ te trɛtŋe mire; pon mɛ ɛre, dukɛ mape fryme, andáj dúhɛte te mape ɛre te qerúare ɛ te pa-ɣɛɣíture; sɛ si flɛta, ɛ lúlɛja, qe fíɢkɛte pa ɛre, aɢtú ðɛ ɢendét' i ŋɛriut.

ɢendɛt' i ŋɛriut eɢte si dúhɛte, kur jane mire ɢiðe végelat' ɛ trupit, te bréndesmɛt' ɛ te jáɢtesmɛte; végelate ɢendóɢɛne dukɛ punúare; andáj ŋɛriu te mos pertoŋe, po te punoŋe ɛ te lúaŋe végelate mɛ pune sɛ trupi ɢendóɢɛte dukɛ punúare.

Trup' i ŋɛriut eɢte si sfung: mɛr fryme ðɛ nga lekura, nuke vɛtem nga muɢkerija; andáj trupi dúhɛte te jɛte i lár' ɛ i ndepúare.

Иɛriu eɢt' i ɢendoɢe mɛ uɢqím te mire, mɛ

ɛre te qerúare, mɛ te leçitur' ɛ mɛ te punúare, ðɛ mɛ trup te lare.

Hɛriu vdɛs nga te príɕurit' ɛ ɳérese nga vé-gelate, a nga ɳe s' mundjɛ, a nga ɳe ngarjɛ tjátere; a nga plɛqerija ɛ nga dobetija.

Hɛriu i vertɛte s' pon vɛtem mɛ trupt; ka ðɛ méndjɛne, eðé ɕpírtine. Mendja ɕendóɕɛte mɛ diturí, ðɛ ɕpirtí mɛ ɳɛrezí, mɛ miresí, mɛ butesí, ɛ mɛ te drejte.

Trup' i ɳɛriut ka kaqe mjɛɕterí, qe ɳɛriu vertét po te ɳohɳe vɛtehɛne, ɳɛh ðɛ Zotne. Ho ðɛ trup' i plɛ́ɕtite, fjala vjɛn, ka giðe ç' ka trup' i ɳɛriut; andáj ɳɛrin' ɛ lartesón mendja ðɛ ɳɛrezija mê tépere, sɛ mbarim' i trupit.

Hɛriu andáj, per te pásure ɕendén' ɛ trupit, do te kɛtɛ méndjɛne te kúíɛλete, ɛ ɕpírtine te préhure.

V

БЕСКROНА

1

1. Бεϭkroŋa na mesón fáqεn' ε ðεut.

2. Бêu eϭte pumbuλák si lemϭ; eϭte ŋe nga ɒið' yjt' ε hapesírese, i ɒa pϭtéture ɒekundi; eϭt' i trεti nga potuλóhesit' ε díελit, q' i vine pεð.

3. Бêu ka fuqine qe hεq ç' ka mi tê, ðε s' i lε te ɒerháɒεne.

4. Бêu kðéhεte ɒermi boϭtit te tî si miϭi ne hελt me 24 ore ŋe hεre, ðε nga ajó vjεn dita ε nata; potuλóhεte ðε pεð díελit me ŋe vit ŋe hεre, nga kjo bénεne te kátere kohet' ε mótite: vεra, te kópate, vjéϭtete, ðε dímeri.

---

5. Qark ðúhεte pεði qe ϭóheme, kur pime

me ɳe yent, pótuÀe nɛɕ. Qarku ndáhɛte me kátere ane : lindja, pɛrendimi, vɛriu, juga.

6. Te káter' anet' ɛ qárkut pɛrendáhɛne ãɛ me kátere te tjɛra : vɛri-lindja, ne mɛst te líndjɛse ɛ te vɛriut; vɛri-pɛrndimi, ne mɛst te vɛriut ɛ te pɛrendimit; ãɛ juge-lindja ɛ juge-perendimi.

7. Boɕt' i ãɛut ãúhɛte ɳe vij' ɛ drɛjte, qe veme mɛ ment nga an' ɛ vɛriut, ɛ nepɛr qendret te ãɛut, ɛ gɛr ne anet te júgese; permi até kãéhɛte lemɛ' i ãɛut me 24 ore ɳe hɛre.

8. HuÀa qúhɛne te dy anet' ɛ boɕtit, ãɛ ató jane puÀ' ɛ vɛriut ɛ puÀ' ɛ júgese.

9. Te dy púÀate jane te ɕtýpura, do-mɛãene te hyra pake; boɕti qe trɛgón te gátet' ɛ ãêut eɕte 12,712,160 mɛtra.

10. Ne hɛqçim ɳe vije nga lindja gɛr tɛ pɛrendimi, qe trɛgón te gɛret' ɛ ãɛut, dote jɛte 12,754,796 mɛtra. DomɛãÀene, qe ãêu eɕte 42,636 mɛtra m' i gɛre sɛ i gate; sɛ ç' do puÀe eɕte 21,318 mɛtra ɛ ɕtýpure.

11. Faq' ɛ ãêut eɕte 509,950,820,000 mɛtra te katertuara. I tere trup' i tî eɕte 1,082,841,000,000 mɛtra te çoketúara.

12. Пεrŋéɕmesi eɕte ŋe vije, qe ndan lémɕin' ε ðɛut ne mɛst me dyɕ: ŋera ðúhɛte ɒyms' ε vɛriut, tjátera ɒyms' ε júgese. Kjo vije, qe héqime mɛ ment, qúhɛte keɕtú, sɛ kur eɕte díɛλi kundréjt soje, dita ðɛ nata jane sa ŋera tjátera.

13. Mɛs dítesi ndan lémɕin' ε ðɛut me dyɕ: Иera ðúhɛte ɒyms' ε líndjese, tjátera ε pɛrendimit. Qúhɛte keɕtú, sɛ kur eɕte díɛλi mi tê, eɕte mɛs' i dítese.

14. Mɛses jane dy vija, ŋera me te djaðte, tjátera me te ménɒere te perŋéɕmesit; ðɛ ðúhɛne mɛses' i vɛriut ε méses' i júgese.

15. Пuλes ðúhɛne dy vija te tjera ne mɛst te méseset ε te púλavɛt, ð' atá jane dy: i vɛriut ε i júgese.

16. Si-cila-do ŋga ketó vija ndáhɛte me 360 ɕkaλe. Ç' do ɕkaλe perndáhɛte me 60 te hoλa; ç' do ε hoλe ŋrape me 60 te grimɛ.

17. Mésesit jane 23 ½ ɕkaλe lark te perŋéɕmesit. Пúλesite jane 23 ½ ɕkaλe lark púλavɛt eðɛ méseset.

---

18. Mɛsdítesi ðɛ perŋéɕmesi jane per te ɕe-

núarε te gátet' ε te géret te ŋe vendi mi lemεit te ðêut.

19. Γérazi ðúhεte mergimi i ŋe vendi nga perŋéεmesi.

80 Γátazi qúhεte mergimi i ŋe vendi nga mεsdítesi.

21. Ho te dime sa εεte lark se gati ε se geri, múndime te gejme ŋe vent, ku bijε.

22. Has víjavεt, qe ðame, faq' ε ðêut ndáhεte me pεse brεza:

23. I pari εεte brez' i nxεhte, q' εεte ne mεst te dy méseεεt ðε mi perŋéεmesine.

24. Te dýtete jane te dy brεzat' ε ngrohte, qe jáne ne mεst te méseεεt ε te púλeεεt.

25. Te trétete jane te dy brézate, qe géndεne ne mεst te púλavεt ε te púλeεεt, ðε ðúhεne te ftohte.

26. Brεz' i nxhεte εεte kundréjt díελit. Atjé koha εεte fort ε nxεhte, ŋérezit te zεs, a te muεkeλýεre, ðε kafεet' ε bárerate jane te ndryεmε.

27. Brεz' i ngrohte ka kohe t' émbele; ŋérezit jane me gyre gruri.

28. Brεzat' ε ftohte kane kóhene te ftohte sε díελin' ε εóhene fλáεkazi.

29. Пuλ' ɛ vɛriut, sindekur kɛðéhɛte ðêu, gaɛte muaj ɛɛh diɛλ, ɛ ka giðeɲé dite; ɛðé gaɛte te tjére s' ɛɛh farɛ diɛλ, ðe ka giðe-ɲe nat' ɛ épesire.

30. Ne puλet te vɛriut ka ɲɛres t' égere mɛ trup te vógele, q' u ðemi Esqimóɲ, Λaponiɲ, ɛ Samojɛte.

---

31. Пer te trɛgúare fytyren' ɛ ðɛut kɛmi ɲe lemɛ pumbulák, q' i ðɛmi Lemɛ' i ðɛut.

32. Пer te trɛguare faqɛn' ɛ ðɛut kɛmi, Kártene.

---

33. Dy te tréta te fáqɛs' se ðɛut jane te mbulúara mɛ uje, qe ðúhɛte dɛt a lage, ðɛ ɲe eɛte mɛ ðê, qe qúhɛte tɛre.

34. Tɛra ndahɛte me pɛse cope, ató jane: Evropa, Asija, Afrika, Amɛrika, Oqɛana.

36. Copet' ɛ vógela te tɛrese, qe jane pɛðúare mɛ uje, ðúhɛne nisí.

37. Kur jane vɛtem ɲga ɳ' ane ɲpíture mɛ tɛret, ðúhɛne si-nisí.

38. Hunde ðúhɛte bryλ' i tɛrese i dale ne dɛtt.

39. Piɲ ðúhɛte ɲe cope ðê, qe baɕkón dy tɛra, ɛ ndan dy dɛtɛ.

40. Gryke ðúhɛte ɲe cope dɛti, qe ndan dy tɛra, ɛ perzjén dy dɛtɛ.

41. Tɛra ka malɛ, briɡɛ, çuka, fuɕa, pλaja kodra, pipa, ɕkembéɲ, kenɛta, luméɲ, pepeɲ ɛ pekérera. Ka ðɛ ca malɛ, qe nxjépine zjar.

42. Détɛt' ɛ mbeðéɲ ðúhɛne Oqɛane, ðɛ jane pɛse :

1. Atlantiku, qe ka Amɛríkene nga pɛrendimi ðɛ tɛrat' ɛ tjɛra nga lindja.

2. Haqetori, qe ka Amɛríkene nga lindja ðɛ te tjérate nga pɛrendimi.

3. Hindaraku, q' eɕte coɲ' ɛ oqɛanit ne mɛst te Asise, t' Afríkese ðɛ t' Oqɛánese.

4. Dɛt' i ngrir' i púλes' se júgese, q' eɕte ɲe coɲ' ɛ Oqɛanit.

5. Dɛt' i ngrir' i púλese se vɛriut, q' eɕte cope nga Oqɛani.

43. Dɛt ðúhɛte ɲe coɲ' ɛ Oqɛanit, qe eɕte ne mɛst te tɛravɛt.

44. Menge ðúhɛte ɲe cope dɛti, qe hyn ne tɛret.

45. Limán ðúhɛte ɲe meng' ɛ vógele qe s' ɛ zê ɛra, ðɛ mujne te qendrojne aníjate pa pɛzík.

46. Evropa eɕte	09,000,000	qilometra te katertúara
Asija „	46,000,000	
Afrika „	29,150,000	„
Amɛrika „	39.260,000	„
Oqɛana „	10,630,000	„
Γiđe faq' ɛ đêut	134,040,000	„

47. Asija, Afrika đ' Evropa đúhɛne bot' ɛ vjétere: sɛ díheɕine qe qemoti (ndonesé s' díheɕine gid' anet' ɛ tyrɛ) Oqɛanija đ' Amɛrika đúhɛne bot' ɛ rɛ; sɛ te móçimite s' i dínine farɛ. Amɛrikene 400 vjɛt me pare ɛ gɛt Kristóf Kolombi, đɛ Oqɛanija qɛ géndure pake kohe mê pare.

---

48. Γiđe ɕumic' ɛ ŋɛrezise sumóhɛte me 1,250 miliune.

N' Evrope	300	miliune
„ Así	750	„
„ Afrike	080	„
„ Amɛrike	075	„
„ Oqɛaní	045	„
	1,250	„

49. Ndáhɛte me kátere fare:

1. Te bárđete, qe jane n' Evrope, ne pɛrndí-

mit te Asise, ne verít te Afríkese ðe ne ca vende t' Amerikese. Be ðúhene Kafkasaj.

2. Te vérðete, qe jane ne mest e ne lindjet' t' Asise. Θúhene ðe Mongoλe.

3, Te zeste, qe jane n' Afrike e ne Oqeaní.

4. Te Kuqerésmite, qe jane ne Amerike.

---

50. Nga giðe ŋérezite jane te kristere 350 miliune. Ndáhene me trí :

1. Orðoðokse, qe jane Sλáverit' e Grékerit' etj.

2. Katolike, qe jane Fransezete, Italiánete, Spaŋóλete etj.

3. Protestane, qe jane po-ðua gið' Evropa, qe mbétete, ðe Amerika.

51. Myslimánete jane 150 miliune, qe ndáhene me disa dega ðe jane Arabe, Persane, Turq, Hindas etj.

52. Israiliŋte jane 5 miliune te perndare ne giðe bote.

53. 745 miliune nga ŋérezit kane beset' e te párevet, qe ndahene ðe atá me sume farera, e me disa dega, ðe atá jane Kínasite ðe ca

Hindas ɛtj. n' Así; ɢume n' Afrik' ɛ n' Amɛrike ðɛ pake n' Evrope.

---

54. Hérezite ðúhɛne te díture, kur jane te mesúare ɛ te ndritúar', ðɛ ndáhɛne me Kómbɛ. Θúhɛne te pa-díture, kur s' dine, po jane barínɟ ðɛ pojne ketú-ketjé.

55. Ka ðɛ te égere, qe pojne si bagetija ɛ hane ɲeri játerine.

56. Huɢtɛta ðúhɛte mbrɛterí, kur qɛvɛrís vɛtem ɲe mbrɛt.

57. Θúhete paresí, kur mblíðene te xpéðurit' ɛ kombit, ɛ ɢóhene púnerat' ɛ qɛvɛrise. Si eɢte giđ' Evropa.

58. Hleqesí a ðimokratí ðúhɛte, kur nuke ka mbrɛt, po te xpéðurite vene vɛte ɲer ɲe kohe ɲe te pare, si eɢte Fransa sot ɛtj.

Cila-dó qɛvɛrí ka punetoret' ɛ saj te mbeðéɲ ɛ te végele, qe ɢóhene púnete.

2

Evropa

1. Evropa eɢte ne ɟýmeset te líndjɛse se

lemɛit te ðɛut, ðɛ baɛkónɛte mɛ Asine nga lindja.

2. Evropa nga vɛriu ka Oqɛan' ɛ vɛriut, nga juga ka dɛtn' ɛ barðe, ðɛ mal' ɛ Kafkasit, nga lindja ka Asine, nga pɛrendimi ka Atλantikne.

3. Evropa ka ŋɛ́rezite fort te xpúar', ɛ te mesúare, eɛte m' ɛ ndritúare nga piðe faq' ɛ ðɛut nde piðe diturit' ɛ mjɛɛterite ɛ nga kamja ðɛ nga piðe púnete.

4. Ka 300 miliune ŋɛres; nga atá 6 miliune myslimane, 3 miliune te bésevɛt te para ðɛ 291 miliune te Kriɛtɛre.

5. Klima ne piđ' Evropet, poðua, eɛt' ɛ émbele, ðɛu i saj ɛp grure, ðékere, ɛlp, mísere, orís, moλe te ðɛut, pambúk, li; ka mɛtalɛ floriri, ɛrpendi, hékuri, ramɛ, plumbi, kaλaji, ðenpiλ-guri ɛtj. Mjɛɛterit' ɛ trɛgetija jane fort te mbarúara, ðɛ mê te ɛúmet' ɛ véndɛvɛt te xbukurúar' ɛ te qytɛterúare mire.

6. N' Evrope jane disa mbrɛterira, te cílate i ɛenojme keɛtú :

Mbrɛteri ðɛ ɛumic' ŋɛrezise	*Kryeqytét* ðɛ ɛumic' ɛ ŋɛrezise
1. Ingiltɛra 33,000,000	Londra 3,000,000

2.	Danimarka 1,780,000	Kopɛnhaji 180,000
3.	Suiđia mɛ Norvɛijne 5,640,000	Stokolmi 100,000
4.	Rusija 86,000,000	Pɛtrupoja 680,000
5.	Hoλanda 3,650,000	Amstɛrdami 275,000
6.	Vɛlija 4,900,000	Brykselli 180,000
7.	Fransa 36,500,000	Parisi 2,000,000
8.	Elvɛtija 2,500,000	Bɛrni 36,000
9.	Jɛrmanija 44,000,000	Bɛrlini 1,000,000
10.	Austrija 40,000,000	Vjɛna 1,300,000
11.	Portogalija 4,500,000	Lisbona 100,000
12.	Spaŋa 16,500,000	Madridi 300,000
13.	Italija 28,000,000	Roma 240,000

BKSH

14. Tyrqija	Kostandinupoja
33,000,000	1,000,000
15. Grɛqija	Aδina
2,000,000	70,000
16. Rumanija	Bukurɛsti
4,500,000	200,000
17. Serbija	Bɛligradi
1,500,000	50,000
18. Mal'-i zi	Cɛtini
250,000	4,000

7. Nga gidɛ ketó Inglitɛra, Fransa, Jɛrmania, Austria, Rusia, Italija, δɛ Tyrqija qúhɛne mbrɛterí tɛ mbɛδá.

8. Kenétat' ɛ mbɛδá t' Evrópese jane : 1. Vɛnɛri δɛ Vɛteri ne Suiδí, 2. Onɛga δɛ Aaδoga ne Rusí, 3. Mizoni δɛ Komoja n' Italí.

Málɛt' ɛ mbɛδɛ́ŋ t' Evrópese jane :

1. Alpɛt' ɛ Skandinavise, qe çajne gátazi Suiδine δɛ Norvɛjine; ketá jane gidɛ-mone mbulúare mɛ debore.
2. Arálete, qe ndajne Evrópene nga Asija.
3. Alpɛte ne mɛst te Fránses' ɛ t' Italise.
4. Karpáδete kundréjt Alpɛvɛt.
5. Hirinɛte ne mɛst te Fránses' ɛ te Spáŋese.

6. Kafkásete ne Rusí.
7. Baλkánete ne Buλgarí.

Málete qe nxjepine zjar jane:

1. Etna ne Siqelí.
2. Vezuvi n' Italí.

Dëtë' ε Evrópese:

Evropa lágete nga Oqean' i veriut, nga Atλantiku, nga det' i barδe δε nga Kaspija.

Det' i kδiελte ecte meng' ε Oqeanit te veriut.

Atλantiku ben: 1. den' ε Jermanise; 2. Baλtekne; 3. Mánsine; 4. den' ε Irλándese; 5. den' ε barδe, qe qúhete δε det i mezit te δeut, ε perzjéhete me Atλantíkne nga gryk' ε Xibraλtarit, δε ben pélgun' ε Adriatikut ne mest te Italise ε te Ĝqiperise, te dy pélpet' ε Greqise Ione δε Egene, Darδanélate, Vospore den' ε zi, δε Azofne.

Lumenjt' ε mbeδém t' Evrópese jane:

1. Rínua, qe dérδete ne det te veriut; 2. Roδani ne det te Mesδeut; 3. Tuna, ne det te zi; 4. Alvi, ne det te veriut; 5. Ixiri δε Garuni, ne Atλantíkt; 6. Volga, ne Kaspí; 7. Tanaji, ne Azoft, etj. etj.

Sinisit' ε Evropese jane:

Tri te mbeđá: 1. Suidija baɕke mε Norvεjine; Spaŋa mε Hortogaline; 3. Italija.

Tri mê te vógela: 1. Danimarka; 2. Grεqija; 3. Kremi.

Nisit' ε Evrópese jane te ɕuma, pó mê te párate jane:

1. Isλanda, Brεtaŋa, Irλanda, εtj. n' Atλantikt.

2. Sardεŋa, Siqεlija, Kriti, εđé ɕume te tjεra ne dεt te Mεsđεut.

Qytεtet' ε deɲúare t' Evrópese vεç krýεqýtεtevεt jane:

N' Inglitεre: Liverpoli, mε 500,000 ŋεres; n' Irλande, Gλaskova, mε 450,000 ŋεres; ne Skoti Mançεstεri mε 400,000, ne qendret t' Inglitérese: Dublini, qytεt' i par' i Irλandese; mε 350,000 ŋεres; Edimburgu, qytεt' i Skotise, mε 180,000 ŋεres εtj. Lum' i deɲúare eɕte Tamεsi, qe ɕkon ne Λondre.

Ne Franse: Lioni, 330,000; Marsila, 310,000; Bordoja, 200,000; Lilí, 160,000; Nanti, 120,000; Roveni, 100,000; Tuλuzi, 130,000

ɛtj. Lum' i depúare eɕte Sikuana qe çan Πarisne, ɛtj.

Ne Jɛrmaní: Brɛsλavia, 200,000; Koloɳa; 130,000; Mynihu, 170,000; Lipsija, 100,000; Drɛsti, 170,000; Strasburgu, Hanovra, ɛtj. Jɛrmanija eɕte mbrɛterí ɛ Πrusise, ɛ Saksonise ɛ Bavarise ɛ Virtɛmbɛrgut, ɛ Badit: Te ɠiđa ketó jane baɕke ɛ đúhɛne Jɛrmaní.

N' Austrí: Πɛɕta, 300,000; Kryɛqytét i Ungarise. Πraga, 160,000; Qytét' i par' i Bohɛmise; Trijɛɕti, 150,000, mɛ limán ne Adriatíkt; Agrami, Zara, Raguza, ɛtj. Austrija ka Austrin' ɛ fjɛɕtte, Ungarine, Bohɛmine, Kroatine, ɛtj. Lum' i depúar' eɕte Tuna, qe ɕkon ne Vjɛne, ɛtj.

Ne Rusí: Moska, 350,000; Varɕova, 231,000, ne Πoλoní; Odɛsa, 120,000, n' anet te dɛtit te zi; Qiɕnovi, 100,000; Riga, 100,000, ne Baλtekt ɛtj.

N'Italí: Nápoli, 400,000; Πalérmoja, 160,000, ne Siqɛλí; Turína, 180,000, ne Sardɛɳe; Fλoransa, 120,000, Kryɛqytɛt' i Italise pake kohe mê pare; Miλánua, 200,000; Vɛnɛtiku, 110,000, n' Adriatikt; Jénova, 120,000; Livórnua, Mɛsina, Brindizi, Bari, ɛtj.

Tyrqí ε Evrópese ndáhεte me pεse :

1. Nenembrεterí ε Buâgarise.

2. Rumεli e Lindjεse. Te dyja kane ηεres 3,500,000.

Ne Buâgarí qytεtε jane : Soᶠja, 30,000; Gumja, Vidini, Rusçiku, Zigtova; Silistra mi Tunet, Varna, ne dεt te zi 20,000 εtj., ne Rumεlít te líndjεse Filipopoja, εtj.

3. Θraqi, mε 2,500,000. Ne Θraq eθte K. q. Kostandinopoja, 1,000,000, εâé Aârinopoja, 100,000, q' iθ kryεqytεt' i Tyrqise qemoti.

4. Maqεâonia, mε 1,000,000 ηεres. Qytεt' i pare Sεlaniku, 90,000, εtj. Maqεâonia eθte ηe coη' ε Gqiperise.

5. Gqiperija, mε 3,000,000 ηεres. Gqiperija nga lindja ka Bulgarine âε Serbine, nga pεrendimi Adriatikne, nga juga Grεkerin' ε Maqεâonine, nga vεriu Mal' ε zi, âε Bósηene.

Gqiperija ka malε te véθure ε te tépere, âε fuθa te pεra ε te mbímeta. Mê te mbeâεηt' ε lumeηεt jane : Drini ε Bujana ne Gkodre, εâε Vijosa ε Dεvoλi ne Myzεqé, qe dérâεne, ne Aâriatikt, âε varâari, qe dérâεte ne menget te Sεlanikut.

Qytétet' ε Cqiperise jane : Ckodra, Iizrεni, Jakova, Ipεku, Irestina, Tstova, Ysqypi, Qyprilija, Ierlεpi, Manastiri, Feλerina, Kosturi, Ohrija, Dibra, Mati, Kruja, Tirana, Dúpesi, Kavaja, Iεqini, Elbasani, Starova, Korça, Hεrsεka, Iermεti, Bεrati, Vlora, Tinokastra, Tεpεlεna, Dεlvina, Konica, Lεskoviku, Janina, Filati, Iaramidija, Margeλeçi, Iarga, Irεvεza εtj.

Ne Grεkerí Qytεtε jane : Aárisa ne Θεsalí; Iatra, Iireja, εtj. n' Eλaδe. Nisit' ε Grεqise jane : Korfuzi, Iaksusi, Qefalinia, Zagindа εtj εtj.

3

A s i j a

Asija npítεte mε Evrópene ne malεt te Kafkasit, mε Afríkene ne pipt te Syεzit. Nga Amεrika ndáhεte mε gryket te Vεringit. Nga Oqεanija mε gryket te Maλákese.

Qerδeλóhεte prεj Oqεanit te vεriut, pεj Hindarakut, prεj dεtit te mεsit te δéut δε pεj dεtit te zi.

Asija eεte djεp' i qeriut, qemoti Evropa iεte ε cúare δε fare ε pa depúare, ε Asija kiε

émere, po sot eɢte ɢume pas nga Evropa se ɡiðaɢ, nga drítat' ɛ diturise, nga mjɛɢterite ɛtj. ɛtj.

Asija ka mɛtalɛ ɢume, ɛ fuɢa te ɡɛra, po te pa-míhura, ɛ te pa-punúara.

Málɛte mê te mbeðéŋ jane: Aλtaji ɛ Stonovi ne Sibiri; Himaλaji (m' i lart' i ɡiðe málɛvɛt: 8700 mɛtra) ne Kine; Gataji ne Hint; Libani ne Syrí; Ararati n' Armɛní.

Dɛtɛt' ɛ Asise jane: Vɛrinɡi, Ohoçqi, Japonaku, dɛt' i vɛrðe, qe jane ménget' ɛ Oqɛanit; Πondua q' eɢte nga dɛt' i mɛsit te ðɛut; dɛt' i kuq, q' eɢte meng' ɛ Hindarakut, ɛtj.

Menge jane: Ovi ne vɛrit te Sibirise; ɛ Tonqinit ðɛ ɛ Siamit ne Hint; Ymmani ðɛ meng' ɛ Πɛrsise ne Hindarakt.

Gryka jane: ɛ Vɛrinɡit, qe perzjén Oqɛan' ɛ vɛriut mɛ te maðt; ɛ Hurmuzit, qe baɢkón ymmane mɛ menget te Πɛrsise; Babɛl-mɛndɛpi, qe baɢkón Hindarakne mɛ dɛt te kuq.

Si-nisí jane Anadoλi, Arabia, Hindi, ɛtj.

Kenɛta jane: Kaspia ne Πɛrsí; dɛt' i qɛte ne vɛrít t' Arabise; Arali ne Tyrqistán; Bajkuli ne Sibirí ɛtj.

Luméŋ jane: Sɛna, Γɛnɛɢi, Ori, qe dérðɛne

ne Oqeánt te veriut; Tigri, Frati, qe dérâene ne menget te Persise; Hindi n' Ymmánt; Amuri ne Japonákt etj.

Tri cope te mbedá t' Asise i kane tri mbreterí t' Evrópese: Tyrqija ka Anadolle, (qe âúhete âe Así-evógele) Armenine, Qyrterine, Syrine, Irakne, âe ca vende t' Arabise.

Ne ketó vende qytete te mbedén jane: Ismiri, Brusa, Konja, Trapezunda, Erzirumi, Dijari-Beqiri, Musulli, Bagdati, Basra, Halepi, Gami, Bíruti, Ierusalima, Meqqeja Medineja, Moka, Sana etj. Ketó kane aferó 20,000,000 peres, Tyrq, Qyrde, Arabe, Ermene, etj. mê te gúmete jane Myslimane âe ca jane te Kristere.

Cop' e dyte, q' e ka Rusija, egte pide Sibirija, q' egte nga veriu i Asise, vent i pere gume, po me pake peres, nga te ngritet' e nga te ftohtet' e tépere. Edé Kafkasija, q' atjé péndene Çerqézete, Tyrxitje, Erménete, Abazanje etj. Rusija ka âe gume nga Hanerit' e Tyrqistanit, si Hivene, Hokándine etj.

Coɲ' ɛ trɛte eɢte Hindi, qe m' ɛ ɢum' ɛ vendit eɢte ne doret te Inglitérese, ðɛ atá vendɛ, qe jane me vɛthɛ ɲóhene mbrɛterin' ɛ Inglitérese.

Te mbeðéɲ qytɛte ne Hint jane: Kalkuta, Bombaji, Madrasi, Lahuri, Qiɢmiri ɛtj. Hindi ka 155,000,000 ɲɛres, mê te ɢúmete Myslimane ðɛ ca te bésɢvɛt te para.

Vɛç kɛtyrɛ n' Así jane: Mbrɛterí ɛ Hɛrsise, ɛ Afganistanit, ɛ Bɛluxistanit, ɛ Kínese, ɛ Japonise, ðɛ ca te vógela.

Kina eɢte ɢum' ɛ maðɛ, ka aferó 400,000,000 ɲɛres: k. q. Hɛqini mɛ 2,000,000 ɲɛres; Kantoni, Nangini mɛ nga ɲe miliune ɲɛres, ɛtj. Fiðe Kinasite, poðua, jane ne bɛset te vjɛtere.

Japonija eɢte ɲe vent prɛj ca nisivɛ, ka 52 miliune ɲɛres: Jɛdoja eɢte k. q. i saj mɛ 1,500,000 ɲɛres; Japonákete ngajne fort me Kinasite, po Kinasite, s' lɛne zakónɛt' ɛ vjétere, ɛ Japonákete kane zene te mápine zakónɛt' ɛ menýrat' ɛ Evrópese ðɛ po vɛne mbroð

dite-mε-dite se giðaɕ, bεs' ε tyrε eɕte nga te vjéterate.

Πεrsija eɕte mbrεterí me vεthε ðε mbrεn' ε ðone Ɠah. Ka 15,000,000 ηεres; k. q. Tε-hrane mε 15,000. Te dyte qytεte jane Ispε-hani mε 200,000 ηεres, Ɠirazi. Tεbrízi εtj.

Πεrsija qemoti ka qen' ε maðε ε ε-degúare ne ç' do fare punε, po sot eɕte ɕume pas. Πεr-sánete jane Myslimane Alite ε Xaferíη.

Afganistani mε Bελuxistane ε mε ca hanerí te Turqistanit qúhεne giðe baɕke Asi-εmεzit. Γiðe ky vent ka 25,000,000 ηεres Myslimane. Qytεte te mbeðéη jane : Buharaja, Sεmεrkandi, Qabili, Hεratí, Qεlati εtj.

Nisit' ε Asise ne dεt te mεzit te ðεut jane : Sakezi, Mitilini, Sámua, Ródua nene Tyrqine; Qíprua nen' Inglitérene; ðε Qεjλani εtj ne Hin-darákt.

Klim' ε Asise me ca vendε eɕte ɕum' ε nxεhte, si ne Hint ε n' Arabi, me ca eɕte fort ε ftóhete, si ne siberi ε gékete, ðε ne pake vendε eɕt' ε mire.

4

Afrika

Afrika qɛrðeʌ́ohɛte nga dɛt' i mɛzit te ðɛut, nga Atʌantiku, nga Hindaraku, nga dɛt i kuq; ndáhɛte nga Evropa mɛ gryket te Xibraʌtarit; Nga Asija mɛ pipt te Syɛzit, q' ɛ hapne pake kohe mê pare, ɛ perzjɛne dɛtn' ɛ mɛzit te ðɛut mɛ dɛtt te kuq.

Malɛt' ɛ Afríkese jane: Malɛt' ɛ hénese, qe jane giðe-ŋe mɛ debóre, Kilimanxari, Atʌasi, ne Barbarí; Nigrítete ne Guinie, ɛtj.

Lumeŋ jane: Nili, qe, kur trɛtɛne debórerat' ɛ málɛvɛt, dɛl ɛ ujít gíðe ðɛn' ɛ Egýptese.

Nígrua ðɛ Zajiri ne Guinie, Zambɛzi ne Mozambík, Sɛnɛgali ðɛ Gambia ne Sɛnɛgambí.

Kenɛta jane: Caða ne Sudán, Nianza ne Zɛnɡibár, Aambɛu ne Avisiní.

Nisit' ɛ Afríkese jane: Azórɛte, Maðera, Kanárɛte, Gɛŋtɛlena n' Atʌantíkt.

Afrika eɛte ŋe vent mɛ trɛ çipa; mɛz' i saj eɛte i pa-ŋóhure, ɛðé pine mi té ŋɛres te zɛs ɛ te égere. Anete ndáhɛne me tri;

1. Anet' ɛ veriut, q' atjé eɛte Egypta (Misiri) ɛðé Barbarija.

Egypta eɑte xgerúare dukɛ mape ɑume vent te Sudanit, q' eɑte ne mɛst' t' Afríkese; ðɛ sot ka mê téper sɛ 10,000,000 ŋeres.

Qɛverísɛte mɛ ŋe nenembrét, q' i ðone Hidív. k. q. Kajrua; mɛ 200,000, Alɛksandra, Hort-séiti jane qytɛte te dyte ɛtj.

Barbarija ndáhɛte me katre cope:

1. Tripola (Tarabuðuzi) mɛ 1,000,000 ŋeres. E ka Tyrqija.

2. Tonuzi mɛ 3,000,000 ŋeres.

3. Alxɛri (xɛzairi) mɛ 5,000,000 ŋeres. Jane nene Fránsene.

4. Maroku, mɛ 8,000,000 ŋeres, q' eɑte ŋe mbrɛterí me vɛthɛ sot. Ne ketó vendɛ ŋérezite mê te ɑúmete jane Myslimane ðɛ Arabe ɛ Barbare eðé te huaj.

2. Anet' ɛ Ilɛrendimit, qe jane: Sɛnɛgambija ðɛ Guinija ɛ síperme ð' ɛ poɑterme. Mê te ɑumet ɛ qytétevɛt te ketyrɛ véndɛvɛ i kane Evrópasite. Véndesit jane gýmese t' égere.

3. Anet' ɛ Líndjɛse qe jane: Avisinija (Habɛɛi), Zɛnɡibari, Mozambiku, Natali ðɛ nisí ɛ maðɛ ɛ Maðagaskarit. Ketó qɛverísene me vɛthɛ, vɛç Maðagaskar' ɛ mori Fransa.

Avisiniŋte jane te Kriɑtere, te tjérete kane

bésera me vɛthɛ, jane ðɛ ketu-ketjé Myslimane ɛ te Kriɵtɛre.

Ne funt t' Afríkese nga juga eɵte Hund'-ɛ ɵprésese, q' ɛ ka Inglitɛra. Πake mê sípere nga mɛz' i Afríkese eɵte Sudani; andéj ɵkon Nili ðɛ Négrua dukɛ çare Afríkene. Mê sípere Sudanit eɵte Sakara fuɵ' ɛ gɛre prɛj rerɛ, ɛ ðate eðé fort ɛ nxɛhte.

Klim' ɛ Afrikese eɵt' ɛ nxɛhete.

5

Amɛrika

Amɛrika pɛdóhete prɛj Oqɛanit, prɛj Πaqetorit ðɛ prɛj Atλantikut.

Málɛt' ɛ Amɛríkese jane ŋe sere qe çajne giđ' Amɛríkene se gáti permés; n' Amɛriket te vɛriut qúhɛne ɵkembéŋ-ɵume ɛ Maλake.

Lumén jane : Misisipi n' Amɛríket te vɛriut, qe dérðɛte ne menget te Mɛksíkese; Ɵeŋt-Λavrɛndi, qe ɵkon neper ɵume kenɛta, ben ujet'-ɛ-varure te Niagárese, ðɛ dérðɛte ne Atλantíkt.

Kenɛta jane : Kroni, Eriji, Ontari ɛtj.

Nisit' ɛ Amɛrikɛse jane disá, qe ndáhɛne me dy : Atílɛte eðé Vakamítɛte. Ketó jane nene

Evrópasit; jane ðɛ te tjɛra si Bɛu-i-ri ɛ Gri-λandija.

Amɛrika eɢte ŋe ðê i-ndare me dy copa, qe baɢkónɛne mɛ ŋe pip ðɛu, qe qúhɛte Πaname. Иérese nga ketó copa i ðone Amɛrik' ɛ vɛriut, tjáterse Amɛrik' ɛ jugese. Иérezit' ɛ Amɛríkese ca jane vendes te vjɛtere, q' u ðone ðɛ Hindjane, eðé te ɢúmete jane Evropas te vájture si upɛt Amɛrika ɛ pasdáj, ðɛ jane Spaŋoλe, Πortogale, Inglize, eðé ɢume te zɛs te ɢpene nga Afrika.

Amɛrik' ɛ vɛriut ndáhɛte me kátere cope: 1. Anet' ɛ vɛriut, qe jane ɢume te ftóheta, eðé mê te ɢumete vendɛ jane t' Inglitérese; kane kátere miliune ŋɛres, m' i ditur' i ketí vendi eɢte Kanada ðɛ ka k. q. Kjɛbɛkne.

2. Vendɛt' ɛ baɢkúare, qe jane prɛj 34 ðimokrativɛ te baɢkúara, ðɛ kane 35,000,000 ŋɛres: k. q. i ɒíðevɛ eɢte Vaɢinktoni eðé mê te mbeðɛŋte qytɛte jane Nɛvjorku mɛ 8,100,000 ŋɛres, Bostoni mɛ 200,000, Fiλaðɛlfija mɛ 560,000 ɛtj. Ky vent eɢte mê mbroð ne diturí ɛ ne drita ðɛ se ɒiðaɢ nga ɒiðe bota.

3. Mɛksika, q' eɢte ŋe ðimokratí mɛ 8 miliune ŋɛres, eðé ka k. q. Mɛksíkene.

Guatɛmáλa ð' Amɛrik' ɛ mɛzit, qe kane 2 miliune ŋɛres, ɛðɛ k. q. Guatɛmáλene: ne keté vent eɢte Πanama, qe po ɛ hápine taní.

Amɛrik' ɛ júgese ndáhɛte me ɢtate: 1. Koλombija, q' eɢte prɛj tri ðimokrativɛ: Vɛnɛzuɛλa, Grɛnad' ɛ ré ɛðé Ekatori. Ka 5 miliune ŋɛres ɛðé klime ɢume te mire.

2. Γinɛja, qe ka 3,000,000 ŋɛres; anet' ɛ dɛtit te ketí vendi jane t' Inglitérese, te Fránsese ɛðé te Hoλándese; mɛz' ɛ kane véndesite.

3. Πɛruja mɛ Πolivine, qe jane dy ðimokrati te baɢkúara mɛ 3 ½ miliune ŋɛres; k. q. i se párese eɢte Sima, i se dýtese Πotari.

4. Brazilija, eɢte ŋe mbrɛterí ɛ ɡɛre, po ka vɛtem 8 miliune ŋɛres; k. q. eɢte Rio-de-Janɛjrua mɛ 210,000 ŋɛres.

5. Qilia, eɢte ŋe vent i nguɢte n' anet te dɛtit mɛ 1 ½ miliun ŋɛres; k. q. ɢeŋt-Jakobne.

6. Baɢkim' i Arɡendise, q' eɢte prɛj tri ðimokrativɛ, ðɛ kâ 2 ½ miliune ŋɛres; k. q. eɢte Buonɛs-Ajrɛsi.

7. Πatagonija, q' eɢte ne funt t' Amɛríkese

nga juga; eɢte vent i ftohte ɛ i pandéɳure prɛj ɳérezɛɢ, ɛðé kâ ɢume malɛ qe nxjérine zjar. Kâ 400,000 ɳɛres t' égere po-ðua; ketá pojne mɛ piɢq.

Amɛríkasit' ɛ dítur' ɛ te ndritúare jane Evropas, Amɛríkasite vendes jane ðɛ sot pýmese t' égere ðɛ kane béset' ɛ vjétera; te pake jane perzjɛre mɛ Evrópasit' ɛ jane bere te Kristɛre.

6

Oqɛanija

Oqɛanija eɢte ne mɛst te Asise ɛ t' Amɛríkese, ðɛ eɢte prɛj ɢume nisivɛ te perháɲura n' Oqɛánt Haqetór.

Tíðe ketó nisí ndáhɛne me katre:

1. Nisit' ɛ Malesise; m' ɛ maðʼ ɛ tyrɛ eɢte Bornɛja; nisit' ɛ Sóndese, q' i kane Hoλandasite; m' ɛ maðʼ ɛ ketyrɛ eɢte Xava, kâ k. q. Batavine.

2. Filipínɛte, q' i kâ Spaɳa ðɛ kane k. q. Manile.

Ketó nisí jane malesí ðɛ nxjépene oris, kafé, ɢɛqɛr ɛtj.

3. Nisit' ɛ Mɛλanisise; m' ɛ maðɛ ɛ tyrɛ

ɛɕte Hoʌand' ɛ-ré, q' ɛ kâ Inglitɛra, kâ qytɛte Siðnɛjne ðɛ Mɛlvurne.

Pɛtt' ɛðé Kaliðon' ɛ rɛ, q' ɛ kâ Fransa.

Ketó nisí kane ɳɛres ƿýmese t' égere, vɛç atyrɛ q' i kane xbúture Evrópasite.

4. Πolinisija, mê te mbeðat' ɛ ketyrɛ jane nisit' ɛ Cɛɳt-Luiut, ðɛ nga ketó m' ɛ maðɛ ɛɕte Havaji, q' ɛɕte ɳe mbrɛterí me vɛthɛ.

Véndesit' ɛ Oqɛanise jane ca te zɛs, ca te kuqerɛɕme ðɛ ca te vɛrðe. Kane bɛse te vjé-tera, ɛ jane, si ðame, te paxƿúare.

BKSH

VI

QIEA-CKROHA

Qiɛλ-ɕkroŋa na trɛgón Qíɛλine: do-mɛ-ðene Hapesírene ðɛ yjt' ɛ saj.

Kur ngrɛme kókene perŋjɛte ɛ vɛɕtojme, ɕóheme qíɛλine. Çíɛλi ç' ɛɕte? Ие hapesire pa funt ɛ pa ane, pa te siper' ɛ pa te poɕte.

Hapesira ɛɕte plot mɛ yj qe jane pa númur' ɛ pa te sósure. Díɛλi, ðɛu, hena jane trɛ nga giðe yjte pa sosjɛ. Yjtɛ ndáhɛne me tri: Mɛses ðúhɛne atá, qe jane ne mɛst, si strumbuλár, potuλohes jane atá, qe vijne pɛð syrɛɕ, ðɛ pases atá, q' u vine pas potuλóheset.

Ие mɛses mɛ giðe potuλóhesit' ɛ pásesit' ɛ tija qúhɛte ŋe bote.

Bot' ɛ díɛλit

Bot' ɛ díɛλit mɛses ka díɛλine; potulóhesit ɛ tija jane:

1. Merkuri
2. Aferdita
8. Бɛu
4. Mari
5. Ɠetuni
6. Moti
7. Vreŋi
8. Nɛɲtoni.

Ne mɛst te Marit ɛ te Ɠetunit jane nenteđjɛte yj mê te véɲele nga ketá ɛ te ɲaémere.

Бɛu ka ŋe ɲases, q' eɢte hena.

Ɠetuni ka kater te tiƛe; Nɛɲtoni ka ŋe; Moti đɛ Vreŋi kane nga tɛte.

Moti ka đɛ ŋe pɛđ posi unaze pótuƛe sojɛ.

Díɛƛi eɢte ŋe yƛ i mađ fort, i zjarte; potuƛóhesit' ɛ tija jane keɲúture sojɛ; ɲiđevɛ u ɛɲ drite đɛ te nxɛhte.

Díɛƛi mɛ ɲiđe potuƛohesit ɛ tija zê ne haɲesíret 6 dyliune đɛ 600 miliune fɛrsahe [1]) vent.

Potuƛóhesit vine pɛđ ɛ pótuƛe díɛƛit dukɛ kđýɛre me boɢtit te tyrɛ si miɢi ne hɛƛt.

Díɛƛi u ɛɲ drite đɛ te nxɛhte, si đame. Drit' ɛ diɛƛit i vjɛn đɛut me 8 te hoƛa ɛđé 13

[1]) fɛИe rsáh eɢte 40 mijɛ-mɛtra.

te grimɛ, dukɛ mape 70,000 fersahe uđe me ç' do te grimɛ.

Díɛλi ɛ6te 1,407,000 m' i mađ nga đɛu vrapn' ɛ drítese ɛ mareme vɛ6 nga kjo : Ge-tuni đame sɛ ka katre pases. i pari nga ketá dukɛ árđure pɛđ Getunit, si hena, pɛđ đɛut i zíhɛte drita me 24 ore đɛ 20 te hoλa qe hɛre. Πo dukɛ mergúare đɛu nga Getuni, mergóhɛt' ɛđɛ koh' ɛ te zenit t' atí pasesi. Kur vɛtɛ m' anet tjátre, q' ɛ6te fund' i mergimit, 6oheme qe ndron 16 te hoλa đɛ 226 te grimɛ. Kur zê prape, t' i aferóhɛte đɛu Getunit, zê đɛ koh' ɛ zénjɛse, te aferóhɛte.

Nga kjo mépɛte vɛ6 fáqɛza, sɛ drita, sa te viqe nga q' au' ɛ pɛđit te đɛut ɛ m' anet tjatre, beka 16 te hoλa đɛ 26 te grimɛ. Díɛλi mɛrqene ne mɛst te pótese, qe ben đɛu, dukɛ arđure pɛđ sôjɛ, drit' ɛ tî do pýmesen' ɛ kasáj kohɛ, sa t' i viqe đɛut, do-mɛ-đene : 8 te hoλa đɛ 33 te grimɛ.

Bɛu

Bɛu ɛ6te i trɛt' i potulóhesɛt te díɛλit; ɛ6te 16 miliare fersahe te çoketúare i mađ, ɛđé 6

ɕtateliune qiλograme i rende. Pɛđ ɛ pótuλe đɛut ne hɛqɕim ŋe terkuze do te jɛte 9,000 fɛrsahe; nga zemr' ɛ ti gɛr me faqɛt eɕte 3183 fɛrsahe Faq' ɛ đɛut eɕte 32,000,000 fɛrsahe te katertúare.

Bɛu eɕte 133,000,000 mije-mɛtra lark díɛλit. Keđénɛte si miɕi ne hɛλt drɛjt díɛλit, dukɛ árđure pɛđ sojɛ.

Ие kđýɛrje mbarónɛte me 24 ore. Faqja qe ɕeh díɛλine ka drit' ɛ dite, ana tjátere eɕte ɛ épete, q' eɕte nata.

Bɛu dukɛ kđýɛre me vɛthɛ, i vjɛn đɛ pɛđ díɛλit giđe-ŋe. Ие ɛ pɛđúare mbaróhɛte me 365 dit' ɛ 5 ore ɛ 49 te hoλa : Kjo kohe đúhɛte ŋe vit.

Keté uđe đɛu pɛđ díɛλit ɛ ben si fλáɕkazi, đɛ me ŋe menyre, qe pɛđi s' bénɛte pumbuλák po si m' i gate pake, sɛ i gɛre.

Dukɛ váture đɛu pɛđ díɛλit, gaɕte muaj i kđɛn ŋérene puλe, ɛ gaɕte te tjɛre tjáterne. П' andáj púλate kane rađe gaɕte muaj nate ɛ gaɕte dite giđe-ŋe.

Mez' i đɛut, do-mɛ-đene brɛz' i mɛsme ɛ ka dítene giđe-ŋe nga 12 ore đɛ te ngróhtete me ŋe ɕkaλe, si do qe kđénɛte đɛu.

Ho víjat' ɛ tjéra s' ɛ kane aɛtú : Kur i kðɛn púλɛn' ɛ vɛriut, an' ɛ vɛriut ɛ ka dítene te maðɛ, nátene te vógele, ðɛ eɛte ɛ ngrohte, an' ɛ júges'ɛ ka se prapi. Kur i kðɛn púλɛn' ɛ júgese, ajó ane ka dite te maðɛ ðɛ kohe te ngrohte, tjátera ka naten' ɛ gate ðɛ te flóhtete.

Sa jane véndɛt' áfere púλavɛt, aqe dita ðɛ nata ɛ tyrɛ ndrojne nga te gátete.

Me ðjɛte te marsit ðɛu i trɛgón mɛze díɛλit, andáj dita ðɛ nata jane ηe, ðɛ eɛte vɛre; me 10 te qerɛorit i trɛgón púλɛn' ɛ vɛriut ðɛ an' ɛ vɛriut ka díten' ɛ maðɛ, εðé vápene; me ðjɛte te vjéɛtese se pare i trɛgón perserí mɛze, ðɛ nata mɛ dítene bénɛne prape ηê, ðɛ eɛte Vjɛɛta; me ðjɛte te dimerorit (ɛenendrɛut) i ɛp puλɛn' ɛ vɛriut, ðɛ an' ɛ vɛriut ka náten' ɛ maðɛ ðɛ dímerine.

Do-mɛ-ðene qe nga te écurit ɛ ðɛut ne keté menyre vjɛn dita ɛ nata, ðɛ ndryɛim' i tyrɛ; vjɛn εðé vɛra, te kópate, vjéɛtete ɛ dímeri.

Bɛu dukɛ potuλúare, hɛr' i qásete díɛλit, ðɛ hɛr' i mergónɛte; ne mɛst te qásjɛs' ɛ te mergímit ka 4,000,000 mije-mɛtra te ndrúare; po te nxéhtet' ɛ te ftóhtete nuke vjɛn pɛj asáj,

do-mɛ-ðene nga te aferúarit' a nga te mergúarit' ɛ ðɛut pɛj díɛλit :

Me vent i ðɛut nxéhɛte fort, kur i vine ɕkendijat' ɛ díɛλit drɛj-per-drɛjt, pa lê te jɛte mergúare díɛλit; ðɛ sa t'i vine mê fλáɕkazi, aqe mê tépere ftóhɛte, ndonesé t' i jɛte m' áfere díɛλit nga ç' iɛtɛ.

Potuλóhesite :

Sindekur kûéhɛte ðɛu mi boɛtit te tî, ðɛ i vjɛn pɛð díɛλit; aɛtú ɛðé te tjérete ɕoke te tî kûéhɛn' ɛ vine pótuλe díɛλit sicili ne raðet te vɛt.

Sí ðame ðɛ mê sipere giðe ketá yj kane qene qe trup baɕke mɛ díɛλine; pasdáj jane kepúture, ðɛ kane vene cipe sípere; ɛðɛ lend' ɛ tyrɛ eɛte cope nga lend' ɛ díɛλit.

Nga maðerija giðe potuλóhesit' ɛ díɛλit nuke jane qe, po jane ca mê te végele; as mergim' i tyrɛ pɛj díɛλit, as klima, as dita ɛ nata, do-mɛ-ðene te kûýcrit' mbe vɛthɛ, as viti, do-mɛ-ðene koh' ɛ te pɛðúarit pótuλe díɛλit, nuke eɛte qê ðɛ ɛ pandryɕmɛ me te giðe.

Aɛtú ãɛmi sɛ ãɛ bárrat' ɛ ɲérrat' ɛ ɲaλa nuke do te kɛne te ɲɲare mɛ te ãɛut se ɲiãaɛ. Potuλóhɛsite, qe jane veλézerit' e ãɛut, kane cipe persíper' ɛ zjar nde zémere si ãɛ ãéu. Dríta q' u ɛóheme u vjén nga díɛλi.

Mergimi nga díɛλi, ɛãé kóh' ɛ te kãýɛrit mi boɛtit, ãɛ koh' ɛ te pɛdúarit pótuλe díɛλit domɛ ãene ɲatesí ɛ dítese ãɛ ɛ vitit te potuλóhesɛt te díɛλit eɛte pas kesáj menyrɛ :

Potuλóhesɛ	*Mergimi nga díɛλi:*	*Kãýerja mi boɛtit:*		*Te pɛdúarite pótuλe díɛλit:*		
	fersahé	*ore*	*te hoλa*	*vit*	*dite*	*ore*
Merkuri	0,015,000,000	24	05	000	088	
Aferdita	0,027,000,000	23	21	000	224	17
Bɛu	0,035,000,000	24	—	000	365	06
Mari	0,018,000,000	24	29	001	322	
Getuni	0,198,000,000	9	56	011	315	
Moti	0,364,000,000	10	16	029	166	
Vraɲi	0,732,000,000	[1]		084	007	
Nɛptoni	1,380,000,000			166		

Maãerí ɛ tyrɛ eɛte ne keté menyre :

Bɛu 1

Merkuri eɛte sa $\frac{1}{7}$ ɛ ãɛut

Aferdita „ „ $\frac{8}{10}$ te ãɛut

[1]) Vrenit ɛ Nɛptonit s' u díhɛte koh' ɛ kãýɛrjɛse tyrɛ mi boɛtit.

Mari	eɕte	sa	½ ɛ ðɛut
Cetuni	„	„	1470 kɛre mi mað sɛ ðɛu.
Moti	„	„	0887 „ „ „
Vreɳi	„	„	0077 „ „ „
Nɛptoni	„	„	0152 „ „ „

Hena

Hena eɕte 49 m' ɛ vógele nga ðɛu, i vjɛn pɛð ðɛut, ðɛ mbarón pɛðe aferó me 27 ½ dit; úðene ðɛ hena si ðɛ ðɛu nuk' ɛ ben pumbuλakɛ, po mê te gate sɛ te gɛre, ðɛ fλáɕkazi ðɛut.

Kur i vjɛn bena ðɛut áfere, mergimi eɕte 356,000 mije-mɛtra, kur i largónɛte, eɕte 406,500 mije-mɛtra, mɛz' i mergimit eɕte 381,000 mije-mɛtra. Pɛð' i saj eɕte 10,917 mije-mɛtra, ðɛ ɕkendija [1] eɕte 3,475.

Hena, mɛ qene kaq' ɛ vógele, na dúkɛte sa díɛλi, q' eɕte aq' i mað, nga te qénete 400 hɛre m' áfere nɛɕ nga díɛλi

Hena me 29 dit' ɛ 12 ore 44 te hoλa ɛðɛ 31 te grimɛ i vjɛn ɳe hɛre pɛð ðɛut.

[1]) Qe nga qendr' ɛ pótes' ɛ gɛr tɛ pɛði.

Hena s' ka vɛte drite; po drita, q' i góheme, i vjɛn pɛj díɛlit.

Kur vjɛn hena ne mɛst te díɛλit, ɛ te ëɛut, si kunder potuλóhɛte, ánen' ɛ ndríture ɛ ka kundréjt díɛλit, ahɛre ëɛut i trɛgón ánen' ɛ épete, andáj s' ɛ góheme farɛ; pasdáj, sikunder potuλóhɛte, ɛ góheme ç' do nate pake mê te gume driten' ɛ saj.

Kur vjɛn hena kundréjt díɛλit, eë́ ëɛn' ɛ ka ne mɛst ɛ góheme te tere, sɛ ka ánen' ɛ ndrituare drɛjt nɛg.

Kur ndóëɛte me brinɛ i góheme gýmsene; sɛ gymsa tjátere, q' eɛt' ɛ ndritúare, bijɛ m' anet tjátere, sindekúr bijɛ ëɛ nga nɛ gýmes' ɛ épete.

Do-mɛ-ëene hena, sindekúr eɛte pumbuλakɛ, giëe-ɲe ɲ' ane jâ ndrin díɛλi. Si kë́hɛte, nɛvɛ i góheme vɛtem até cope te ánese ndrituare, qe kɛmi drɛjt nɛg.

Bɛ Hena, si ëɛ te tjéret' yj, dukɛ árëure pɛë́, kë́nɛte ëɛ mi boɛtit te saja.

Hena eɛtɛ ɲe yλ i hapesirese, ëɛ pases i díɛλit, ɛ potuλohes i ëɛut.

Bɛu baɛke mɛ hénene eɛte, si ëame ëɛ gé-teke, kepúture nga díɛλi, si ëɛ potuλóhesit' ɛ

tjɛre te tî. Hena ɛɑte kepúture nga ðɛu kur kane qene trup i ujɑim. Ho ðɛu, si qɛ m' i maðl, i pembɛu érene, ðɛ ujete hénese; andáj hena s' ka as ɛre as uje. ɛðé andáj, s' ka as mbíme, as kafɑe. Vɛç kesáj, dukɛ plásure cip' ɛ saj nga te ðátete ɑume déndure, hénese mê s'i ka mbéture farɛ te nxɛhte ne zémere, ðɛ ɛɑte ɛ ftohte si akuÀ, ðɛ giðe gur' ɛ ɑkembéɳ.

Hena ðúhɛte sɛ ɛɑte ɳe yl' i vdékure, ɛ ɳe trup pa ɑpirt. Munt te ðɛmi qe hena s' ka ðɛ pê te paÀe:

Sɛ mbímerat' ɛ kafɑet' ɛ ðɛut pojne mɛ te nxéhetit ɛ ðɛut, qe ka ne zémere, ðɛ mɛ uj' ɛ mɛ ɛre, pa ðɛ mɛ dritet ɛ mɛ te ngróhtet' ɛ díɛÀit; ɛ hena zjar ne zémere s' ka, ðɛ as uje as ɛre sipere, ðɛ s' munt te kɛte pérra qe pojtj' ɛ tyrɛ te mos kɛte nɛvoje tjátere ɛ t' i jete mjaft ndihm' ɛ díɛÀit.

Ho ðɛ ɑume nga te díturite ðone, sɛ hena ka pak' uj' ɛ pak' ɛre, ðɛ bímera te paka ɛ pê te paÀa.

Te zénet' ɛ hénes' ɛ te díɛÀit:

Kur vjɛna hen fiÀ ɛ flake kundréjt díɛÀit, ɛðɛ

ðɛu gɛ́ndɛte drɛjt per-drɛjt ne mɛst te tyrɛ, drítene q' i vjɛn pɛj díɛλit hénese, jà zê ðɛu; ahɛrɛ hena mbétɛte ɛ épete gɛr sa te prápsɛte ðɛu, ɛ t' i leɛoɲe drítene. Kesáj i ðɛmi te zénet' ɛ hénese.

Bɛu nga ɲe hɛre, qe ndóðɛte si ðame, drɛjt-per-drɛjt jà ze giðe drítene; ahɛrɛ hena zíret' ɛ tere. Ho ðɛ nga ɲe hɛre ndóðɛte ðɛu pake jaɛte; ahɛrɛ i zê vɛtem ɲe cope te drítese, ɛ hénese i zírɛte vɛtem ɲe pjese.

Te zenet' ɛ díɛλit prape eɛte nga te hýret' ɛ hénese drɛjt-per-drɛjt ne mɛst te díɛλit ɛ te ðɛut. Eðé te zénet' ɛ díɛλit bénɛte si te hénese, hɛre i tere, ɛ hɛre ɲe pjese.

Yjte mɛ biɛt:

Yjte mɛ biɛt jane potuλóhes, po bejne uðe te large, ɛ pɛð te gere. Eðé atá jane Yj, po jane te pɛjɛλe mɛ ɲê avuλ te déndure, eðé sindekúr u vjɛn drita nga díɛλi ndritón ðɛ ávuλine ð' ajý dúkɛte si biɛt.

Ter me sot mê ɛume sɛ 100 yj mɛ biɛt kane pare syt' ɛ te díturɛt. Ho vɛtem trɛvɛ u dime kóhene, qe bejne per ɲe te potuλúare ; i pari

do 75 vjɛt, i dyti 6 vjɛt ɛ 8 muaj, i trɛti 12 vjɛt ɛ 8 dit.

Yjte:

Vɛç ketyrɛ yjɛ, qe ðame, sa yj te tjɛre, qe ɕóheme ne hapesíret, ɛ qe jane pa múmure, jane giðe si ðɛ díɛλi yne: Jane mɛses, ðɛ atá kane potuλóhesit, ɛ pásesit ɛ tyrɛ, po atá nuke ua ɕóheme dot as mɛ sy, as mɛ tɛjqyre.

Γiðe ketá yj, qe ɕóheme, jane fórt lark ɳɛri-játerit, ɛðé te mbeðéɳ fort ɕume.

Ketá yj giðe, ðɛ mɛ díɛλine tene, ɛ mɛ giðe potuλóhesit' ɛ tî jane ɳe tufe. Hersípere ketyrɛ géndɛte kaɕt' ɛ kúmterit pɛð ɛ pótuλe; ðúhɛte qe ajó kaɕt' ɛ kúmterit eɕte ɳe pɛmét yjɕ te large, pa na dúkɛte si tym.

Jaɕte kesáj tufɛ ɕóheme sot-per-sot mɛ tɛjqyre te mbarúare ɕume tufe yjɕ, si ðɛ ténene. Πo hapesira, si ðame, an' ɛ funt s' ka, ðɛ yjte s' kane múmur' ɛ funt. Bɛ yjte mɛses nuke pine, po kðéhɛne ɛ potuλóhɛne ne hapesiret, si ðɛ potuλóhesite.

Yjte kane dy fuqí: ɳe qe héqine ɳeri-tjáterine, ðɛ ɳe qe debojne ɳeri-tjáterine. Π' an-

dáj; sicilidó vjɛn pótuλe dukɛ kðýɛre, sɛ ɛ hɛq tjéteri, po s' dɛl nga pɛð' i tî, sɛ s' ɛ qas tjéteri.

Eðíri :

Vendi qe mbétɛte ne mɛst te yjɛt nuke eɢte fyl; sɛ fyl vent s' ka ne hapesiret, po eɢte plot mɛ ŋe pê, qe s' dúkɛte, ðɛ i ðone Eðír.

Ajý ɛðiri, sa do qe s' dúkɛte, eɢte i ati i piðe trúpɛvɛt.

Sindekúr pérrate, qe dálene nga ðɛu, bénɛne prape ðê aɢtú ðɛ yjte bénɛne nga Eðiri, ðɛ kur príɢɛne, bénɛne perserí ɛðir, per te bere prape yj.

Yjte qe bíjɛne :

Góheme ɢume hɛre nátene sikúr bíjɛne yjte, po atá s' jaⁿ' yj : Atá jane gure te kepúture nga yjte, qe vine pɛð ne hapesiret; pa kur hyjne n' ɛret te ðɛut ndízene nga vertiku ðɛ dipɛne. Qemoti ðuhɛj sɛ ató jane ɢpirto te ngrítura nga ðɛu nd' ɛre, ðɛ dukɛ perzjɛre ŋɛra mɛ tjáterne ndízɛn' ɛ dukɛ íkure flaka nd' ɛret na dúkɛte si yλ.

Ɲérezit' ɛ vjétere íɞine te geŋýɛre, ɗɛ ɲandéhnine sɛ díɛʎi i viɛn pótuʎe ɗɛut baɞke mɛ ɡiɗe yjte! Si ŋɛriu kur eɞte ne vapór ɗɛ kur iken vaɲori i dúkɛte sikur iken ɗɛu. Hiqnine mɛ ment ŋe ɲɛ drɛjt nga ɗɛu ɛ nɛ díɛʎi ɲasdáj nga díɛʎi ɛ tutjɛ, ɡénine ç' do muaj drɛjtɲer-drɛjt yj, q' u ɗóɞine çiɲa ɗɛ atá jane 12, qe díɛʎi ç' do muaj ɡéndɛte kundréjt ŋɛrit syrɛɞ. Ɲo kjo nuk' eɞte nga te potuʎúarit' ɛ díɛʎit pɛɗ ɗɛnt, eɞte nga te potuʎúarit' ɛ ɗɛut pɛɗ díɛʎit.

Atyrɛ yjɛ, si ɗame, u kane ɗene çiɲa, ɗɛ ç' do çiɲi i kane vene ŋe émere me vɛthɛ.

Emerat' ɛ çíɲevɛt jane ketá:

1.	Qenɡi	Díɛʎi	ɡéndɛte	kundrɛjt	tî ne	Mars
2.	Kau	„	„	„	„	Ɲriʎ
3.	Biŋaku	„	„	„	„	Maj
4.	Karaviɗa	„	„	„	„	Qerɞór
5.	Dragój	„	„	„	„	Kopík
6.	Dóɾɛza	„	„	»	„	Guɞt
7.	Hɛɞa	„	„	„	„	vjɛɞtet te 1
8.	Ɲɛrçoʎaku		„	„	„	„ „ 2
9.	Hargu	„	„	„	„	„ „ 3
10.	Kɛɗi	„	„	„	„	Dimerór
11.	Kova	„	„	„	„	Jɛnár
ɡ2.	Ɲɛɞku	„	„	„	„	ɞkurt

Mergimi ðɛ parja:

Hena eɢte m' ɛ vógele nga te giđ' yjte, po, mɛ qene m' áfere, na dúkɛte m' ɛ maðɛ nga te tere; mɛ giđ' até prape s' eɢt' aqe, sa ɛ ɢóheme; no eɢte ɢume m' ɛ maðɛ.

Hena na dúkɛte sikúr eɢte me ɳe vent mɛ yjte ɛðɛ kjo s' eɢt' ɛ vertɛte; sɛ yjte jane ɢume mê mergúare nga hena.

Eðɛ rɛte, qe jane nđ' ɛret, na vjɛn si kúr jane tɛk jan' yjte; sɛ geɳéhɛte syri.

Potuʌohesit ɛ diɛʌit, qe jane ɢoket' ɛ ðɛut, mɛ qene m' afere ɢume nga yjt' ɛ tjɛre, i ɢóheme mê te mbeđéɳ nga atá; pa atá te tjérete jane mɛses, si díɛʌî yne, ðɛ ɢume mê te mbeđéɳ nga ɢóket' ɛ ðɛut.

Mari ɳíhɛte ne mɛst te te tjérevɛt, sɛ eɢte si i kuq; andáj ɳérezit' ɛ vjétere ɛ kíɢine Hɛrendin' ɛ luftɛse, sɛ i ɳpan gakut.

Moti dukɛte i mađ, i barđe, ɛðɛ si mɛ ɢkendija nga pɛđi q' eɢt i pɢjɛʌe, si đame.

Aferdita dukɛte me te ngđire, ɛ ɢum' ɛ ndríçimɛ, andáj te móçimite ɛ kíɢine per Hɛrendi te bukurise.

Aferdita đúhɛte đɛ yʌ' i menpɛsit. Ho Afer-

dita s' dúkɛte ɡiđe-ŋe ndaj te ngđiri, ɛ ɢoheme đɛ ɢume hɛre ndaj mbrémɛ.

Ɲérezit' ɛ vjétere ket' yλ, qe dúkɛte hɛre me te ngđir' ɛ hɛre me te ngrýsure, s' ɛ dínine q' eɢt ajý; ɲo i ɲandɛhnine dy: Kur ɛɢíhnine me te ngđire, ɛ qúanine yλ' i menɡɛzit; kur ɛ ɢíhine me te ngýsure, i đóɢine Πreme.

Merkuri eɢte áfere díɛλit andáj dúkɛte me te ɲɛrendúarit te díɛλit, kur eɢte nga an' ɛ đɛut.

ɢetuni, mɛ qene ɢume m' i mađ nga ɡiđe potuλóhesite, ndonɛsé eɢte lark, dúkɛte ɢum' i ndriçim. Vreŋi đɛ Nɛɲtoni s' ɢíhɛne ɲa tɛjqyre.

ɢeŋa na dúkɛte sikúr eɢte ŋe tok mɛ ɢtate yj te véɡele me ŋe vent. Πo atá jane diɛj te mbeđɛŋ, ɛ ɢume te merɡúare ŋeri ɲɛj tjéterit.

Kur ngrýsɛte, na dúkɛte sikúr ɲɛrendón díɛλi; ɲo s' eɢt' aɢtú: díɛλi eɢte m' até vent, ɲo đɛu, dukɛ kđýɛre, i ɛɲ kráhete, ɲa s' ɛ ɢóheme.

Aɢtú đɛ ɛra, qe ka ɡýren' ɛ ujit, na dúkɛte si ŋe ɲelhur' ɛ kálterte; ɲa haɲesira eɢte ɲa ane.

Yjte leçijn' ɛ vine ɲɛđ, dukɛ Kđýɛre kokengulmazi, mɛ vertík te mađ mɛ ɡatjɛt te fuqise hɛqesɛ; ɲo nuke ɲerɲíqɛn' ɛ s' aferóhɛne, sɛ s' i lɛ fuqija debóŋesɛ.

VII

FISIQIJA

Fisiqija na pefɛ́n ɡiđe nɡarjɛt' ɛ natúrese, qe béhɛne pa sjɛʎe noŋé ndryɢím.

Qimija eɢt' ɛ moter' ɛ Fisiqise, po pefɛ́n ató nɡarjɛ te natúrese, qe, dukɛ bere, sjɛ́ʎene ndryɢimɛ.

Kur perpjɛ́kime dy gure, deɡojme qe çpíkɛte ŋe zê, kjo pun' eɢte ŋe nɡarj' ɛ Fisiqise, sɛ dukɛ bere zeri, gúrevɛt s' u vjɛn noŋe fare ndryɢím. Aɢtú đɛ kur veme ŋe plump ne zjart, ɢóheme qe trɛ́tɛte, đɛ kjo eɢte ŋe nɡarj' ɛ Fisiqise, sɛ, ndonesɛ́ trɛ́tɛte plumbi, eɢte prape plump, si iɢtɛ đɛ patrɛ́ture.

E kur veme ŋe cope drû ne zjar, ɛ ɢóheme qe ndízɛte, ɛđɛ́ béhɛte ŋe nɡarjɛ ne naturet; po kjo nɡarjɛ eɢt' ɛ Qimise, sɛ druja, dukɛ djɛ́gure, bénɛte đenɡíʎ, do-mɛ-đene mê s' eɢte drû, po ndryɢóhɛte.

Ґiđe gérravɛt, qe ɕóheme, u đɛmi trupa. Trúpate jane te ngízure pɛj đepímɛvɛt, đɛ đepímɛte pɛj drúđɛvɛt.

Ne mɛst jane dy fuqírra: qe héqesɛ, qe debóqesɛ. Andáj drúđɛte bénɛne tok, per te bere đerímɛte, pasdáj đɛ đerímɛte mbliđɛne, per te bere trúpate mɛ fuqít héqesɛ, po nuke baɕkónɛne farɛ. sɛ s' i lɛ fuqija debóqesɛ.

Trúpate ndáhɛne me tri: 1. te ngúpete, si guri, si plumbi ɛtj. 2. te újɛɕim, si vaji, si újet' ɛtj. 3. te tymte, si ávuđ' i ujit, si era ɛtj.

He trup ɛɕt' i forte, kur ɛɕte fuqíja héqesɛ m' ɛ tépere nga fuqija debóqesɛ ne mɛst te drúđɛvɛt, sɛ ng' ajó drúđɛte jane fort t' aferúara qera mɛ tjáterne, đɛ trupi ɛɕt' i ngéɕure.

Ɛɕt' i újɛɕim, kur jane te dy fuqite neper-né.

Ɛɕt' i tymte, kur ɛɕte fuqija debóqesɛ m' ɛ tépere nga fuqija héqesɛ, andáj drúđɛte jane te mergúara, đɛ trupi i ɕkrífete.

Te nxéhtete ɕume trúpɛvɛ u dobetón fuqine héqesɛ, ɛ ɕton fuqine debóqesɛ. Te ftohtete se prapi, ɕton fuqine héqesɛ, ɛ dobetón tjátrene.

Andáj uji dúkɛ ftóhure, nga te ftóhtete ɕtren-

gónɛne drúðɛte ŋera pas tjáterse, ðɛ ngrin, domɛ-ðene fortesóhɛte; dukɛ nxɛ́hure perserí, nga te ngróhtete ɛkrifetónɛne drúðɛte, ðɛ bénɛte avuˆ.

Nga fuqija hɛ́qesɛ pine giðe gérerate mbi ðɛ̂t, ɛðɛ́ kur t' a hɛ́ðime ŋe gur perpjɛte, bijɛ prape nde ðê, sɛ ɛ hɛq ðɛu, mɛ qene m' i maðˆ nga ajý. Nga kjo fuqí vjɛn te réndete : Trúpate sa jane mê te forte, aqe jane ðɛ mê te rende : Te leɛojme nga ŋe vent i larte ŋe plump ðɛ ŋe flok lɛɛi, plumbi bijɛ mê pare, lɛɛi, mɛ pásure drúðɛte te paˆa, s' ɛ çpon dot érene mɛ vrap, pa menón te bjɛre.

E r a

Bɛu eɛte pɛtjɛˆe pɛð ɛ pótuˆe mɛ ɛre. Era ndonesé s' ɛíhɛte, zer' i saj i depóhɛte, ðɛ fuqija i dúkete.ˆ

Era eɛte ɛ ngízure pɛj dy trupaɛ ; Azot (papojtjɛ) ðɛ oksiẓén (ðaretire). Azotne po t' a ndaɛ pɛj oksiẓɛnit, eɛte ŋe gaz, qe s' dúkɛte, si ðɛ ɛra, po te keˆáseme ŋe ge te gaˆe ngorð per-ŋe-hɛrɛ.

Oksiẓɛni, i ndare pɛj azotit, eɛt' ɛðé ajy ŋe gaz i-padúkure, po te veɛ ŋe ɛɛke te ndézure

me ŋe cope hɛkur' ɛ tà keλáç ne tê, hékuri ze ɛ dípɛte mɛ te mađ pembím. Πo tà keλáseme ŋe kafɛe ne tê s' munt te poŋe.

Me ŋe qint ŋjese t' éresë 79 jane azót, 21 oksizén.

Era eɛte 6000 mɛtra perpjɛte đɛ mê tɛj s' ka.

Era ɛume hɛr' eɛte ɛ qɛte, po đɛ ɛume hɛre leçín mɛ force, sa ɛtije đɛ lísate. Kjo vjɛn nga te nxéhtete; sɛ ɛra xpɛrónɛte, kur ngróhɛte, đɛ dukɛ xpɛruare, leçín. Πapó faq' ɛ đêut pide-ŋe me ŋ' ane ngróhɛte nga díɛλi, m' ánet tjátere ftóhɛte, đɛ ɛra đua sɛ pide-ŋe leçin.

Πa ɛre ŋɛriu s' pon dot, sɛ do te mape frye me: do-mɛ-đene do te keλase ɛre ne muɛkerít te barđe, qe ajó te laŋe pákne.

Πa ɛre zjari s' ndízɛte; sɛ ɛra eɛte qe dípɛte. Πa ɛre zeri s' depóhɛte; sɛ ɛra ɛ ben zene.

Eɛte ŋe mihaní, qe mɛ até i nxjérime érene ŋe ɛnɛ pɛj qɛlqi, đɛ ɛ leme fylɛ, atehɛrɛ veme ŋe pê te paλe, ɛ n' até kohe ngorđ; veme ŋe drite, đɛ até kohe ɛúhɛte; veme ŋe ore, đɛ ɛ ɛóheme qe bijɛ, po zê nuke nxjɛr.

Era nuk' eɛte me ç' do vent ŋe nga te rén-

dete: kur eɢte ftohte ɛra ɢtrengónɛte, ɗɛ bénɛte m' ɛ rende. Vɛç kesáj ne malɛt te larte ɛra eɢte m' ɛ lɛhte, sɛ eɢte ɢum' ɛ paʎe.

Пer te ꝑɛɢúare ɛ́rene kɛmi ɛre-ꝑɛɢóŋene, q' eɢte ŋe fyt i qɛlqte, ɗɛ brenda ka ɛnɡerɗí. Kur eɢte ɛra ɛ rende ɛ ɢtyꝑ mê tɛ́ꝑere enɡerɗine, ɗ' ajó úŋɛte ꝑas te rendit te ɛ́rese nga ŋe ɢkaʎe ne tjátere, ɗɛ na pefɛ́n te réndet' ɛ ɛ́rese.

Иɛriu ɗɛ ɡet' ɛ ɡaʎa ɛ mapin' ɛ́rene mɛ fryme si eɢte; ꝑo kur ɛ áꝑene, ɛ-nxjɛ́pine te feʎíqure nga muɢkerí ɛ barɗe. Keɢtú ɗɛ zjárɛt' ɛ drítat' ɛ feʎíqin' ɛ́rene. Andáj tɛk pine ɢume ŋɛres, a kafɢe, ɛ tɛk ndízɛne ɢume drita ɛ zjarɛ ɛrá eɢt' ɛ ʐɛʐiture.

Er' ɛ ʐɛʐíture eɢte ɢum' ɛ lige ꝑer ɢendɛ́t te ŋɛriut, andáj dúane háꝑure dritórɛte, te dale, ɛ te kembɛ́hɛte mɛ ɛret te qerúare.

Drúret' ɛ bárerate ɗɛ lúlɛte, sa eɢte dite, ɛ ɢóhene díɛʎin' ɛ dríten' ɛ tija, mápine Azotne, qe vene truꝑ, ɛ áꝑene Oksiʐɛne; andáj ne mɛst te tyrɛ te pije ŋɛríu dítene eɢte mire. Пo nátene ápene oksiʐɛne, ɗɛ ɛra mbɛ́tɛte mɛ ɢume azót, andáj nátene ndaj syrɛɢ eɢte likɢt te pime.

Baλoni

Jane ɕume trupa te tymte mê te lɛhte nga ɛra; mɛ atá mbúɕime baλone ðɛ ɛ leɕojme; mɛ qene m' i lɛhte nga ɛra, ɕkou perpjɛte, ɛ qendrón n' ɛrete.

Depimi

Zeri bénɛte si ðame ; fryma qe ðɛl nga goja, ɛ perháp ɛrene, dukɛ perpjékurɛ mɛ tê; válat' ɛ ɛrese ɛtyjne ɳera tjáterne, ðɛ vɛne, ɛ mɛ te hyre ne vɛɛt, bénɛte zeri. Kɛu bénɛte ðɛ ç' dó kerceλime, qe depójme : kur túndime zílɛne, a kur perpjékime duarte, ɛra trendítɛte, ðɛ valete bejne zene.

Válet' ɛ ɛrese, kur godijne me noɳé mal a me no ɳe ɡesɛndi tjátere, kðéhɛne ðɛ vine prape. Asáj i ðɛmi te kðýɛrit' ɛ zerit. Zeri sa te viɳe dukɛ hápure ɛrene, nga ɳe vent ne ɳe tjátere do kohe, andáj kur xbrázɛte lark ɳe puɕke, ɕóheme flákene, pa pasdáj na vjɛn zeri.

U j e t e

Tri te káterta te fáqɛse se ðɛut jane mbulúare mɛ uje.

Ujete, si ɛđɛ́ ɛra, eɢte nɒ́zure pɾɛj dy trupaɢ : Nuk' eɢte ɛ ŋejte, si ɛ pandɛ́hnine te vjɛ́terite. Ujete eɢte pɛj dy gazɛɢ : ka ŋe pjɛse Oksiʒɛ́n (đaretire) đɛ dy Iđroʒɛ́n (ujetorɛ).

Vɛç ketyrɛ ujet' ɛ dɛtit ka đɛ krípene ɛđɛ́ ɢume mɛtalɛ te tjɛre.

Rɛte

Θame qe ujete dukɛ nxɛ́hure bénɛte ávuʎ. Πo ç' do-mɛ-đene ávuʎ? ávuʎ do-mɛ-đene qe ka drúđɛte te paʎa pɛj ŋera-tjáterese.

Dɛti dukɛ nxɛ́hure nga díɛʎi, pake nga ujet' ɛ tî bénɛte ávuʎ; mɛ te bere ávuʎ, bénɛte m' i lɛhte sɛ era, đɛ ngríhɛte perpjɛte : Ajý ávuʎi jane rɛte.

Ciu

Avuʎi, qe ngríhɛte perpjɛte, dukɛ ɢtúare, ɛ dukɛ denderúare đɛ dukɛ ftóhure, bénɛte prap' uje, si qɛ : do-mɛ-đene drúđɛte ɢtrengónɛne ŋera pas tjáterse.

Mɛ te bere uje, bénɛte m' i rende nga ɛra, đɛ ɛra mê s' ɛ mban dot, pa dɛ́rđɛte pika-pika se sípermi : Ajý eɢte ɢiu.

Avuʎi kur ngríhɛte, eɢt fjɛɢt' uje, nuke ka

as kripe, as no ŋe metál tjátere, se ató jane te renda, pa jésene ne dett; po duke úŋure ciu n' érete perzjéhete me ca gaze t' érese, de s' mbétete i qerúare fare.

Debora, Brégeri etj.

Ciu, duke xbríture, n' e gette érene fort te ftóhete, ngrin: do-me-dene puetónene mê tépere druđet' e tî, e bénete ŋe trup m' i forte se ç' qê; Até here ciu bénete debor' e breger.

Debora ete floq, se ngrin posa kûéhete ávuλi nd' uje, đe ahere píkate jane te vógela. Brégeri ete koqe, se ngrin si perzjéhene píkate ŋera me tjáterne, duke géture éren' e ftohte mb' uđe áfere đeut.

Nga ŋe here ávuλi duke mbléđure, era ngre plúhure te hoλe, đe e perzjén me ávuλine, pa kur bije ciu, et' i kuq a i zi, pas gýrese, qe te kete plúhuri, q' ete perzjere me tê.

Cume here ávuλi, duke mbleđure, bénene rete te zeza stepe; po era s' i le te bénene ci, đe i perháp.

Cume here đe rete bénene ci, đe ciu bije, po duke árđure poete, pen eren' e ngrohte, đe bénete prape avuλ, e ckon perseri perpjete.

Rɛte ɕume hɛre tɛk jane te zɛza ɛðɛ gatí per ɕi, i ngroh díɛλi, ɛ ávuλi bénɛte aqe i hoλe, sa koha per ɳehɛrɛ kðíλɛte; ðɛ rɛte s' dúkɛne, sɛ ávuλi hápɛte aqe, sa s' ɛ ɕóheme dot, ndonesé eɕte n' érete.

Vɛsa bénɛte nga lagesir' ɛ ðɛut, q' ɛ ngrɛ díɛλi dítene, ðɛ nátene, s' i ftóhɛte, bijɛ perserí mbi ðɛt. Brymá eɕte vɛs' ɛ ngrire.

Lumeɳte ɛtj.

ɕiu mɛ te rene mi ðê, ðɛu ɛ pi ðɛ pekɛte dérðɛne ne luméɳ, luméɳte dérðɛne ne dɛt. Kur nuke ɸɛn vent te íkeɳe, ben pɛλɸɛ, ɛ kenɛta. Π' andáj kur s' bijɛ ɕume ɕi zen' ɛ ɕtróhine lumeɳt' ɛ pekɛte ðɛ púsɛt' ɛ gúpate. Πo ðɛ nuke ðáhɛte farɛ ðêu, sɛ ɛ mban brenda neper pémbate újete aferó te ɲa sosure.

Ujerat' ɛ lumeɳɛt, te púsɛvɛt, te gúpavɛt nuke jane fjɛɕt' uje; sɛ jane te perzjɛra mɛ mɛtálɛt' ɛ ðɛut. Πo kur dúame tâ fjɛɕtojme ɛ bejme avuλ mɛ zjart ðɛ ɛ nxjérime te qerúare ɛ te kuλúare dukɛ pikerúare si rakine.

Uji dukɛ bere avuλ xɸɛróhɛte ɕume; sɛ si ðame mergónɛne drúðɛte ɳera ɲej tjáterse. Andáj dukɛ xɸɛrúare ka ɳe fuqí fort te maðɛ.

Ajo fuqí ɛ ávuλit luan mihanin' ɛ vaporit, ɛ te tjɛra mihani, qe bejne ç' do pune ne vendɛ te qytɛterúare.

Te katre fáret' ɛ trúpavɛ, qe ßame ŋɛr ketú, jane te lénda. Vɛç ketyrɛ ne natúrete jane ßɛ kater fare trupaɕ te pa-lende ɛ te lɛhte. Ató jane: 1. ngrohtesia, 2. drita, 3. ilɛktriku, 4. magniti.

Ngrohtesija

Kur i qásɛmi zjarit, a kur jɛmi drɛ́jt díɛλit, ndjɛjme ngrohtesí.

Ngrohtesija s' ɛɕte as ɛ lénde as ɛ rende: sɛ mápime ŋe hɛkur te ftohte, ɛ pɛɕojme, pasdáj ɛ nxɛ́hime ne zjart, ß' ɛ pɛɕojme perserí, e ɕóheme qe ne pɛɕet vjen ŋé, si ßɛ perpara, kur s' ɛ kiɕ ngrohtesine.

Te ngróhtete nɛvɛ ɛ ndjɛjme pas ɕkáλes' se te ngrohtit, qe te kɛte trúpi yne. Te fútime ŋe dore ne ŋe uje te nxɛhte, ɛßɛ́ tjáterne ne debóret, ɛ t' i lɛme, sa ŋera te ngróhɛte mjaft, ɛ tjátera te ftóhɛte, pa t' i nxjérime te dyja, ɛ t' i fútime ne ŋe uje te vákure; asáj dorɛ, qe ka qene ne deboret, uj' i vákure do t' i viŋe i ngrohte, asáj tjáterse, qe ka qene n' ujet

te nxɛhte, do t' i viŋe újet' ɛ vákure te ftohte si akuÂ.

Ujet' ɛ pusit eɢte ne ŋe ɢkaÂe afró, si ne vɛre ɛãé ne dímer, sɛ brenda ne ãɛt, tɛk eɢte, nuke apín as te nxɛhtet' ɛ vérese, as te ftohtet' ɛ dímerit. Ho újet' ɛ pusit kur ɛ pime ne vape, na vjɛn i ftohte, sɛ trupi yne ãɛ ɛra jane te ngróhta; kur ɛ pime ne dímer; na vjɛn i ngrohte, sɛ jɛmi ne te ftóhete.

Trúpate te piđe s' ɛ qásine me ŋe ɢkaÂe te ngróhtete : Te veme ne vátere ŋe dru, ãɛ ŋe cope hɛ́kur, hɛ́kuri nxɛ́hɛte mê pare ɛ mê ɢume; do-mɛ-đene qe pi mê tɛper te ngrohte.

Aɢtú ɛãé me te đene te ngróhtete trúpate, ca ɛ mbajne mê tɛper, ɛ ca ɛ ápene çpɛjt. Te ngróhtete levís ãɛ vɛtɛ ɛ vjɛn : po te veme lopáten' ɛ kaxise ne zjar, ze ɛ nxɛ́hɛte lopata mê pare, pasdáj dalɛ-nga-dalɛ nga fund' i biɢtit, dɛl ne kryɛt.

Te nxɛ́hime ŋe kopaçɛ drû, ãɛ t' a hɛ́đime ne te tjɛra kopaçɛ te ftohta, te nxɛhtet' ɛ asáj iken pɛj se nxɛ́htese, ãɛ perhápɛte ne te ftóhtate, ɛ i ngroh. Zjari, qe djɛ́gime, ngroh nga dalɛ ɛ́rene, qe ka áfere, ãɛ ajó ngroh t' áfertene sojɛ, ɛ keɢtú mɛ rađe hápɛte ne piđe đome,

ꝑa nga ɛra ngróhɛne múrɛte ɗɛ kuɢ eɢte brenda, do-mɛ-ɗene te nxɛ́htite ꝑer te háꝑure, do te ɢkɛʎɳe mbi ɳe fare truꝑi, ꝑ' andáj qe nga díɛʎi ɛ ꝑɛr tɛk eɢte ɛr' ɛ ɗɛut ka ɳe ꝑê q' i ɗɛmi ɛɗír; sɛ ndryɢɛ te nxɛhtet' ɛ díɛʎit s' na vij dot nɛvɛ.

Ngrohtesija tfáqɛte mê ɢume mɛ te ferkúare: Te máꝑime dy coꝑa drû te ɳoma, ɛ t' i ferkojme mɛ fort, zen' ɛ nxjɛ́rine zjar.

Te máꝑime dy coꝑa ákuʎi, ɛ t' i ferkojme ɳérene mɛ tjáterne, tfáqɛte ngrohtesija, ɗɛ zen' ɛ trɛ́tɛne.

Kelqɛ́rɛse se ꝑaɢuare kur i hɛ́ɗime uje, ferkónɛne druɗɛt' ɛ ujit mɛ te kelqɛ́rɛse, ꝑa tfáqɛte ngrohtesija, qe ɢóheme.

Her te ɳóhure ɢkaʎen' ɛ ngrohtesise, kɛmi ɳe qɛlq, qe brenda ka ɛnꝑerɗí, ɗɛ sindekúr ɛnꝑerɗija xꝑɛrónɛte nga te nxɛ́htete, na trɛgón sa te nxɛhte eɢte.

Drita

Drita na vjɛn si ɗɛ ngrohtesija, nga díɛʎi mɛ anet t' ɛɗirit ɛ te ɛ́rese, eɢte ɗɛ ajó ɛ ꝑa lende, ɛ s' ka te rende. Drita ɗɛ nꝑrohtesija jane ꝑo-ɗua te ꝑa-ndara. Díɛʎi ka ɢtate ꝑý-

rera: 1. ɛ kuqɛ, 2. ɛ vɛrđe, 3. si portokalɛ, 4. ɛ gélbere, 5. ɛ kálterte, 6. gyr' ɛ ujit. 7. ɛ manuɕáqɛse.

Ие trup q' i pi te giđa ketó gýrera dúkɛte i zi, sɛ humbásene giđe gýrerate qe tfáqine drítene. Ие qe s' pi as ŋérene, po i debón te giđa, dukɛt' i barđe; ŋe qe te tjɛrat' i pi, đɛ debón vɛtem ŋe, trɛgón até, qe debón, ŋe qe debón dy, dúkɛte ne mɛst te se dýjavɛt ɛtj. Era na dúkɛte me gyre uji, sɛ até gyre debón ɛ te tjérat' i pi.

Te ɕtate gyrat' ɛ díɛλit vɛç-ɛ-vɛç na i trɛgón Ylyvɛri.

Kur keλáseme ŋe ɕkop te drɛjte ne ŋ' ɛne plot mɛ uje, copa, q' eɕte brenda nd' uje, dúkɛte si ɛ ɕtrémbere, sɛ đýhɛne ɕkendijat' ɛ drítese te sýrit, dukɛ hyre nd' uje, ɛ s' vɛne drɛjtper-drɛjt.

Aɕtú đɛ ɕkendijat' ɛ díɛλit mɛ te hyre ne pikat te ɕiut, (sɛ ylyvɛri dúkɛte, kur bijɛ ɕi fort i hoλe) đɛ đýhɛne; po ɕkendíjat' ɛ ç' do gyrɛ đýhɛne mɛ ŋe menyre me vɛthɛ. Andáj atjé ndáhɛn' ɛ dúkɛne vɛç-ɛ-vɛç.

Si zeri, aɕtú đɛ ngrohtesija, eđɛ drita dúane kohe sa t' apijne me ŋe vent, ɛ nuke perhá-

pɛne mɛ ŋe hɛre; po drita mê tɛper nga ngrohtesijra ka vrap.

Drit' ɛ díɛλit vjɛn mbi ðêt me 8 te hoλa ɛ 13 te grimɛ, dukɛ mape me ç' do te grimɛ 70 mije fɛrsahe uðe.

Mos qenj' ɛ te nxɛhtit eɕte ftohtesira. Mos qenj' ɛ drítese eɕt' ɛpesira.

Drite ɛp ðɛ zjari ɛ fosfori ɛtj. ɛðé pérerate qɛ kane fosfór ndrijne nátene, si ɛyt' ɛ mácɛse, si miza q' i ðɛmi ɕkendije, ðɛ ɕume te tjɛra, si cqúfuri ɛ si kóckate.

Kóckate kur ndóðɛne nde lagesire leɕojne ɕume fosfór, ajý perzjéhɛte mɛ iðrozɛne (ujetórɛne) ɛ ben ŋe gaz te ndriçim, ð' ajý gaz kur perzjéhɛte mɛ érene nxjɛr flake.

Ajó flake eɕte, qu dúkɛte ɕume hɛre ne per varera! ðɛ te padíturit' i ðone lugát ɛ disa te tjɛra!

Magniti

Magniti eɕte ŋe metál, qe ka ŋe fuqí, ɛ cila hɛq giðe trúpate, po mê tɛpre hékurin' ɛ çɛlnikne.

Çɛlnikne, po t' a ferkojme mɛ magnit, mɛr ð' ajý até fuqí, ðɛ hɛq si magniti.

Mɛtal' i magnitit nuk' ɛ ka fuqine ŋe me te giđ' ánete, po ne májate ɛ ka ɓume mê tépere sɛ ne ánete.

Sidó qe t' a bejme magnitne me ŋéret' ane ka fuqine, qe hɛq, đɛ asáj anɛ i đɛmi an' ɛ vɛriut; ɛđé m' anet tjátere ka fuqine, qe debón, đɛ asáj i đɛmi an' ɛ júgese.

Ho te mápime dy copa magniti, ɛđé te qásime ánen' ɛ vɛriut te ŋérese mɛ ánen' ɛ júgese te tjáterse, mergojne ŋera tjáterene; aɓtú đɛ kur te qásime te dy ánet' ɛ vɛriut. Ho te aferojme ánen' ɛ vɛriut te ŋérese cope mɛ anet te júgese te tjáterse, ahɛrɛ ŋera hɛq tjáterne.

Lemɓ' i đɛut eɓte plot mɛ keté fuqí đɛ n' anet te júgese ka fuqin' ɛ mɛrgimit, ne anet te vɛriut ka fuqin' ɛ héqjɛse, andáj po te mápime ŋe cope nga ky mɛtál, ɛ t' a veme mbi ŋe gilpere mɛ ŋe menyre, qe te mos pɓétɛte gɛkundi, ŋ' an' ɛ kđɛn nga juga, tjáterene nga vɛrriu; sikunder q' ɛ hɛq fuqí ɛ mađɛ ɛ magnitit te đɛut.

Ky mɛtál na dúhɛte ɓume, sɛ mɛ keté bejme Husúlene, đɛ mɛ nusúlete, ne dɛt dime nga vɛmi, ɛ ku jɛmi.

Ilɛktriku

Ilɛktriku eɢte ŋe trup i palende ɛ i lɛhte.

Keté fuqin' ɛ Ilɛkrikut hɛren' ɛ pare ɛ kane pare ne qɛhrybát ŋɛrezite, ðɛ ɛ kane qúajture Grɛqíɛt Ilɛktrík, do-mɛ-ðene fuqí ɛ Qɛhrybase.

Ilo kjo fuqí, q' i ðɛmi ilɛktrík, eɢte ne ɢiðe naturet. Fuqí ɛ Ilɛktrikut s' eɢte ŋe, po jane dy baɢke : ŋe héqesɛ ɛ ŋe debóŋesɛ.

Ndron fuqí ɛ magnitit ŋga kjo fuqí, qe jane te dyja baɢke, ðɛ qe ka tjátere qenjɛ.

Ilɛktriku mɛ te pásure te dy fuqite baɢke, nuke ndihɛte farɛ. Ilo kur ndáhɛne ɛ kerkón ŋera tjáterne, ahɛrɛ dúkɛne púnerat' ɛ tí.

Kur ɛ ferkojme ɛume qɛhrybane te dy fuqite ndáhɛne, ðɛ até kohe qɛhrybaja mɛr ŋe fuqí, qe hɛq qímɛne a fiλ' ɛ káɢtese. Ilɛktrikne ɛ nxjéreme a dukɛ ferkúare ŋe trup, a dukɛ ŋerzjere druðɛt' ɛ trúpavɛt, qe ferkóhɛne, ðɛ çpíkine Ilɛktrikne.

Ilɛktriku eɢte ŋe ɢê, qe pjɛð ɛ hápɛte ðɛ iken mɛ nxitím te mað.

Nga trúpat' ɛ natúrese ca jane, q' ɛ qasin' ɛð' ɛ ɛpíjɛn' Ilɛktrikne ðɛ ca tetjɛre jane, qe s' ɛ qásin' ɛ s' ɛ ɛpíjɛne.

Il' andáj ɛ mbléðim' Ilɛktrikne ne ŋe nga

trúpate, qe s' ɛ perhápine. Kur dúame t' a dergojme gekundi, jà ápime ŋe trupi, qe ɛ mɛr' ɛð' ɛ jɛp, si hékuri ɛtj.

Ilɛktriku hékurit po t' i peɛtétɛte, i ɛp fuqin' ɛ magnitit, ðɛ po t' i híqɛte, até kohe hékuri ɛ humbét até fuqí.

Ilo te peɛtétim' Ilɛktrikne ne ŋ' ane te ŋe tɛli, até kohe ɛ ɛpijɛ n' anet tjátere. N' anet tjátere veme ŋe gilpere, ðɛ mɛ te váture, i ɛp gilpérese fuqin' ɛ magnitit.

Ky tɛl eɛte Tilɛgrafi. Ilosa i peɛtétine mɛ anet te mihaní Ilɛktrikne ŋ' ánes' se tɛlit, ana tjáttere ɛ ben gilpérene qe levís: Dukɛ levízure, ben pika, ɛ, n' ɛ mbajçim mê tépɛr, ben víjeza: ató jane ɛkroŋat' ɛ Tilɛgrafit: Tɛjɛkroŋesit.

Tendj' ê Ilɛktrikut eɛte ŋe nga mê te mbeðat' ɛ púneravɛt te méndjɛs' se ŋɛríut.

Mɛ Ilɛktrík, vɛç Tilɛgrafit, bejne sot ðɛ órete ðɛ ɛume púnera te tjɛra.

Ɛume te díture ðone qe ngrohtesija ðɛ drita ɛðé Ilɛktriku rjéðene nga ŋe burím ɛ kane ŋe peŋe.

Femimi, vɛtetima, rufɛja

Θame qe ujet' ɛ dɛtit nga te nxɛhtit ɛ díɛ-âit bénɛte avuâ, âɛ ávuâi jane rɛte.

Avuli sikunder ngríhɛte, Ilɛktrikut, q' eɢte n' ujet, i ndáhɛne fuqíte; dukɛ perpjékure nga ɛra, a dukɛ bere uje, baɢkónɛne te dy fuqite âɛ nxjérine flake ɛ zê: ajý zeri eɢte ɡemimi, âɛ flaka eɢte vɛtetima.

Flaka, qe bénɛte nga vɛtetima, ɢume hɛre eɢte aqe, sa apín ɡer ne âɛt: Ajó flake eɢte pufɛja.

Flak' ɛ Ilɛktrikut, do-mɛ-âene pufɛja bijɛ mê tɛper ne vendɛ te larte, sɛ ajý ɛ hɛq mê ɢume. Kur bijɛ ne âɛt godít, qe ɡen mɛtalɛ âɛ i trét ɛ i baɢkón.

Ilɛktriku eɢte mbi faqɛt te ɡiâe trúpɛvɛt, po ɢume mê tɛper ne majat te tyrɛ.

Ho te veme ɳe mɛtál mɛ maje mi ɳe drû te ɡate, pufɛne ɛ hɛq, âɛ mɛ anet te ɳe tɛli jà ɛp âɛut, eâé ɛ perháp, pa bere no ɳe dem.

Kesáj vɛglɛ, qe na ruan pɛj pufɛse i âone Haratonér: (pufɛ-hɛqes).

VIII

QIMIJA

Qimija na pefén giße ngárjɛt' ɛ natúrese qe dukɛ bere sjéλene ndryɕimɛ. Mɛ ŋe fjale : na trɛgón púnerate, qe çpíkɛne, dukɛ perzjɛre drúäɛt' ɛ ŋe trupi mɛ druäɛt' ɛ ŋe tjáteri.

Nga baɕkim' i drúäɛvɛt te ŋe trupi mɛ te tjáterit çpíkɛte ŋe tjátere trup.

Θame ne Fisiqít qe trúpate kane dy fuqí : ŋe héqesɛ äɛ ŋe debóŋesɛ, äɛ kur eɕte héqesɛja m' ɛ fórte, trupi eɕte i ngúpete, kur eɕte se prapi, eɕt' i tymte, kur jane ne ŋe ɕkaλe te dy fuqite, trupi eɕte i újeɕim.

Druäɛt' ɛ trúpavɛt te forte, mɛ qene te ɕtrengúara ŋera mɛ tjáterene fort, per te perzjɛre, i trɛtim, qe t' u humbásime fuqine héqesɛ. Drúäɛt' ɛ dy, a mê tɛper trúpavɛ, qe kane te bejne ne mɛst te tyrɛ, dukɛ perzjɛre, bejne ŋe trup tjátere, äɛ me te perzjɛr' ɛ si-

per ɕume here çpíkete ilektrík, te nxehte eðé drite. Fjala vjen : ŋe gaz, q' i ðemi *klor*, duke perzjere me ŋe tjátere, q' i ðemi *antimón* ben ŋe trup te ri, ðe duke bere trup' i ri nxjer drite ðe te nxehte.

Trupi, qe bénete se riɕ nga te perzjeret' e drúðevet te trúpevet te tjere, qe kane te beine ne mest, si ðame, eɕte fare i ndryɕme syreɕ: Sikunder qe nga dy gaze : iðrozén (ujetore), ðe oksizén (ðaretore) çpíkete uji. Soda, q' eɕte ŋe helm, q' i ðemi ɕpirt' i kripese, çpik kripene.

Tiðe trúpate, qe jane, ndahene me dy : te ŋejte, ðe te perzjere nga dy a mê teper pej trupavet te ŋejte.

Trupa te ŋejte, qe jane ŋóhure per me sot, jane 65.

Be ketá ndáhene me dy : te metalte, e te si-metalte. Te si-metalte jane 16 : ðjete jane trupa te forte, ŋe eɕt' i újete, ðe pese jane te gazte.

Te metálete jane 49, ðe vez enperðise, te tjérete jane trupa te forte.

Trupat' e si-metalte

Trupat' e si-metalte jane ketá :

1. Oksiʒɛni (ðaretórɛja) : Ky eɢte ɳe gaz ɲa ɡyre, ɲa ɢije ðɛ ɲa noɳ' ɛre. Ne keté ɡérerat' ɛ ɡaʎa ðɛ te mbírate nuke pojne dot, ðɛ truɲat' ɛ tyrɛ jane mê ɢume ɲɛj ketí gazi. Ky eɢte qe çɲik ðɛ dríten' ɛ zjare.

2. Iðroʒɛni (ujetórɛja). Ky eɢte si ðɛ oksiʒɛni : ɳe gaz ɲa ɡyr' ɛ ɲa ɛre ðɛ ɲa ɢije, ðɛ eɢte 14 hɛre m' i lɛhte nga ɛra.

Uji eɢte nga ketá te dy gazɛ : ka ɳe ɲjɛse oksiʒɛ́n ðɛ dy iðroʒɛ́n.

Πo te mápime ne keté mase nga te dy, ɛ t' i ɲerzjɛjme, bénɛte avuʎ' i ujit, ðɛ ajý ávuʎi ɲo te ftóhɛte, benɛt' uje, dukɛ mbɛ́ture truɲ' i tija 170 hɛre m' i ɲake.

3. Azoti (ɲa-pojtja). Eðɛ ky eɢte ɳe gaz ɲa ɛr' ɛ ɲa ɡyre. Brenda ne tê ɡe ɛ ɡaʎe ngorð, ðɛ drita ɢúhɛte, andáj ɛ kane qúajture ɲa-pojtjɛ.

Era eɢt' ɛ nɡízure ɲɛj oksiʒɛnit ðɛ ɲɛj azotit.

4. Θenɡiʎi. Ky eɢte ɳe nga trúɲat' ɛ ɳejte, ðɛ ng' atá qe nuke trɛ́tɛne.

Θenɡiʎi ɡéndɛte ɢume ne ðɛt : eɢte ðenɡili, qe bénɛte nga drut' ɛ djɛ́gura, ðenɡíʎ' i vaɲorit. Ие fare ðenɡiʎi eɢte ðɛ xɛvahiri. Θenɡiʎi ɢume hɛ́re eɢt' i barðe, nga ɳe hɛre ɡén-

dɛte ðɛ pa no ŋe ɠyre, ðɛ hɛr' i muɕkeλýɛre, ɛ hɛr' i kalterte, ɛtj.

5. Sqúfuri. Sqúfuri me 112 ɕkaλe te nxɛhti trétɛte, me 250 bénɛte frume, me 440 bénɛte gaz.

6. Fosfori, ɛɕte ŋe trup si iveɾðe ðɛ i çkelqýɛre; dɛl me ɕume pɛj kóckavɛt; mɛ tê bejme ɕpírtote ðɛ ɕume ɠérera te tjɛra. 7 ðɛlniymi, 8 arsɛníku; 9 fluori; 10 klori; 11 bromi; 12 iódi; 12 bori; 14 tɛluri; 15 silisiymi; 16 pyriti.

Trúpat' ɛ mɛtalte

Trúpat' ɛ ŋejte te mɛtálte, jane si ðame, 49. Ketá trupa jane ca mè te ngúpete, ca mê te bute; ca trétɛne mɛ mê pake te nxɛhte, ðɛ ca dúane me ɕume; ca ɠéndɛne te vɛtem, ðɛ ca te baɕkúare mɛ te tjɛre.

Ketá jane: 1 floriri, 2 ɛrɠendi, 3 ɛnɠeɾðija, 4 rama, 5 hékuri, 6 plumbi, 7 kaλaji, 8 tutjaja, 9 arjili, 10 kalqeri. 11 banadi, 12 bapi, 13 bɛrili, 14 bismýði, 15 bolframi, 16 gali, 17 ðimitri, 18 ðiðymi, 19 ðjani, 20 ɛrvi, 21 zirkoni, 22 ðali, 23 ðori, 24 inði, 25 iriði, 26 qɛɕi, 27 kaðmi, 28 kalli, 29 kovalti, 30 λanðani, 31 liði, ð2 mangani, 33 magnisi, 34 na-

tri, 35 niqɛli, 36 ɳovi; 37 osmi, 38 qiâi, 39 paâadi, 40 roði, 41 ruviði, 42 ruðini, 43 ɛtrondi, 44 tandali, 45 titani, 46, ytri, 47 kromi, 48 florir' i barðe, 49 ɛrɡend' i pɛme.

Trúpat' ɛ si-mɛtalte dukɛ perzjére ɳeri mɛ tjáterine ne menýrera te ndryɛmɛ, çpíkine trupa te ɛum' ɛ te ndryɛme te perzjɛre.

Si ðame, oksiʒeni mɛ azotne bejne érene; oksiʒeni mɛ iðroʒene bejne újete; aɛtú béhɛne eðé ɛume te tjɛre trupa te perzjɛre. Ho ðɛ trupat' ɛ perzjɛre perzjéhɛne per se dyti ðɛ bejne te tjɛre.

Aɛtú ðɛ trupat' ɛ mɛtálte: perzjéhɛne ðɛ mɛ te si-mɛtáltete, ðɛ ne mɛst te tyrɛ, ɛ bejne te tjére. Sikunder ðɛ ató perzjéhɛne per sɛ dyti, ɛ çpikine te tjɛre. Ho per te perzjɛre ɛ per te baɛkúare ðúhɛte a te nxɛhte, a fuqí ɛ ilɛktrikut, a ɳe ɛtrengím i forte, qe ketó te trija fuqí po-ðua sɛ jane ɳe.

Nga te perzjɛret' ɛ trúpavet te ɳeɛme benɛne trupa te tjére, ðɛ nga te perzjérete se dyti ɛ se trɛti dalene prape trupa te tjɛre. Sicili nga ketá trupa ka émere me vɛthɛ.

Ðaretoreja, dukɛ perzjére mɛ trúpat' ɛ ɳejɛim te tjɛre çpik ɛume trupa te perzjɛre. Ng'

atá trupa ca ðúhɛne ðaretare, ðɛ ca qúhɛne ðapetire. Θaretárete kane fuqine debóɳesɛ t' i-lɛktrikut; ðaretírate kane fupine hɛ́qese.

Θaretóreja, dukɛ perzjere mɛ papojtjɛne, çpik ɳe trup, qe ðuhɛte : ðapetar' i papojtjɛse. Dukɛ perzjere mɛ ðenɡiλt, ben : ðaretar' ɛ ðenɡiλit. Mɛ squfurine ben : ðapetar' ɛ squfurit, ɛtj. ɛtj.

Trúpate, qe béhɛne nga te perzjéret' ɛ ðaretárevɛt mɛ ðaretírate, ðúhɛne : kripa. Eðɛ kripate ndahɛne me disa fare, ɛ qúhɛne pɑs trúpavɛt, q' i kane bere. Fjala vjɛn : kripa, q' eɢte bere nga ðaretar' i squfurit ɛ nga ðartir' ɛ hɛ́kurit ðuhɛte : squfur i hɛ́kurit, ɛtj. ɛtj.

Atí trupi qe béhɛte, dukɛ perzjere dy mɛtalɛ i ðɛmi baɢkime. Trunxi eɢte ɳe baɢkime ɛ bere nga rama ɛ nga kaλaji.

Zjari ç' eɢte?

Kur nxɛ́heme drute ðenɡiλi, qe ka druja, dukɛ perzjere mɛ oksizɛne, qe ka ɛra, ben ɳe trup te perzjere prɛj te dyvɛ : Ajʏ baɢkím çpik zjare. Andáj po s' pat ɛre zjar s' bénɛte.

Iɛriu qyɢ pon?

Iɛriu mɛr mɛ fryme ɡiðe-ɳe ɛre, ðɛ nga lefyti ɛ ɢpijɛ ne muɢkerit te barðe; muɢkeri ɛ barðe ka ɳe cipe te hoλe; ɛra ɛ vɛɢ até ci-

pene; zémera gakn' ɛ dergon ne muɕkerít perbrenda cípese; gaku eɕte plot ðengíλ, qe mɛr nga trup' i ŋɛriut; ðengiλ' i gakut dukɛ perzjɛre mɛ oksizén' ɛ-érese, çpik ɕume te nxɛhte ðɛ te dy trúpate, qe baɕkónɛne, bejne ŋe trup, q' i ðɛmi ðaretir' ɛ ðengiλit. Até trup ɛp ŋɛriu, dukɛ ðene fryme, ajó ðaretir' ɛ ðengiλit, qe nxjɛr ŋɛriu mɛ fryme, eɕte fort ɛ démeɕimɛ per ɕendét, andaj dúhɛte qe te mos flɛne ɕume ŋɛres me ŋe vent, ðɛ te hápɛne déndure dýɛrte, qe te çkembéhɛte ɛra. Ne ŋerí ne 24 ore mɛr 450 litra oksizén, ðɛ ɛ kðɛn ne ðaretire-ðengiλi, pa ɛ ɛp.

Do-mɛ-ðene : ŋɛriu pas *qimise* eɕte ŋe mihaní, qe pon mɛ zjar, qe ɕpíkɛte nga te baɕkúarit' ɛ dy trúpavɛ te ŋejte, dukɛ bere ŋe tjátere. Sɛ pó s' mori fryme ŋɛriu, nuke pon; sɛ gaku do te lɛre ðengiλe, ɛ te ngróhɛte, pa mɛ até fuqí te sjɛλe pótuλe trupn' ɛ ŋɛriut.

Keɕtu pojne ðɛ giðe káfɛet' ɛ tjɛra.

Qimija ndahɛt' ɛ perndahɛte me ɕume émera. Giðe, ç' ɕóheme, munt t' i trétime, mɛ anet te saj, ɛ te gɛjme pɛj sɛj jane ngízure, ɛ si jane bere.

Eɕte ðɛ ŋe qimí, qe dúhɛte : *qimí ɛ qiɛλit,*

mɛ te cílene ɲoheme trupat ɛ qíɛλit ŋga drita, q' apene, pɛj ç' trupaɕ jane ŋpizure. Sɛ ç' do trup ɛp drite te ndryɕmɛ.

BKSH

IX

NUMURETOREJA

Nga numuretóreja mesojme gide púnerat' ε númuravet.

1. Númurate

Númurate jane ketó :

Hérerate :		*Éterate :*		*Qínderate :*	
ŋe	1	ðεte	10	ŋe-qint	100
dy	2	ŋe-zεt	20	dy-qint	200
tri	3	tri-ðεte	30	trε-qint	300
katre	4	dy-zεt	40	katre-qint	400
pεse	5	pεse-ðεte	50	pεse-qint	500
gaεte	6	gaεte-ðεte	60	gaεte qint	700
εtate	7	εtate-ðεte	70	εtate-qint	600
tεte	8	tεte-ðεte	80	tεte-qint	800
nente	9	nente-ðεte	90	nente-qint	900
farε	0	—		—	

Númurate ne εkaÂet te pare jane ŋérera; ne εkeÂet te dyte me te ménŋere jane ðeta;

ne ɕkaʎet te trɛte jane qíndera. Ckaʎete, qe jane pa número i mbúɕime mɛ farɛ.

Número te ɲerzjera:

ɲe-qint ɛ ɲe-zɛt ɛ trɛ	123
dy-qint ɛ dy-zɛt	240
ɕtate-qint ɛ nente-ðɛte	790
trɛ-qint ɛ tri-ðɛt' ɛ tɛte	338
ɲe-qint ɛ katre	104
tɛte-qint ɛ ɲezɛt ɛ trɛ	823
pɛse-qint ɛ ɕtate-ðɛt' ɛ gaɕte	576
nente-qint ɛ nente-ðɛt' ɛ nente	999
tɛte-qint ɛ ɕtate-ðɛt' ɛ gaɕte	876
katre-qint ɛ pɛse-ðɛt' ɛ dy	452

Hasqyra:

1	4	8	6	3	5	2	7
134	567	39	14	22	101	432	234
701	170	71	23	34	516	651	156
9	11	70	85	92	387	511	115
101	101	102	105	109	110	120	151
199	200	290	301	400	510	150	501
310	531	522	904	140	796	399	645

Hérerat' ɛ míjese:		*ðɛterat' ɛ míjese:*	
ɲe mije	1,000	ðɛte mije	10,000
dy mije	2,000	ɲe-zɛt mije	20,000

tri mije	3,000	tri-ðɛte mije	30,000
katre mije	4,000	dy-zɛt mije	40,000
pɛse mije	5,000	pɛse-ðɛte mije	50,000
gaɛte mije	6,000	gaɛte-ðɛte mije	60,000
ɛtate mije	7,000	ɛtate-ðɛte mije	70,000
tɛte mije	8,000	tɛte-ðɛte mije	80,000
nente mije	9,000	nente-ðɛte mije	90,000

qinderat' ɛ míjese:

ŋe-qint mije	100,000
dy-qint mije	200,000
trɛ-qint mije	300,000
katre-qint mije	400,000
pɛse-qint mije	500,000
gaɛte-qint mije	600,000
ɛtate-qint mije	700,000
tɛte-qint mije	800,000
nente-gint mije	900,000

Hérerat' ɛ míjese jane ne ɛkaλet te katrete me te ménpere; ðɛtat' ɛ mijese jane ne ɛkaλet te pésete; qinderat' ɛ míjese jane ne ɛkaλet te gaɛte. Míjerate ndahɛne mɛ prɛse nga te tjérate.

Numura te perzjera:

1,234	11,111	111,111
4,567	23,456	235,497
8,932	65,432	810,016
9,010	78,901	333,333
3,301	10,002	700,450
4,322	37,983	901,185

BKSH

7,000	50,607	897,342
0,406	80,901	010,200
0,930	55,555	567,198
9,876	64,312	640,030
4,432	99,999	409,912

Hérerat' ɛ miliunit		*ðéterat' ɛ miliunit*	
ŋɛ miliun	1,000,000	ðɛte miliune	10,000,000
	2,000,000		20,000,000
	3,000,000		30,000,000
	4,000,000		40,000,000
	5,000,000		50,000,000
	6,000,000		60,000,000
	7,000,000		70,000,000
	8,000,000		80,000,000
	9,000,000		90,000,000

qínderat' ɛ miliunit

ŋɛ qint miliune	100,000,000
	200,000,000
	300,000,000
	400,000,000
	500,000,000
	600,000,000
	700,000,000
	800,000,000
	900,000,000

Hérerat' ɛ miliunit ɕkrukɛne ne ɕkalet te ɕtatte; ðéterat ɛ míliunit ne te tɛtet; qínderate

ne te néntet ; Miliúnete ndáhɛne nga mijete mɛ prɛse.

Πasqyra

111,111,111	309,000,701	753,002,649
123,456,789	051,640,100	492,106,111
987,654,321	345,876,903	555,666,777
654,798,132	001,100,210	809,888,999

Hérerat' ɛ dyliunit	*ðéterate*	*qínderate*
1,000,000,000	10,000,000,000	100,000,000,000

Herat' ɛ dyliunit ɕkrúhɛne ne ɕkaλet te ðette, ðéterate ne te ŋembeðétet, qínderate ne ɕkaλet te dymbeðette. Ndáhɛne ðɛ dyliúnet mɛ prɛse.

Keɕtú ɛðɛ trɛliúnete, katreliúnete, pɛseliúnete, ɛtj. ɛtj.

1	
20	
300	
4,000	
50,000	
600,000	
7,000,000	
80,000,000	
900,000,000	
1,000,000,000	
20,000,000,000	
300,000,000,000	
4,000,000,000,000	
50,000,000,000,000	
600,000,000,000,000	
7,000,000,000,000,000	
80,000,000,000,000,000	
900,000,000,000,000,000	
1,000,000,000,000,000,000	ɛtj. ɛtj.

BISHT

2. Te katre ƿunet' ɛ nûmuravɛt

Katre ƿune te numuretórɛse ɗuhɛne : mblɛɗja, xbritja, ɕumezimi, ƿjɛsetimi. Ɠeŋ' ɛ mblɛ́ɗjɛs' eɕte +,ɛ xbrítjɛs' eɕte —, ɛ ɕumezimit eɕte ×, ɛ ƿjɛsetimit eɕte ÷, ɛ fundit eɕte=.

Mblɛɗja :

Ne ɛ dy bejne tri : 1 + 2=3, ƿɛs' ɛ katre bejne nente : 5+4=9, 1+3=4, 4+3=7, 7=2+9, 3+5=8, 7+7=14, 6+9=15, 3+2=5, 7+3=9, 7+8=15,8+9=12, 12+13=25, 10+20=30.

Xbritija :

Nga tri xbréseme ŋe, mbrɛtɛne dy 3−1=2, nga tɛte xbréseme ƿɛse, mbɛsene tri : 8−5=3, 5−1=4, 3−2=1, 12−6=6, 8−1=7.

Ɠumezimi :

Dy hɛre nga tri bejne ƿaɕte : 2×3=6, tri hɛre nga katre bejne dymbeɗɛte : 3×4=12, 3×3=9, 2×4=8, 5×2=10, 3×10=30.

Ƿjɛstimi :

Te dyte ne katre nga dy : 2÷4=2, te trɛte ne nente nga tri : 3÷9=3, 3÷12=4, 5÷16=3, 2÷10=5, 9÷18=2.

BKSH

Mbleðja ka pɛɓe xbrítjɛne, ðɛ xbritja ka mbléðjene:

3×3=6, 6−3=3. 4−1=3, 1×3=4.

Ɓumezimi ka pɛɓe pjɛsetimne, ðɛ pjɛsetimi ɓumezimne:

2×3=6, 2÷6=3. 3÷9=3, 3×3=9.

Depas' ɛ ɓumezimit:

2×2= 4	3×3= 9	4×4=16	5×5=25	6×6=36
2×3= 6	3×4=12	4×5=20	5×6=30	6×7=42
2×4= 8	3×5=15	4×6=24	5×7=35	6×8=48
2×5=10	3×6=18	4×7=28	5×8=40	6×9=54
2×6=12	3×7=21	4×8=32	5×9=45	
2×7=14	3×8=24	4×9=36		
2×8=16	3×9=27			
2×9=17				

7×7=49	8×8=64	9×9=81
7×8=56	8×9=72	
7×9=63		

Kur jane númurate te paka, te katre púnete bénɛne si upefýɛne mê sipre. Po kur jane te ɓumê, bénɛne kɓu, si dote ðɛmi mê poɓte.

3. Mbliãja:

Iɓkruajme númurate mɛ raðe ne menyra te tiλe, qe ŋérerate bíjɛne ne ŋe sere, ðéterate ne tjátere qínderate ne tjatere, ɛtj. ɛtj. Hasdáj héqime ŋe vije, ðɛ zem' ɛ mbléðime nga an' ɛ djaðte ŋérrare, pa ðétate, pa qínderate, ɛtj. ɛtj. Kur kɛmi ðɛtera te mbléðura nder ŋe-

rerat. i mbajme ner ment, pa i perzjejme me ðéterate. Kur kemi qíndera ner ðeta, prap' i baskojme me qínderat. Kestú per me se fundi. Tek s' na mbétete pê veme fárene. Mbléðese, qe mblíðete nga te mbléðurate, i ðemi sume:

25
07
32

Pes' e state dymbeðete, veme dyne; kemi qe ne dore (ðete) eðe dy bejne tri, veme ðe trine; bénete suma triðet' e dy.

14
16
30

Katr' e paste bejne ðete; veme fárene, se s' kemi qerera; kemi qe ne dore, e qe dy, ðe qe, tri; veme trine; bénete suma triðete.

Hasqyra:

5	3	3	7	15	12	24	38
4	4	1	9	3	11	35	42
9	7	4	16	18	23	69	80

324	225	271	798	491	835
012	007	080	046	875	184
500	031	600	511	163	647
836	263	951	1,355	1,629	1,666

BKSH

1,007	*5,681,409*	*5,888,964*	*1,696,498*	*665,689*
3,708	*747,702*	*700,896*	*5,400,806*	*385,479*
5,100	*2,963,893*	*835,762*	*4,469,725*	*96,538*
9,815	*9,393,004*	*7,425,622*	*11,567,029*	*1,147,706*

896,499	*21,217,778*	*46,503,280*	*935,210*
3,056,996	*2,100*	*12,000,060*	*8,999,888*
853,968	*58*	*1,777,014*	*777,555*
42,573	*4,194*	*2 222,060*	*333,333*
4,850,036	*21,224,130*	*62,502,414*	*11,045,986*

7,906,809	*556,789*	*2 000,609*	*21,304,887*
5,338,546	*406,792*	*7,888,000*	*2,110,039*
835,849	*1,425,868*	*2,112,563*	*100,003*
2,341,965	*55,740*	*360,241*	*3,155,556*
16,423,169	*2,445,189*	*12,361,413*	*26,670,485*

4. Xbritja

Nga númurat' ɛ ɲe sumɛ xbréseme númurat' ɛ ɲe sumɛ tjátere, q'eɕte m' ɛ pake nga ɛ para: kjo ðuhete *xbritjɛ*.

Suma, qe xbréseme sojɛ, ðuhɛte ɛ *xbritesmɛ*; suma qe xbrítɛte, ðuhɛte *xbritesɛ*; suma, qe mbétɛte, ðuhɛte *mbɛtjɛ*.

Se pari ɕkrúajme te xbrítesmine, pasdáj nene ate ɕkrúajme xbrítesine ne menyre te tiλe, qe ɲérrat' ɛ xbrítesit bíjɛne nene ɲérrat' ɛ te xbrítesmit; ɛðɛ ðéterat' ɛ qíndɛte ɛtj aɕtú, pasdaj hɛqim ɲe vije, ɛ nene tê, veme mbétjene, dukɛ nisure me te djaðte.

Nga fáɾeja xbɾítɛte fáɾeja ðɛ veme faɾɛne ne vent; nga númuri xbɾitɛte fáɾeja ðɛ ɲape mbétɛte númuri si iɛtɛ; pa nga fáɾeja nuke xbɾítɛte dot númuri. Andáj fáɾɛn' ɛ te xbɾítesmit e zeme ɲeɾ ðɛte, kur dúame te xbɾésime ɲe númure te xbɾítesit q'eɛte ne ɛkaλet te saj. Ho xbɾéseme ɲe ɲasdáj nga numuri, q'eɛte me te méɲgere te faɾɛse ne te xbɾitesmit. Aɛtu ðɛ kur eɛte ɲe nga númurat' e te xbɾítesmit m'i vogele nga i xbɾítesit, q' eɛte ne ɛkaλet te tî:

54
21
33

Nga katre xbɾɛsime ɲe, mbɛtɛne tri; nga ɲɛse xbɾéseme dy, mbétɛne tri. Mbɛtja eɛte 33.

405
204
201

Nga ɲɛse xbɾéseme katre, mbétɛte ɲe; nga faɾeja xbɾeseme faɾɛne, mbétɛte faɾɛ; nga katra xbɾéseme dyne, mhésene dy.

306
153
153

Nga ɲaɕte xbréseme tri, mbɛsene tri; nga ðɛte xbréseme pɛse, mbétɛne pɛsɛ; nga dy ɳe (jà xbréseme, sɛ fárɛn' ɛ zume ner ðɛte, si ðame) xbréseme ɳe, mbétɛte ɳe.

35
27
08

Nga pɛse s'xbréseme dot ɕtate, andáj ɕtojme ðétene, ð' ɛ zeme pɛse mbeðɛte.

Nga pɛse mbeðɛte xbréseme ɕtate, mbésene tɛte; nga dy (sɛ ɳe ɛ uɳime, si ðame) xbrɛseme dy, mbétɛte farɛ.

Hasqyra

688,888	2,196,950	538,964	478,694	250,310
88,000	496,949	19,999	28,080	937
600,888	1,700,001	518,965	450,611	249,373
7,356,003	1,360,906	756,389	730,060	106,000
925,339	90,601	7,074	2,600	9,107
6,430,664	1,270,305	749,315	727,460	96,893
53,064	777,000	6,300,604	5,203,006	89,999,999
9,001	500,777	932,099	1,213,990	10,237,800
44,063	276,223	5,368,505	3,989,016	79,762,199

Her te par' a ube mire xbritja, mblɛðime mbɛtjɛn' ɛðɛ xbritesine; n' ubefte suma ɳe mɛ sumen' ɛ te xbrítesmit, ɛɕte drɛjt:

9,354,908	123,456,789	534,002,701	580,907,060
709,090	98,763,432	61,000,037	94,543,321
8,645,818	24,693,357	473,002,664	486,363,739
9,354,908	123,456,789	534,002,701	580,907,060

5. Cumezimi

Númuri qe cumezóhcte, ðúhct' *i cumezuarm* ajý q' ɛ cumezón ðuhcte *cumezoyes*; suma, qe dɛl, ðúhcte *cumezúarɛ*.

Se pari ckruajme te cumezúarmine, nene tê cumezóɳesine, pa hcqime ɳe vije ðɛ nen' até ckruajme cumezúarene. Nísime nga an' ɛ djaðte:

43
2
86

Dy here nga tri, paste, dy here nga katre, tete; cumezuarja este 86.

Kur ka ðeta, i perzjejme me ðétate, si ðɛ ne mbleðjete:

574
5
2870

Ese here nga katre, ɳezet; veme farene, se s' ka ɳerra; kemi dy ne dore; pese here nga state, triðet' ɛ pese, ðɛ dy, q'i kemi ne dore

triðət' ɛ ɕtate, veme ɕtatɛ; kɛmi tri ne dore; pɛse hɛre nga pɛse, ŋezét ɛ pɛse, ðɛ tri, q' i kɛmi ne dore, ŋezɛt ɛ tɛte.

Kur ka ɕumezóŋesi ɕume númura, i mapime ŋe-nga-ŋe dukɛ nísure me te djaðte, ðɛ ɕumezojme númurat' ɛ te ɕumezúarmit mɛ raðe dukɛ nisure ðɛ atá me te djaðte. Suma m' ɛ maðɛ benɛte i ɕumezuarm.

Sa númura ka ɕumezóŋesi, aqe ɕumezorɛ behɛne. Πo ɕumezor' ɛ dyte víhɛte ŋe ɕkaλe mê poɕte nga ɕumezor' ɛ pare; aɕtú ɛðé te tjɛrate, sicila ŋe ɕkaλe me poɕte nga ɛ par' ɛ saj. Πasdáj héqeme ŋe vije nene piðe ɕumezórɛte ðɛ i mbléðime.

Πasqyra

56	456	897	359
45	23	12	30
280	1368	1794	000
224	912	897	1077
2,520	10,488	10,764	10,770
567	2784	82453	16039
234	943	398	321
2268	8352	659624	16039
1701	11136	742077	32078
1134	25056	247359	48117
132,678	2,625,312	32,816,294	5,148,519

94329	65432	123456789
562	322	123
188658	130864	370370367
565974	130864	146913578
471645	196296	123456789
53,012,898	21,068,104	14,185,185,047

Kur ka gumezónesi fare ne funt, gumezojme vetem me númurat' e tî, de fáret' i gtojme pasdáj mbi sumet te gumezorevet :

4753
200
950,600

Kur kane de gumezónesi, de i gumezuarmi fare ne funt, prape gumezojme vetem númurate de gtojme sa fare te kene te dy :

3000
200
600,000

6. Hjesetimi

Númuri, qe ndahete, duhete i pjesetuarm, ajý, qe ndan, dúhete pejsetones ; ajó, q' i bije; duhete pjese.

Gkrúajme te pjesetúarmine se pari ; me te

BKSH

djaðte t' atí ɕkrúajme ɲjɛsctóɲesine ; indajme ne mɛst mɛ ɲe vije ðɛ hɛqime ɲe vije tjátere nɛne ɲjɛsetóɲesine ; ɲasdáj zem' ɛ ndajme ng' an' ɛ ménɲere.

Ne qofte ɲjɛsetóɲesi ɲɛj ɲe numuri bejme kɛu :

Ndajme númurin' ɛ ɲare te ɲjɛsetúarmit, ne qoft' ajý sa númur' i ɲjɛsetóɲesit, a m' i maðˇ; veme ɲjésene nene ɲjɛsetóɲesit; i ɕumezojme atá te dy; veme sumene nene númurit, qe ndame ðˇ' ɛ xbrésime sojɛ; me te djaðte te mbétjɛse úɲime númurine tjátere te ɲjɛsetúarmit; kɛɕtú bejme ɲɛr me se fundi:

825 | 3
6 | 275
22
21
15
15
00

Te trɛte ne tɛte ngɑ dy; ɕkruajme dyne nene ɲjɛsetóɲesit; dy hɛre nga tri, ɲaɕte; veme ɲáɕtene nene tétete ðˇ' ɛ xbrésime sojɛ; mbésine dy; úɲime dyne , q'ɛɕte ɲas tétese ;

ðɛ prape bejme si hɛren' ɛ pare, ðe kɔu pɛr sa mbaróhɛte pjesetimi.

Kur eɔte numur' i par' i pjesetuarmit m' i vógete nga pjesetóɳesi, mápeme baɔhe mɛ tê ðɛ númurine, qe ka pas. Ne mos dalt' ajý, q' uɳime per te ndare, veme ɳe farɛ ne vent te pjésese, pasdáj úɳime tjátere:

372	6
36	62
12	
12	
00	

Ne mos dalt' ajý, q'uɳime mi mbétjɛte per te ndare, veme ɳe farɛ ne vent te pjésese, pasdáj úɳime tjátere:

321	3
3	107
021	
21	
00	

BKSH

Πasqyra

861 | 7	6904 | 8	906 | 6
7 | 123	64 | 863	6 | 151
16	50	30
14	48	30
21	24	06
21	24	6
00	00	00

478 | 5	1234 | 4	5678 | 9
45 | 95	12 | 308	54 | 63
28	034	27
25	32	27
03	02	08

Ketó qe mbésine: 3, 2, 8, nuke ndáhεne dot te tera me 5, 4, 9, andáj i ðýεjme, sindekúr dotà ðεmi mê poϭte.

Kur ka pjεsetóɳesi ϭume númura, pjεsetojme mε ɳe hεre aqe númura te pjεsetúarmit, sa jane te pjεsetóɳesit. Ne qofϭine mê te paka nga pjεsetóɳesi, úɳime ðε tjátere.

Πasdáj bejme si ðε kur eϭte pjεsetóɳesi mε ɳe númure, dukε zene si ɳe númure giðe pjεsetóɳesine.

Παsqyra :

86	43	3770	456	62648	6753
86	2	3648	8	60777	9
00		122		1871	

3000	30	600000	10	6666666	3
30	1000	60	60000		2222222
00		00			

7603	36	12050	47	56089	369
72	211	94	256	369	154
40		265		1918	
36		235		1845	
43		300		739	
36		282		738	
7		18		1	

Πjesetimi ka pese sumezimne :

369	3	123
3	123	3
06		369
6		
09		
9		
0		

Astú dε sumezimi ka pese pjesetimne.

BKSH

7. Númurat' ε ðýεra

Ketó número, qe treguáme per ketú, ðúhene número te tera.

Ka ðε número te ðýεra, si ketó:

Gýmese $\frac{1}{2}$, ɳ' ε trεte $\frac{1}{3}$, ɳ' ε kátrete $\frac{1}{4}$, ɳ' ε pésete $\frac{1}{5}$. Aεtú ðε $\frac{1}{6}$ $\frac{1}{7}$ $\frac{1}{8}$ $\frac{1}{9}$ $\frac{1}{10}$ $\frac{1}{11}$ $\frac{1}{1000}$ $\frac{2}{3}$ $\frac{3}{4}$ $\frac{5}{7}$ $\frac{9}{14}$ $\frac{40}{1000}$ εtj.

Iane ðε te baεkuare te térete me te ðýεrite.

Ne ε pýmese $1\frac{1}{2}$, ne qint ε tri te péseta $100\frac{3}{5}$ εti.

Jan' εðé número t' ε ðεtúara, qe ð' ató jane nga te ðýεrate:

Ne ε ðete 0,1; tri te ðeta 0,3; pεse te qintta 0,05; tεteðεte te qintta 0,80; dy te míjeta 0,002; triðεte te mijeta 0,030; katre qint te mijeta 0,400 εtj. Ne ε ter' ε ɳe εðεte 1,1; pεs'ε tri te qintta 5,03; ɳezεt ε nenteðεte te mijeta 20,090; dy ε treqint te mijeta 2,300 εtj.

Te ðεtúarat' i kðεime ne te ðyεra kεu:

$0,1=\frac{1}{10}$ $0,3=\frac{3}{10}$ $0,05=\frac{5}{100}$ $0,80=\frac{8}{100}$ $0,002=\frac{2}{1000}$ $0,030=\frac{30}{1000}$ $0,400=\frac{400}{1000}$ εtj.

Número, q'eεte perpara víjese ne te ðýε-

rate, ðuhɛte i *perparme*; tjatɛri, q'ɛɛte nene víjete, ðuhɛte *i pasme*.

Númuri, kur ka te tera ðɛ te ðýɛra, munt te bejme ðɛ te térate te ðýɛra, dukɛ ɛumezuare númurin' ɛ tere mɛ te pasmit te numurit te ðýɛre, ðɛ dukɛ ɛtúare te perparmine mi súmet, ɛ dukɛ vene prap' até te pasme:

$3\frac{2}{3}=\frac{11}{3}$, $12\frac{3}{5}=\frac{63}{5}$, $100\frac{8}{9}=\frac{908}{6}$, $150\frac{5}{6}=\frac{905}{6}$ ɛtj.

Kur munt te ndáhɛne i perparmi ðɛ i pasmi, i ɛkurtojme númurat' ɛ ðýɛra kɛɛtu:

$$\frac{40}{80}=\frac{20}{40}=\frac{5}{10},\ \frac{12}{16}=\frac{6}{8}=\frac{3}{4},\ \frac{4}{8}=\frac{2}{4}=\frac{1}{2},\ \frac{240}{480}$$
$$\left(=\frac{120}{240}=\frac{60}{120}=\frac{30}{60}=\frac{15}{30}\right)=\frac{1}{2}.$$

8. Te katre púnet' ɛ númuravɛt te ðýɛra

Per te bere te katre púnete mbi númurat te ðyɛra se pari dúhɛte te bejme te pásmit' ɛ tyrɛ ɳe-per-ɳe, ne mos undoðçine te tiÀe.

Te pásmit' i bejme ɳe-per-ɳe dukɛ ɛumezuare te perpármin' ɛ te pásmin' ɛ se dýtese mɛ te pasmít te se parese, ɛðé te perparmin' ɛ te pásmin' ɛ se párese mɛ te pasmit te se dýtese:

$$\frac{2}{3}\ \frac{4}{5}=\frac{12}{15}\ \frac{10}{15},\ \frac{3}{8}\ \frac{2}{6}=\frac{16}{48}\ \frac{18}{48},\ \frac{5}{15}\ \frac{3}{12}=\frac{45}{180}\ \frac{60}{180}.$$

Mbléâjen' ɛ bejme dukɛ mbléâure vɛtem te perpármite ɛ dukɛ vene ŋe te pasme.

$$\frac{2}{7}+\frac{3}{7}=\frac{5}{7},\ \frac{3}{12}+\frac{7}{12}=\frac{10}{12},\ \frac{4}{18}+\frac{8}{18}=\frac{12}{18},\ \frac{15}{40}+\frac{3}{40}=\frac{18}{40}$$

$$\frac{14}{19}+\frac{17}{19}=\frac{31}{19}=1\frac{12}{19},$$

$$\frac{7}{8}+\frac{5}{8}=\frac{12}{8}=1\frac{4}{8}=1\frac{2}{4}=1\frac{1}{2},\ \frac{17}{20}+\frac{15}{20}=\frac{32}{20}=1\frac{12}{20}.$$

$$\frac{3}{12}+\frac{5}{12}+\frac{7}{12}+\frac{8}{12}+\frac{9}{12}+\frac{10}{12}+\frac{11}{12}=\frac{53}{12}=4\frac{5}{12},$$

$$\frac{3}{8}+\frac{2}{8}+\frac{1}{8}+\frac{7}{8}+\frac{6}{8}=\frac{19}{8}=2\frac{3}{8}.$$

Xbritja

Xbritja benɛte mɛ te xbríture te perpármin' ɛ dyte nga perparm' i pare, ɛ dukɛ vene ŋe te pasme:

$$\frac{14}{22}-\frac{8}{22}=\frac{6}{22}-\frac{3}{11},\ \frac{3}{5}-\frac{2}{5}=\frac{1}{5},$$

$$\frac{1987}{2300}-\frac{172}{2300}=\frac{1815}{2300},\ \frac{4}{7}-\frac{3}{7}=\frac{1}{7}.$$

Gumezimi

Gumezimi bénɛte mɛ te gumezúare te perpármine mɛ te perpármine, âɛ te pásmine mɛ te pásmine tjatre:

$$\frac{3}{5}\times\frac{4}{5}=\frac{12}{25},\ \frac{6}{8}\times\frac{6}{8}=\frac{36}{64}=\frac{18}{32}=\frac{9}{16},\ \frac{5}{6}\times\frac{4}{6}=\frac{20}{36}=\frac{10}{18}=\frac{5}{9}.$$

Ijɛsetimi

Ijɛsetimi benɛte mɛ te gumezuare te per-

pármin' ɛ se páresɛ mɛ te pásmin' ɛ se dýtese, ðɛ te pásmin' ɛ se párese mɛ te perparmit te se dýtese;

$$\frac{3}{5}\cdot\frac{2}{5}=\frac{10}{15},\ \frac{14}{21}\cdot\frac{12}{21}=\frac{252}{294},\ \frac{6}{8}\cdot\frac{5}{8}=\frac{40}{48}=\frac{20}{24}=\frac{10}{12}=\frac{5}{6}.$$

Mbléðj' ɛ númuravɛt te tera mɛ te ðýɛrate bénɛte kɔu;

$$3+\frac{4}{5}=3\frac{4}{5},\ 15+\frac{6}{7}=15\frac{6}{7},\ 678+\frac{37}{40}=678\frac{37}{40},$$
$$1897\frac{3}{4}=1897\frac{3}{4}.$$

Her te xbríture nga te térate te ðýɛrate, mapeme ŋe nga ŋerrat ɛ te téravɛt, xbréseme soje te ðýɛrate, ðɛ até, qe mbétɛte, ɛ veme te ðýɛre:

$$3-\frac{3}{4}=2\frac{1}{4},\ 10-\frac{2}{3}=9\frac{1}{3},$$
$$1570-\frac{13}{20}=1569\frac{7}{20},\ 2475-\frac{18}{30}=2474\frac{12}{30}.$$

Her te ɔumezúare te ðýɛra mɛ te tera a ɔumezojme te térene mɛ te perpármin' ɛ se ðýɛrese, ɛ ðɛ lɛm' até te pasme, q' eɔte; a ndajme te pásmine per te térene, ɛ lɛme ate te perparme q' eɔte:

$$\frac{7}{12}\times 3=\frac{21}{12}=1\frac{9}{12}=1\frac{3}{4}$$
$$\frac{7}{12}\times 3=\frac{7}{4}=1\frac{3}{4}$$
$$\frac{8}{11}\times 9=\frac{72}{11}=6\frac{6}{11}.$$

Ner te pjesetúare te ðýsrate ms te tera bejme se prapi: a sumezojme te pásmine ms te teret, s lsm' ate q' esste te pasme:

$$\frac{6}{12} \div 3 = \frac{6}{36} = \frac{3}{18} = \frac{1}{6}$$
$$\frac{6}{12} \div 3 = \frac{2}{12} = \frac{1}{6}$$
$$\frac{7}{8} \div 2 = \frac{7}{16}.$$

Ner te sumezúare te térate ms te ðýsra a sumezojme te térene ms te perparmit, sðs ndajme súmene ms te pasmit; a ndajme te térene per te pásmine, ðs pjésen' s sumezojme ms te perpármine:

$$4 \times \tfrac{3}{4} = 12 \div 4 = 3, \quad 8 \times \tfrac{1}{2} = 8 \div 2 = 4,$$
$$3 \times \tfrac{6}{8} = 18 \div 8 = \tfrac{2}{8}, \quad 65 \times \tfrac{2}{3} = 130 \div 3 = 43\tfrac{1}{3}$$
$$6 \times \tfrac{2}{3} = 2 \times 2 = 4, \quad 4 \times \tfrac{1}{2} = 2 \times 1 = 2$$
$$36 \times \tfrac{8}{9} = 4 \times 8 = 32, \quad 150 \times \tfrac{3}{5} 150 \div 5 = 30 \times 3 = 90$$

Ner te pjesetúare te tera ms te ðýsra bejme se prapi: a sumezojme te térene ms te pasmine, ðs ndajme súmene per te perpármine; a ndajme te térene per te perpármine sðé pjésene s sumezojme ms te pasmine:

$$3 \div \tfrac{3}{4} = 12 \div 3 = 4, \quad 15 \div \tfrac{2}{3} 3 \times 15 = 45 \div 2 = 22\tfrac{1}{2}$$
$$3 \div \tfrac{3}{4} = 1 \times 4 = 4, \quad 15 \div \tfrac{2}{3} 15 \div 2 = 7\tfrac{1}{2} \times 3 = 22\tfrac{1}{2}.$$

BKSH

9. Te katertuarit' ɛ te çoketúarit' o ŋérravɛt

ŋerra:	1	2	3	4	5	6	7	8	9
te katertúara:	1	4	9	16	25	36	49	64	81
te çoketúara:	1	8	27	64	125	216	343	512	729.

Ner te géture peŋen' ɛ te katretúaravɛt ãɛ te çoketúaravɛt veme keté ɛeŋe:

$\sqrt[2]{25=5}$: peŋ' ɛ 25 eɛte 5 ɛ katretúare.

$\sqrt[3]{27=3}$: peŋ' ɛ 27 eɛte 3 ɛ çoketúare.

Dyja, q' eɛte sipre, trɛgón sɛ númuri eɛt' i katretúare, po ãɛ ŋga-ŋe-here s' víhɛte; trija trégon sɛ númuri eɛt' i çoketúare, ãɛ víhɛte giđe-ŋe.

Kur kɛmi peŋen' ɛ dúame tà katretojme, a tà çoketojme, ɛ ɛkrúajme kɛu:

$(5)^2 = 25$, $(8)^2 = 64$, $(6)^2 = 36$.

$(3)^3 = 27$, $(4)^3 = 36$, $(9)^3 = 81$.

10. Katrórɛja

Katre númura, q' i pari ka te beŋe mɛ te dytene, ãɛ i trɛti mɛ te katrene, đuhɛne *katrorɛ*, ɛ ɛkrúhɛne kɛu:

3 : 6 : : 4 : 8

a kɛu: a : b : : c : d

i pari ðɛ i kátreti ðuhɛne *ane*, i dyti ðɛ i trɛtï ðuhɛne *mɛs*.

Cumezim' i ánevɛt te katrórɛse eɛte ŋe mɛ cumezimt te mɛsit :

$$3 \times 8 = 24$$
$$4 \times 6 = 24$$

Andáj po te mos díhɛte ŋe nga ketá te katre ɛ ɲɛjme nga te tri te tjérete keɛtú : ne qoft' i anes' i padíture, cumezojme te mézite, eðɛ ndajme súmene per t' ánese qe dihɛte; ne qoft' i mɛzit' i pa díture, cumezojme t' anese, ðɛ ndajme súmene per te mézite qe díhɛte; ne vent te te-padíturit veme x :

3 : 6 : : 4 : x $x = \frac{4 \times 6}{3} = 4 \times 6$ 24 : 3 = 8

3 : 6 : : x : 8 $x = \frac{3 \times 8}{6} = 3 \times 8$ 24 : 6 = 4

BUSH

X

BEMASJA

§ 1. Bɛmasja, na trɛgón te másime ç' do pe q' eɕte ne jɛte.

§ 2. Mɛ anet te ðɛmásjɛse ka pétur ɳɛriu sa mergúare jane yjte ɳeri nga tjáteri; sa eɕte lark díɛλi nga ðɛu; sa eɕt' i maθ díɛλi; sa eɕte ðɛu, ɛtj. ɛtj.

§ 3. Ilo ne keté te vógele nuke dote pefɛjme, vɛç sɛ te parat' ɛ diturise saja.

§ 4. Mergimi eɕte tri farɛɕ: 1. vɛtem se pati, qe ðúhɛte *vjé;* 2. se pati ðɛ se ɳeri, qe ðúhɛte *faqɛ;* 3. se ɳeri ɛ se pati ðɛ se ðɛλi, qe ðúhɛte *trɳ.*

§ 5. Vija ndáhɛte me katre:

1. *ɛ drɛjte:*
2. *ɛ ɕtrémbere:* 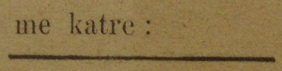
3. *ɛ ðýɛre:*
4. *ɛ perzjɛre:* 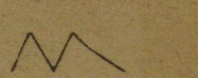

BKSH

§ 6. M' ɛ vógel' ɛ giđe vijavɛt eɢte pika: .

§ 7. Ие vije eɢte ɢume pika ne pađe: .....

§ 8. Faqja eɢte a ɛ *ɢɛɢmɛ*, a ɛ *pa ɢɛɢmɛ*.

§ 9. E *ɢɛɢmɛ* eɢte kur héqime ŋe vije ɛđ' ɛ zê tɛj-ŋer-tɛj, si

§ 10. E *pa ɢɛɢmɛ* kur s' ɛ zê dot, si

§ 11. Anes' se jáɢtesmɛ se fáqɛse te pa ɢɛɢmɛ i đɛmi ɛ *dale*. Se bréndesmɛs' i đɛmi ɛ *hyre*.

§ 12. Vija te *kundréjtɢime* u đɛmi atyrɛ vijavɛ, qe héqime mi ŋe faqɛ te ɢɛɢmɛ, đɛ sa do t' i xpátime, ɛ' píqɛne ŋekundi: si

§ 13. Kent eɢte çipi, qe bénɛte tɛk píqɛne dy vija te drɛjta: si

§ 14. Vij' ɛ xbitur' i đɛmi asáj vijɛ, q' ɛ hébime se sípermi drɛjt poɢte: si

§ 15. Vij' ɛ héqur' i đɛmi asáj, qe híqɛte ŋga ɛ djađta me te ménŋere, a ŋga ɛ ménŋera me te djađte, si

§ 16. Anes' se sípermɛ te víjes' se xbríture i đɛmi kryɛ, tjáteres' i đɛmi funt.

§ 17. Kéndɛte đúhɛne te drɛjte, kur vij' ɛ xbríture vjɛn fiđ ŋermi vijet te héqure: si

§ 18. Kend' i háɲure ɗuhɛt' ajý q' eɢte m' i ɡɛre sɛ i drɛjti : si

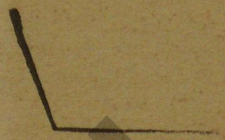

§ 19. Kendi ɗuhɛt' i mbýʎure kur eɢte m' i nɡuɢte sɛ kend i' drɛjte, si

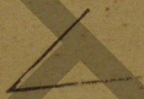

§ 20. Kur héqime ca vija, ɛ pɢjéʎime ɳe cope vent mi ɳe faqɛ te ɢɛɢmɛ, bejne ɳe Fytyre.

§ 21. Vijate qe bejne fytýrene ɗúhɛne Briɳe.

§ 22. Kur jane bríɳete pɛj vijaɢ te drɛjta, ɗúhɛte fytyra briɳe-drɛjte. Kur jane te ɢtrémbera, ɗúhɛte briɳe-ɢtrémbere. Kur jane te perzjɛra ɗúhɛte briɳe-perzjɛre.

§ 23. Tri-kendjɛ ɗúhɛte fytyra qe bénɛte mɛ tri briɳe mi ɳe faqɛ te ɢɛɢmɛ.

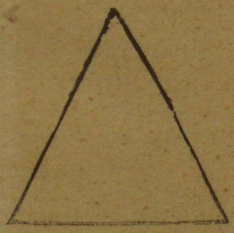

§ 24. Tri-kendja, q' ika bríɳete ɳe se ɡati, ɗúhɛte Briɳe-ɳeɢmɛ, si

§ 25. Kur ka vɛtem dy briɳe ɳe se ɡati, ɗúhɛte kerxiɳɳeɢmɛ, si

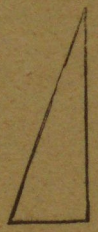

§ 26. Kur i ka te tri briɳete te ndryɢmɛ se ɡati, ɗúhɛte Bri-

BKSH

ŋe-ndryɕmɛ, si

§ 26. Kur ka tri-kendja ŋe kent te drɛjte, i ðɛmi kent-drɛjte. Eðé bríŋese, q' eɕte kundréjt ati kendi, i ðɛmi ɕigɛte. Si

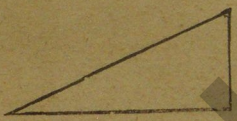

§ 27. Tri-kéndjɛte, qe kane ŋe kent te mbýλure, a te hápure ðúhene: Tri-kendjɛ kent-mbýλura, a kent-hápura.

§ 28. Briŋen' ɛ póɕtermɛ te ç' do tri-kéndjɛje ɛ ðɛmi *Hrak*. Bɛ kendi q' eɕte kundrɛjt sojɛ ðúhɛte *Maje*.

§ 29. Ne vij' ɛ xbríture nga maja ne prakt, trɛgón te larteť ɛ tri-kéndjɛse ðɛ ðúhɛte *lartesime*. Si

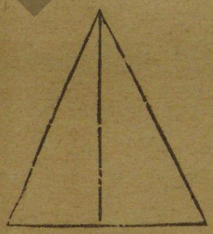

§ 30. Tri-kéndjɛte qe kane ŋe kent te ɡɛre, vij' ɛ lartesímit u bijɛ jaɕte pragut. Si

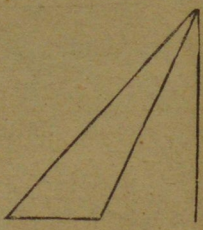

§ 31. Fytyra, qe bénete me ɲe fáqɛ te ɛɛɛmɛ mɛ katre briɲe, ðúhete *Kater-kendjɛ* Kur eɛte kater-kéndja sa ɛ ɲer' ɛ ɲate, dome-ðene qe te katre bríɲet' i ka ɲe se ɲati, ðɛ te katre kéndet' i ka te drɛjte, ðúhete *Katertorɛ*. Si

§ 32. Kur i ka prape kéndete te drɛjte, po dy briɲ' i ka mê te ɲata, ðɛ eɛte m' ɛ ɲate sɛ ɛ ɲere i ðemi *Patetorɛ*: si

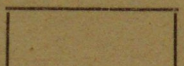

§ 33. Kur i ka te kátere bríɲete ɲe se ɲati, po s' ka ɲe kent te drɛjte i ðemi Cipetorɛ: Si

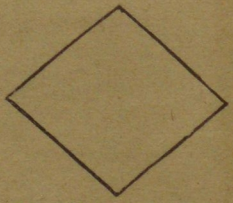

§ 34. Kur ka te kátere bríɲete te kundréjtɛimɛ dy ɲga dy, i ðemi kundrɛjtetorɛ: Si

BKSH

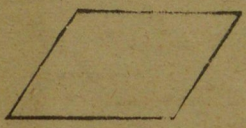

§ 35 Kur ka dy briŋe pɛj vijaɕ te kundréjta, ðɛ te dy te tjérate te pakundrɛjta, i ðɛmi ɕtrembetorɛ : Si

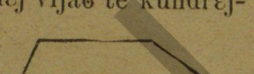

§ 36. Víjate qe hiqɛne ne katre kéndjɛt nga ŋe kent te tjáteri, q' eɕte perkundréjt tî, ðúhɛne *purtɛka;* ðɛ ató jane dy, qe tɛk píqɛne ɣmesojne ŋera tjaterne : Si

§ 37. Briŋe-ɕume ðúhɛne fytýrate, qe kane mê ɕume briŋ' ɛ mê ɕume kendɛ, sɛ katere ðɛ jane.

IIɛse-kendjɛ : si

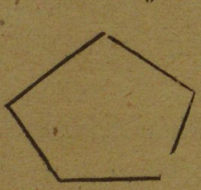

Γaɕte-kendjɛ : si

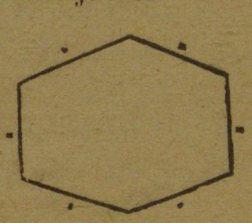

BKSH

Gtate-kendjɛ : si

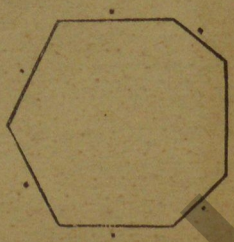

§ 38. Briɲet' ɛ briɲe-gúmevɛt i-ðɛmi perɲe-hɛrɛ *Qark*. Kur kane briɲet' ɛ kéndɛte ɲe ne mɛst te tyrɛ, u ðɛmi te ɲpara; kur s' i kane, u ðɛmi te pa-ɲpara.

§ 39. Pote ðɛmi ɲe fytyre, qe bejme dukɛ hɛqure ɲe vije te gtrémbere per qark mê ɲe faqɛ te gɛgmɛ, si :

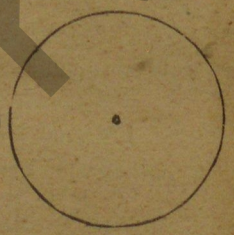

§ 40. Hikese qe ka ne mɛst i ðɛmi qendre; vijese qe ka pótuÂe i ðɛmi pɛð.

§ 41. Gufre i ðɛmi ɲe vijɛse drɛjte qe zê nga ɳ' an' ɛ pɛðit, gkon neper qéndrete, ðɛ dɛl m' anet te tɛjmɛ te pɛðit, si :

BKSH

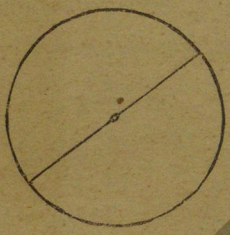

§ 42. Ƈkendij' i ðɛmi asáj vijes' se drɛjte, qe vjɛn nga qendra ne pɛđt, si :

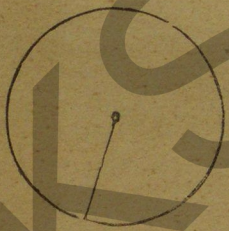

§ 43. Fytyra per te qɛne pote lípsɛte qe ƈkendijate me te gjđ' ánete te jɛne ŋe se gati; si :

§ 44. Dɛge ðuhɛte ŋe vij' ɛ drɛjte, qe híqɛte nga ŋ' an' ɛ pɛđit ne ŋ' ane tjátere pa

ɕkuare neper qéndrete; ðɛ copes' se pɛðit qe prɛt i ðɛmi vétuλe, si:

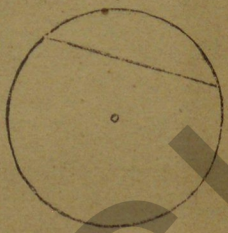

§ 45. *Vij' ɛ pɵtétjɛse* ðúhɛte ɳe vij' ɛ drɛjte, qe ɕkon mi pɛðt, ðɛ pɵtétɛte vɛtem me ɳe vent te pɛðit. Ati vendit i ðɛmi *Hik' ɛ pɵtétjɛse*. Si:

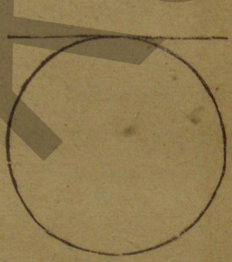

§ 46. Vɛzakɛ ðúhɛte ɳe fytyre, qe s' eɵte farɛ pote, po eɵte si vɛja. Nga dy ɕufra, qe héqime brenda, ɛ qe présin' ɛ ɡymesojne ɳera tjátrene, ɳera ðúhɛte boɵt' i ɡate, tjátera boɵt' i ɕkúrtere, si:

BKSH

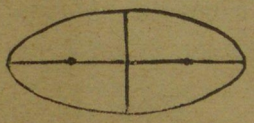

§ 47. Qendre i ðemi véndite qe perpíqene te dy bóstete.

§ 48. Te dy píkavet, qe présine bóstin' e gate, eð' e bejne ne me te skúrterine u ðemi *Hikat' e djékjese.*

§ 49. Ç' do reð ndáhete me 360 skaÀe; e' ç' do skaÀe ndáhete perseríz me 360 te dyta; ç' do e dyte ndáhete ger me ðjete here.

§ 50. Oame qe peði ndáhete me 360 skaÀe; Il' andáj gýmes' e tî este 180; E kátreta este 90 skaÀe.

§ 51. Her te máture tri-kéndjete, másime vétuÀne, qe éste ne mest te dy brinevε, si:

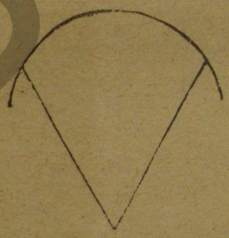

§ 52. VétuÀa mátete me ne vegle qe este gymese peði, ðe ndáhete si ðame me 180 skaÀe.

Até vɛgle ɛ veme tɛk piqɛne te dy bríɲete ɲera mɛ tjátrene, do-mɛ-ðêne ne kendit, ðɛ pɛjme sa ɛɕte kendi i pɛre. Vɛgla ɛɕte kjo :

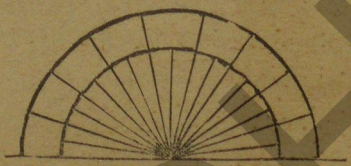

§ 53. Hermi ɲe pike sa do vija te drɛjta te ɕkojne, te giðe kéndɛte qe bénɛne syrɛɕ jane ɲe-per-ɲe mɛ katre kendɛ te drɛjte. Sɛ te giðe atá kendɛ i pɛtjɛ̂ ɲe pɛð, si :

§ 54. Hermi ɲe pike te ɲe vijɛ se drɛjte sa vija te drɛjta te sjɛ́ime, kendɛte qe bénɛne syrɛɕ jane ɲe mɛ dy te drɛjta, sɛ i pɛɕtjɛ́ te giða pymes' ɛ pɛðit, si :

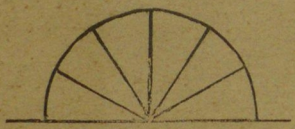

§ 55. Ç' do kendrɛjte eɢte sa ŋe ɛ kátret' ɛ pɛðit, do-mɛ-ðêne 90 ɢkaλe, si :

§ 56. He vij' ɛ drɛjte te bjɛre mi ŋe tjátere fλáɢkazi, ben ŋe kent te hápure, ɛ ŋe te mbýλure. Ho te dy jane ŋe mɛ dy te drɛjte, sɛ te dy i peɢtjéλ gýmese pɛði, si :

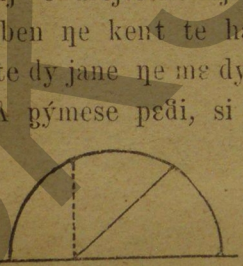

§ 57. Fáqɛvɛt qe puɢtojne ŋe trup ane mb' ane ɛ jane te drɛjta, u ðɛmi *ane*.

§ 58. Ndeŋtjɛ i ðone ánesɛ qe pi trupi mi tê. *Sipre* ðúhɛte an' ɛ siperme.

§ 59. Kendj' ɛ trupte ðúhɛte ajý vent qe mblíðɛne mê ɢume sɛ dy anete ɢɛɢmɛ te ŋe trupi me ŋe pike.

§ 60. Ane ɞumes đúhɛte ŋe truɒ, q' eɞte ɒɞtjɛʎe mɛ ɞume faqɛ te ɞɛɞmɛ, qe kane briŋet te kundrɛjta ŋera tjátrese nga ɒiđ' ánete, ɛđɛ́ ndɛ́ŋjɛt' ɛ síɒrat' t' i kɛne te nɒara, ɛ te ɒerŋeɞmɛ bríŋete, si :

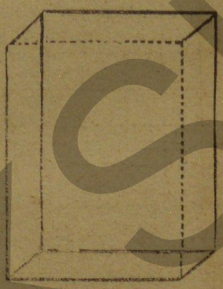

§ 61. Ane ɞumesi munt te jɛte trikendes, katrekendes ɒɛse kendes ɛtj., si :

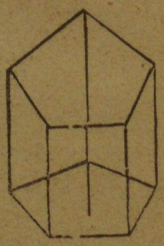

§ 62. I drɛjte đúhɛte kur bríŋete jane te xbrítura mi ndéŋjɛte. I ɞtrémbere đúhɛte kur bíjɛne fʎáɞkazi.

BKSH

§ 63. Ane-ɕúmesi ðúhɛte *Ane-kundrɛjte* kur ka gaɕte faqɛ te kundrɛjta ŋera tjátrese, ðɛ bríŋet' ɛ kundrɛjta jane te ŋgara, ɛ te perŋeɕmɛ ne mɛst te tyrɛ ŋga dy, si :

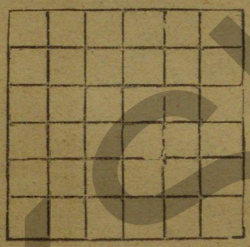

§ 64. Kur giðe bríŋet' ɛ fáqɛvɛt jane vija te xbrítura mbi bríŋet' ɛ ndéŋjɛse, ɛ te síprese, ðúhɛte *gatarák*, sɛ giðe fáqɛte jane gatetorɛ, si :

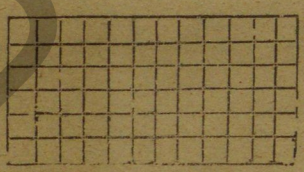

§ 65. Çoketór ðúhɛte aneɕúmesi kur ka gaɕte ane te katertúara, qe briŋet' ɛ tyrɛ jane vija te xbrítura ŋera tjátrese, si :

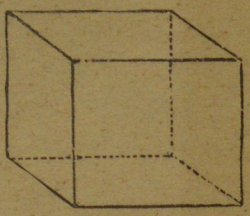

§ 66. Hiramiðɛ i ðɛmi ŋe trupi qe ne funt eɕt' i gɛre ɛ ne kryɛt i nguɕte.

§ 67. Hiramiðɛja faqɛn' ɛ ndéŋjɛse ɛ ka mɛ tri, a mɛ katɾe, a mɛ pɛse çipa, a mɛ mê tépre. Fáqɛte íka giðe-ŋe trikendjɛ.

§ 68. Kur eɕte mɛ maje i ðɛmi i tɛre, kur s' ka májene i ðɛmi i prɛre, si:

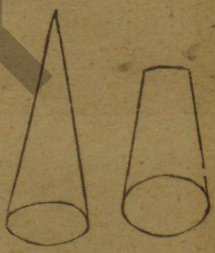

§ 69. Púkuλe ðúhɛte ŋe trup qe ndeŋja ðɛ sipr' ɛ tî jane dy pota te kundrɛjta, ɛ te perŋeɕmɛ; ðɛ faq' ɛ tî bénɛte dukɛ sjɛλe pótuλe páðevɛt te pótese ŋe vije te drɛjte. Si

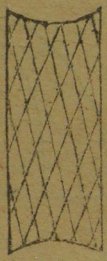

§ 70. *Majarák* ðúhɛte ŋe trup, qe ndéŋjɛne ɛ ka pote, ðɛ síprene ŋe pike. Púkuλi ɛ6te si ne funt ne kryɛ; majaraku ɛ6te ne funt i ɡere siper' i ŋgu6te, si :

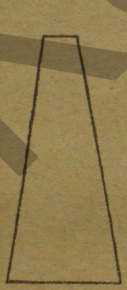

§ 71. Bo6t' i majarakut ɛ6te vij' ɛ drɛjte q' úŋɛte ŋga maja ne funt. Bo6ti ne xbritte ne mɛst te majarakut ɛ6t' i drɛjte; ne mos xbritte ne mɛst ɛ6t' i 6trémbere. Si

BKSH

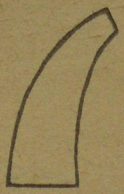

§ 72. Lemɕ ðúhɛte trupi kur ɛɕte pumbuÀák, si :

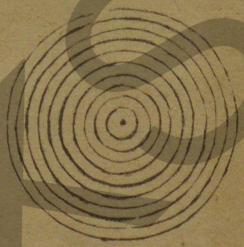

§ 73. Boɕt' i lemɕit ɛɕte ŋe vije q' i ɕkon tɛj-per-tɛj, dukɛ ɕkúare neper qéndrete.

§ 74. Qendr' ɛ lemɕit' ɛɕte zemr ɛ tî.

§ 75. Ɔkendij' ɛ lemɕit ɛɕte ç' do vije, qe híqɛte ŋa qendra ɛ ɡer ne faqɛt te lemɕit, ðɛ ɛɕte kur-do-hɛre, ɡýms' ɛ boɕtit.

§ 76. Te dy májat' ɛ boɕtit ðúhɛne *рила.*

§ 77. Ґýmese lemɕi ðúhɛne te dy ɡýmesate, qe bénɛne kur te préseme ne mɛst ŋe lemɕ.

§ 78. *Brɛs' i mad* ðúhɛte ŋe vije qe héqeme mi faqɛt te lemɕit ɛ qe vjɛn drɛjt mi qéndrete.

§ 79. *Brɛza te vépele* ðúhɛne atá, qe jane jaɕte qéndrese.

§ 80. Ne ðɛ-másjɛte ŋe fjale qe kupetónɛte vɛtiu, ɛ s' ka nɛvoje per te pefýɛre ðúhɛte *kupetime*, si :

1. Dy saita qe jane mɛ ŋe te trɛte ŋê, jane ðɛ ne mɛst te tyrɛ ŋe. Kjo s' do trɛgúare sɛ díhɛte.

2. E tera eɕte m' ɛ maðɛ se ŋe coŋ' ɛ saj.

3. E tera eɕte sa giða copet ɛ saj.

4. Ne mɛst te dy píkavɛ vɛtem ŋe vije bénɛte ɛ drɛjte.

5. Dy saita jane ne mɛst te tyrɛ ŋe, kur jane se giða ŋe-per-ŋe.

§ 81. He fjale qe s' mépɛte vɛɕ vɛtiu, po do trɛgúare ðúhɛte *Qyrime*. Eðé te trɛgúarite qúhɛte *Deftime*.

Qyrime : Ç' dó dɛge qe bénɛte ne ŋe pote eɕte m' ɛ ɕkúrtere sɛ ɕufr' ɛ asáj potɛ, si :

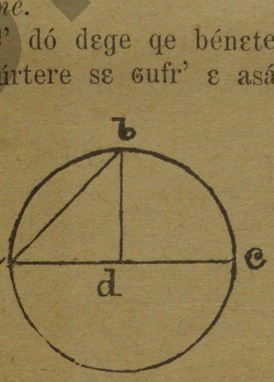

Kjo fjale do deftime.

Deftim: Dɛga a b ɛɕte m' ɛ ɕkúrtere nga ɕufra a c. Her te deftýɛre, hɛq ŋe ɕkendije nga b tɛ qendra d, ðɛ beŋ ŋe tri-kendjɛ a b d. Θɛm qe briŋa a b ɛɕte m' ɛ ɕkúrtere nga te dy bríŋete a d ðɛ d b; sɛ ne mɛst te dy píkavɛt briŋa a b ɛɕte vij' ɛ drɛjte, ɛ vija a d b ɛɕte ɛ ðýɛre, ɛ drɛjta díhete q' ɛɕte m' ɛ ɕkúrtere. E deftýɛme qe briŋa a b ɛɕte m' ɛ ɕkúrtere nga te dý bríŋete a d, d b. Ho vija d b ɛɕte ŋe mɛ víjene d c; sɛ jane te dyja ɕkendija, ðɛ ɕkendíjate te ŋe potɛ jane te giða ŋe, do-mɛ-ðêne qe a d b ɛɕte ŋe mɛ a d c, ðɛ sindekúr qe a b ɛɕte m' ɛ ɕkúrtere nga a d b, aɕtú ɛɕte ðɛ nga a d c.

U muar vɛɕ pas deftímese qe dɛga ɛɕte m' ɛ ɕkúrtere nga ɕufra, ðɛ qyrima uxgiû.

§ 82. Te máture pas ðɛmásjɛse dote ðote te géturit ɛ ç'do fare mergimi.

§ 83. Mergimi ɛɕte tri fareɕ: 1. vɛtem se gati, q' ɛɕte vija; 2. se gati ɛ sɛ gɛri, q' ɛɕte fáqɛja; 3. se gati, se gɛri, ðɛ se ðɛλi, q' ɛɕte trupi.

§ 84. Vijen' ɛ másime mɛ mase te ŋeɕmɛ, fáqene mɛ mase te katretúare, trupne mɛ mase te çoketúare.

§ 85. Te máturit' ɛ víjavɛt ɛɕte te ɡéturit' ɛ mergimit vɛtem se ɡati ne mɛst te dy vendɛvɛ; kjo bénɛte mɛ anet te tri-kéndjɛvɛt, dukɛ nxjɛpe nga te díturate te padíturat' ɛ lípsura.

Fjala vjɛn:

Her te ɡéture sá mban ɳe buz' ɛ ɳe lumi te ɡɛre nga tjátera, zeme ɳe vije per mase tɛk jɛmi sindekúr ɕkon lumi sa kut te duame, si vija a b. Héqeme tɛ b ɳe vije te xbríture mɛ ment ɡɛr pertéj lumit ne pikete C, ɛ bejme ɳe kent te drɛjte. Veme véglene, q' ɛɕte per te ne a, ɛãɛ ɕóheme ç' ɕkaÃe vjɛn drɛjt, ãɛ bejme bríɳene a c. Has ɕkáÃes' se véglese, ɛãɛ pas másese a b ɡɛjme sa ɛɕte mergimi b c, domɛ-ãene te ɡéret' ɛ lumit.

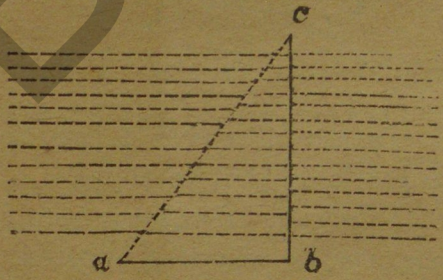

§ 86. Mɛ anet te ãɛmásjɛse máseme ç' do mergím, jo vɛtem nde ãêt, po ɛãɛ jaɛte ãɛut. Sindekúr máseme ãɛ mergímn' ɛ díɛλit, te henese ɛtj ɛtj.

Fjala vjɛn :

Hert te géture mergimn' ɛ hénese sa eɛte nga ãɛu, mapeme ŋe mase mbi ãêt, ãɛ pas asáj bejme ŋe trikendjɛ, ɛãɛ mɛ até ɛ gɛjme mergimne :

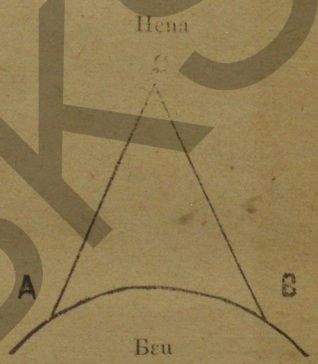

§ 87. Te máturit' ɛ fáqɛvɛt eɛte te géturit ɛ te gatit ã' ɛ te gɛrit te fáqɛse.

§ 88. Faqɛ ɛ ŋe tri-kéndjɛjɛ eɛte sa suma qe bénɛte, ŋga te páhurit' ɛ gýmesese te prágute te saj mɛ lartesímen' ɛ saj. Fjala vjɛn :

BKSH

ŋe kendjɛ qe ka 6 kut prakne, ãɛ 10 lartesí-mene, fáqɛn' ɛ ka 3×10=30 kut.

§ 89. Faq' ɛ katre-kéndjɛvɛt dɛl ne ɛɛɛ dukɛ páhure te dy bríŋete fqiŋe. Fjala vjɛn ŋe katretorɛ q' i ka bríŋete nga 8 kut, fáqɛn' ɛ ka : 8×8=64 kut. Ne gatetorɛ, qe ka briŋen' ɛ gate 6 kut ãɛ te ɛkúrterene 2, faqɛn' ɛ ka 2×6=12 kut.

§ 90. Fytýrate briŋe-ɛuma ãɛ te ŋgárate i présime ɛ i bejme trikendjɛ, per te mape vɛɛ másen' ɛ fáqɛs' se týrɛ.

§ 91. Faqɛ ɛ ŋe potɛ eɛte sa suma, qe bénɛte dukɛ páhura ɛkendíjene mɛ gymset te pɛãit : ŋe pote qe ka ɛkendíjene 7 kut, ãɛ pɛãe 44, fáqɛn' ɛ ka 7×22=154 kut.

§ 92. Pɛã i ŋe potɛ eɛte tri ãɛ ŋake sa ɛufr' ɛ saja : ŋe pote ŋe ka súfrene 7 kut, pɛãe dot' a kɛte 22 kut aferó.

§ 93. Ne t' i dime pɛãe ŋe potɛ i gejme súfrene dukɛ ndare até me tri, po-ãua. Ne t' i dime súfrene i gejme pɛãe dukɛ páhure até mɛ tri ãɛ ŋake.

§ 94. Te máturit' ɛ ŋe trupi eɛte te géturite sa eɛt' i gate, sa i gere, ɛ sa i ãɛλe.

§ 95. Ne faqɛ-ɛumes eɛte sa suma qe bénɛte dukɛ páhure briŋen' ɛ ndénjɛsɛ mɛ bri-

ŋen' ɛlartesímes' se tî. Ndeŋja n' eɞte 3 kut, ɛ lartesima 5, 3×5=15.

§ 96. Lemoi eɞte sa suma qe bénɛte po te páheme ɞkendíjen' ɛ tî mɛ ŋe te trɛte te fáqɛs' se tî : ɞkendija n' eɞte 6 kut, ɛ fáqɛja 9, lemɞi eɞte 3×3=9 kut.

FUNT

BKSH

Taj-qyra

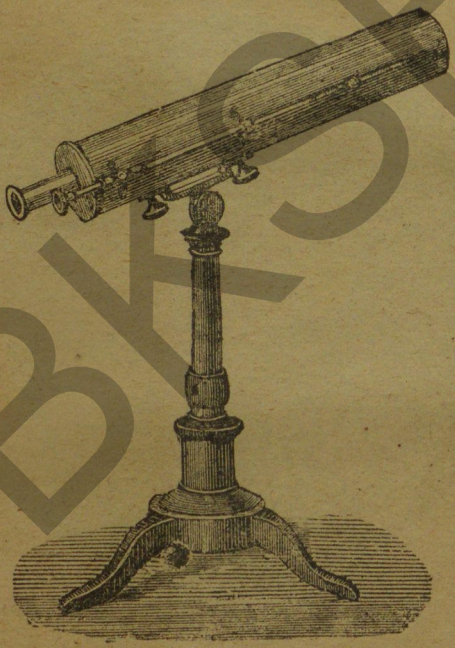

BKSH

QieÀi

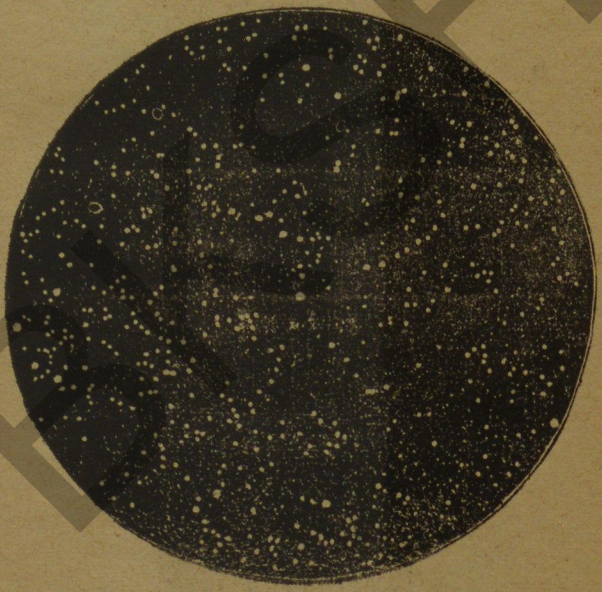

Kaet' ε kumterit

Dieâi

Beu ɛ hena

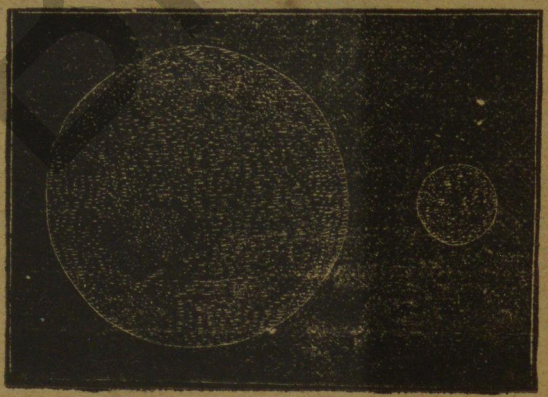

Dieli, ãeu, hena

Faq' ε hénes' ε pare mε tsj-qyre

Ndryɛimɛt' ɛ hénese

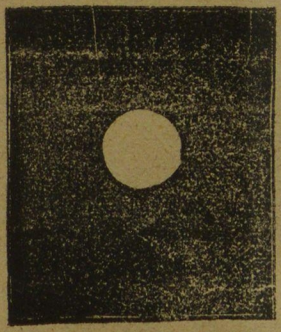

TE ПАПАRA

Faqɛ	*raðe*	*ɛ laðiture*	*ɛ drɛjte*
3	15	pɵɛktat'	pɵɛhtat'
„	19	ɵkale	ɵkaλe
4	5	giɛλi	qíɛλi
„	„	yjete	yjte
5	6	itrɛture	i trɛture
8	11	bente	bentɛ
„	16	( )	:
9	11	jaçte	jaɵte
„	22	pásure	pásure;
14	8	pasure	pesuare
15	20	timsah	krokodíl
16	16	Frances' =	Franses' = Frences
17	20	pɛð	pɛð
19	12	ðemi	ðɛmí
21	25	hɛðɛ	hɛðe
24	22	dégaze	dɛ́gaze
25	4	péŋate	péŋete
„	9	tevɛtem	te vɛtem
„	19	miseri	miresi
28	9	Alɛkspndrit	Alɛksandrit
29	7	lemçka	lemɵka
32	8	mísate	mísɛte
34	8	punetorɛ	punetorɛ
36	7	xvape	xvapɛ
38	7	brɛtckose	brɛtekose
41	7	bekojne	kerkojne
43	9	krake	krahe

BKSH

47	9	pojnɛ	pojne
48	2	fokja	foqja
50	1	lálɛse	lálese
55	3	urangotanga	urangotangu
57	7	mɛtálɛte =	mɛtálete
„	10	ŋembeâjɛta	ŋembeâjɛtta
59	16	Oλándese =	Hoλándese
„	17	djɛtte	âɛtte
60	21	Bɛlji	
„	„	Ingiltɛre	
61	10	káɛevɛt	káfɛevɛt
62	7	te	se
63	6	ketó,	ketó
65	10	punuare	punuare,
66	14	te	tɛ
68	—	dɛjt' ɛ trupit	trupi
71	1	per sípere	persípere
75	3	truri,	truri
80	19	qendrón	qendrón,
81	21	sfung	sfungari
85	7	Mɛs ditesi	Mɛsdítesi
88	12	ke	ka
89	9	Oqɛanija =	Oqɛana
„	10	bot ɛre	bot' ɛ rɛ
91	4	ndritúar'	ndrituare
„	6	âɛ	âɛ
92	12	Geɛtɛre	Kriɛtɛre
„	14	ɛlp.	ɛlp,
„	16	pamɛ	ramɛ
„	23	ŋɛrezine	ɛ ŋɛrezise
„	24	Ingiltɛra =	Inglitɛra = Ingiltɛra
93	3	Norvɛjne =	Norvɛjine
„	9	Vɛlija	Vɛljia = Bɛlgia
„	23	Italja	Italija
„	25	14 . . .	

BISHT

96	2	Suidija =	Suiâia
„	7	Isʌanâija =	Isʌánda
„	„	Vrɛtanija =	Brɛtaŋa
„	„	Irlanâija =	Irʌanda
„	11	krýɛqý, tevɛt	kryɛqytétevɛt
„	13	Inglitɛrɛ	Ingiltɛre
„	20	Ljoni	Lioni
102	8	bésevɛt	Bésevɛt
„	14	miliune	miliun
108	1		4
110	3	Bett	eɛte
111	5	çiɛʌi	qiɛʌi
112	3	8	3
„	24	fɛŋe rsah	ŋe fɛrsah
113	17	mɛrqene	mɛ qeɛe
„	20	33	13
114	3	ti	tî
„	4	fɛrsahe	fɛrsahe.
„	21	raâɛ	mɛ raâɛ
117	17	vraŋi	vreŋi
„	23	vrenit	vreŋit
118	2, 3, 4, 5	„ „	„
„	12	bena	hena
„	20	44	ɛ 44
119	2	díɛtit	díɛʌit
„	4	si kunder	sikunder
123	19	ŋɛra	ŋera
124	2	viɛn	vjɛn
„	21	Hɛɛa	Hɛɛa
125	3	maâɛ	maâɛ
„	9	si kúr	sikur
„	11	Potuʌohesit	Potuʌohesit'
„	20	eet	eɛt'
126	22	gatjɛt	ngaljet
128	17	ne	ŋe

BKSH

132	8	valat'	valet'
134	5	Bréɛeri	Bréɛeri
140	17	varera	vaps
141	19	vɛrriu	vɛriu
143	12	mihaní	mihanise
„	13	tjáttere	tjatre
146	7	beîne	bejne
„	11	q' i	dukɛ perzjere mɛ ŋe trup, q' i
148	4	frume	brume
„	10	12	13
„	15	me	mê
„	24	32	32
149	15	sɛ	se
150	3	fupine	fuqine
156	26	ɛkrukɛne	ɛkrúhɛne
„	27	ăéterat	ăéterat'
158	9	9	10
„	10	12	17
„	12	mbrɛtɛne	mbétɛne
„	22	16	15
159	13	17	18
„	21	menyra	menyre
„	23	tjátere	tjátere,
„	25	ŋerrare	ŋérrate
160	21	69	59
„	25	1629	1529
163	2	ŋe (jà	(ŋe jà
164	7	ɛumezoyes	ɛumezoŋes
171	8	Iane	Jane
182	8	108 / 6	108 / 9
175	3	te pasme	te perparme, a pjɛsetojme te perpármine mɛ te téren' ɛ lɛm' até, q' este te te pasme:

BKSH

176	1	o	ɛ
180	nde ŋyjt 25 ɛenim' i kerciŋŋéɛmɛse ɛɛt' i la-ãíture; dúhɛte t' i kɛte te-bríŋete ŋe.		
182	12	Cipetorɛ	Çipetorɛ
183	6	te tjáteri,	te tjáteri,
187	5	*djékjɛse*	*ŋjékjɛse*
188	10	te drɛjta,	te drɛjte
„	11	te ŋiða	te ŋiðe
189	9	ánesɛ	ánesɛ
„	12	anete	ane te
190	9	Ane ɛumesi	Ane-ɛúmesi

Nde faqɛ 192, ŋyj 67, fytyr' ɛ piramiãɛse s' ɛɛte ɛenuare, ɛ ɛila ɛɛte trup i katrekente mɛ funt a te ndeŋure ɛɛɛ ɛãé perpjɛte dukɛ nguɛtuare sa sóɛɛte nde máje.

Nde até faqɛ, ŋyj 68 ka mbétur' i mɛte ãɛ dúhɛte te mbú-ɛɛte kɛɛtú, *hon a hinke* ðɛmi ŋe trup ŋe fúndine a te ndé-ŋurite ɛ kâ póte te ɛéɛmɛ ãɛ perpjɛte pumbuÀák dukɛ ho-Àúare sa cósɛte nde maje. Eãé, kur ɛɛte mɛ maje i ðɛmi i tere, kur s' ka májene i ðɛmi i prɛre. a ɛyt.

Raďúa í émeravɛt ɵókevɛt ɵoqerise **„Dituria“** *qe ndíhne per te ɵtýpurit te vívλavɛt :* DITURITE ďɛ БЕGKROHE ɛďé *te ɵtýpurit te* ABETARESE *per se dýti.*

	Herŋehérɛɵ		Te múajvɛt	
Zóti Kostáq Dúrua	100	6	múaj	18
„ Vasíl H. Térpua	100	12	„	36
„ Γɛórgi Θɛoďóri	100	12	„	36
„ Vaŋgél Γéçua	100	12	„	36
„ Biamandí H. Térpua	100	12	„	36
„ Sotír H. Terpua	100	12	„	36
„ Iraklí ďɛ Θɛmɛlí Dúrua	100	12	„	36
„ Gavriíl V. Πéma	100	12	„	36
„ Veλazería Θanás Dodáni	100	6	„	18
„ Γɛórgi Λazári	75	12	„	36
„ Πétro H. Térpua	60	12	„	36
„ Θanás Harítua	50	6	„	18
„ Constandín Efďimíu	50	6	„	18
„ Spíro Márkua	50	—	„	—
„ Θimí Márkua	50	6	„	18
„ Bionís Mihaíli	50	6	„	18
„ Θimí Koléci	40	12	„	36
„ Zíso Vasíli	50	6	„	12
„ Hrísto K. Naúmi	30	12	„	36
„ Bimítri Dócka	20	6	„	12
„ Avrám Ioáni	20	6	„	12
„ Θɛmɛlí Hrístua	20	—	„	—
„ Nicoλáq Vaŋgéli	20	6	„	12
„ Visarion Emanuéli	20	6	„	12
„ Vaŋgél Ançɛ	20	6	„	12
„ Naúm Kamɛníca	20	6	„	12
„ Anďréa Ioáni	20	6	„	12
„ Mihaíl Qiríca	20	6	„	12
„ Θimi Emanuéli	20	6	„	12
„ Πandɛlí Vaŋgéli	10	6	„	12
„ Naúm Sotír Πogradéci	5	—	„	—
„ Θɛohár Hrístua	20	6	„	12
„ Hrísto Karáxa	50	6	„	18
„ Konstandín Nauméscua	10	6	„	12

BKSH

BKSH

BKSH

BKSH

BKSH

BKSH

BKSH